H.C. Andersen's romantiske drama *Mulatten*

Digital version – A5

holberg.nu 59/2025
Redaktion: Bjørn Andersen
Version 1.2.0 – 12.05.2025

Indholdsoversigt findes lige efter bagsideteksten på s. 308

Udgaven må bruges frit, men se s. 305.

Andre vilkår: Du opfordres til at respektere de vilkår der gælder for dét **supplerende materiale der er henvist eller linket til;** du må kun citere inden for rimelighedens grænser - og du bedes altid anføre kilde i fornødent omfang.

ODS – *Ordbog over det danske Sprog* - vil være nyttig i tydningen af mange ord der blev brugt i tidligere tider. ODS (og andre danske ordbøger) kan findes som app til mobiltelefon eller tablet.

Microsoft, Windows, Edge

Jeg har fra begyndelsen brugt LibreOffice's Writer til tekstbehandling (inkl modulet til eksport til PDF). Derimod har jeg anbefalet Microsoft's Edge som browser m.v. (se s. 304). Da de politiske relationer til USA og da handelsrelationerne har ændret sig markant fra begyndelsen af 2025 er jeg gået i gang med at undersøge hvilke muligheder der åbner sig af typen **Open Source – evt i forbindelse med en udskiftning af Windows' styresystem med Linux**. Muligheder der på én gang er sikre og som er gratis eller økonomisk overkommelige.

BA

Første Act.

Horatios Bolig. En stor Sal, der har Udseende af en Art Gallerie; foruden to Portrætter ere Væggene behængte med tørrede Planter, Skind af vilde Dyr, Skeletter og udstoppede Fugle. Voxlys brænde i store Glasskåle. I Baggrunden til Høire skjules Sovestedet ved et
Draperi. Det er et stormende Uveir.

Første Scene.

Eleonore og Cecilie, reiseklædte, Horatio.

Horatio.

Jeg ønsker, De må Deres Uheld glemme!
Det stærke Uveir snart vil være endt,
Vær ganske i mit Huus, som De var hjemme.

Eleonore.

Min Mand, *La Rebelliere*, er Dem bekjendt.
peger på Cecilie.
Hans Myndling, født Grevinde af Ratél.
Vi er på Reisen til de varme Kilder

Og håbede at nåe derhen i Qvel,
Men dette Uveir reent vort Håb forspilder;
Vi bede, for i Nat, om Gjæsteret.

Horatio.
De mig forunder just en sielden Ære,
Hvad De befaler vil en Pligt mig være.
Behag! De er vist træt?

Eleonore kaster Sig i en Lænestol
Ja, meget træt!

Cecilie.
Uveir og Vei blev værre just og værre!
O Gud skee Lov vi kom til Eder, Herre!

Horatio.
Et simpelt Aftensmåltid man bereder,
De vil det ei forsmå.

Eleonore.
Jeg takker Eder!

Horatio.
Måskee at Bordet dækkes skal herinde?
Kun tarvelige Retter vil De finde.

Eleonore.
Vi ønske helst vor egen Negerinde!

Horatio.
Som De befaler! strax jeg hende skikker;
Den store Hytte tæt herved stod tom,
I den med Deres andre Folk hun kom — —

Eleonore.
Jeg bringer mange med!

Cecilie.
Vor Eiendom
Ved Kilderne så eensomt ligger,
Med Fjelde og med Skove rundten om;
Man sagde, Ingen der var ganske sikker,
Når ei han med en dygtig[1] Livvagt kom;
Bortrømte Slaver skal i Skoven boe,
Og "Hævnerne", især vi kunne frygte.
Thi er' vi tredive, nu tør jeg troe
De ved det blotte Syn af os vil flygte.

Horatio.
O Egnen her er bedre end dens Rygte.
Bukker og gåer.

Anden Scene.
Eleonore. Cecilie.

Cecilie.
Nei, jeg har intet Uveir seet så hårdt.
Dybt hang de kobberrøde Skyer med Lyn og Torden,
Et omvendt Bjergland var det, som gled bort,
Mens alle Floder styrtede mod Jorden.
Nu har Du da et Stof, som er piquant,
Nu kan Du Noget i Din Dagbog skrive.
Vort Eventyr er morsomt, ikke sandt?
Hvad Bedre kunde vel en Reise give.

1 *dygtig* havde givetvis en lidt anden betydning i 1840 end i dag. Se evt ODS (*Ordbog over det danske Sprog*) på internettet.

Eleonore.
Jeg er så træt, jeg sover vist til Natten!
Sædvanligt sige Øinene mig nei.
Men ei jeg lukked dem i Hængematten[2];
En Uro følte jeg; den slette Vei,
Alt greb mig så. Dog jeg fortryder ei,
Jeg gjorde Reisen.

Cecilie.
Heller ikke jeg.

Eleonore.
Min Mand skal ikke altid sige nei;
Jeg vil engang dog også have Stemme.
Der skulle vi tålmodigt sidde hjemme;
Mens han i Fort-Royal hos Gouverneuren
Tilbragte Tiden ret i Fryd og Lyst,
Vi skulde ikke turde åbne Døren,
Dag ud og ind see på den samme Kyst,
På Sukkermøllen, Negerne og Sligt —
Det næsten blev lidt meer end kjedeligt.
Hvor findes den, der kunde Sligt udholde!
En større Sygdom turde det forvolde.
Syg er jeg, Syg! Det veed jeg selv jo bedst.
Og derfor vil jeg til de varme Kilder,
Naturen er min Læge og min Præst,
Engang for alle det jeg mig indbilder.

Cecilie.
I hvad han sagde var han ganske ærlig,

2 Se ODS: *Hænge-maatte*. Nærmest = hængekøje.

Dagsreisen, meente han, blev høist besværlig,
Og Skoven havde noget Vildt og Dødt.

Eleonore.
Jeg tænkte, han kun vilde os forskrække.

Cecilie.
Os er jo ei det mindste Ondt tilstødt.
Orkanen kunde Ingen forudsige,
Bortrømte Slaver have vi ei mødt.
Dem frygter jeg! o, de Ulykkelige,
De grusomt under Pidsken have blødt,
Naturligt er det derfor, at de flygte.

Eleonore.
Der er kun Een, af hvem vi Alt kan frygte:
Paléme!

Cecilie.
En Neger?

Eleonore.
Nei, han er Mulat;
Dog det er Eet! den africanske Nat,
Har Dumheds-Præget på dem begge sat;
Men Legemskraft de fik, som Dyreslægten.
Paléme var stærk, han glemte lidt Respecten,
Blev derfor pidsket, muligt noget hårdt;
Deri han ikke fandt sig og løb bort.
Ham frygter jeg, hans onde Sind jeg kjender,
Jeg veed, hans dorske Blod af Hævnlyst brænder;
En fredløs Slave er til Alt istand,

Derfor jeg strængt frarådet har min Mand
At kjøbe nogen Herreløs. Så kalde
Vi hver Mulat og Neger, hvem ei blev
Tildeelt lovformeligt hans Friheds-Brev.
Regjeringen de egentligt tilfalde.
Et farligt Folk!

Cecilie.
O, det er Barbari.

Eleonore.
Husk på, Du selv har Slaver, kjære Pige,
Og uden dem Din Rigdom var forbi.

Cecilie.
O, i mit Fædreland er Alle fri.
Mit kjære, kjære, skjønne Frankerige!

Eleonore.
Jeg kan ei ret på Landets Skjønhed troe.
Der er så koldt, der gad jeg ikke boe!

Cecilie.
Nei der er varmt! hvert Hjerte mægtigt brænder —!

Eleonore smilende.
Vi vil ei skjændes, jeg Din Hjemvee kjender;
Desuden er jeg træt, ja meget træt.

Cecilie.
Her er dog ganske hyggeligt og net!
Vi boe høit over alle Træers Toppe.
Det hvide Huus stod som et Fyr heroppe;

Det ledte os, da Storm og Uveir mødte,
Det i Skov-Ørknen var vor Moses-Støtte.
— See tørre Planter hænge ned af[3] Muren,
Og sjeldne Fugle, Skind af vilde Dyr!
Vor Vært studerer sikkerlig Naturen.
Ah, to Portrætter! Dragten og Figuren
Er ikke gammeldags. Vort Eventyr
Mig morer nu; det kunde være værre.
Jeg synes godt om Huset og dets Herre!

Eleonore.

Kald ham ei Herre! han er en Mulat.

Cecilie.

Det er umuligt! så er Dagen Nat!
Han er jo næsten hvid, som Du og jeg,
En dannet Mand, så høflig og elskværdig.

Eleonore.

Men dog er han ei Herre-Titlen værdig —
Nei, for *Mulatten* passer den sig ei.
Seer Du, skjøndt han er Vært, gik han sin Vei;
At spise med os Hovmod var og Trods,
Han veed, at han ståer dybt, dybt under os.

Cecilie.

Ak, ukjærkomne Gjæster må vi være.
Den høflige, den smukke unge Mand!
O, gid han leved' i mit Fædreland!
Der holdes Ånd og Skjønhed høit i Ære;
Her føler han sig dybt tilsidesat.

3 HCA fulgte ikke altid den skriftlige 'normal' som kunne have været: *ad Muren*. Men den første danske retskrivningsordbog udkom i 1872.

Eleonore.
O, tro ei det! han kjender intet Bedre.
At her vi overnatte, må ham hædre.

Cecilie.
Helst var jeg bleven udenfor inat!

Eleonore.
Du reent vanslægtet er fra dine Fædre!
Husk, her er Frankrig ei, men Martinique;
Vi følge anden Mening, Brug og Skik;
Et andet Clima fordrer andre Kræfter;
Du også kommer nok engang derefter!

Cecilie.
Nei, Kjære! aldrig noget Øieblik!

Tredie Scene.
De Forrige. Femi som dækker Bordet

Cecilie.
Hør, Siig mig, for hvor Mange skal Du dække.

Femi
For Eder og min Frue!

Cecilie.
Kun os begge?

Eleonore.
Hvad hedder Eieren af Huset her?

Femi
Horatio. [DSL har tilføjet punktum]

Eleonore.
Han har vel mange Sorte, kan jeg troe.

Femi
Kun otte, ni! De rose ham så meget,
At deres Tale ret gjør En bevæget!

Eleonore, der med Cecilie har taget Plads ved Bordet.
Anretningen er smagfuld! slebne Glas,
Fiint Porcelain! det allermindst jeg vented'
Fra Hav og Luft er her det Bedste hentet:
Fisk, Fuglevildt, Pisang og Ananas!
til Femi
Hvad Sige Slaverne om Husets Eier?

Femi
Ja, kun om ham sig hele Talen dreier;
De har ham Alle, som en Fader, kjær;
Han er så mild —!

Eleonore.
Nu stort vil det ei sige.
I Rang er de omtrent hinandens Lige;
Hvad har om Manden selv Du hørt især?

Femi
Iblandt de Navne, som er' her de største,
Var engang Navnet *Enambuk* det første;
Så riig en Slægt ei fandtes andetsteds,
Den eied' Land i mange Miles Kreds
Og Slaver, ja, som Skovens Træer har Bønner;
Af hele Slægten var tilsidst to Sønner,

De reiste til Europa; men på Søen,
Før de kom did, den ene fandt sin Død;
Den anden ret sin Manddoms Lykke nød,
Og blev i mange År fra Fædre-Øen,
Først seent, da der kom Sygdom i hans Blod,
Det lystige Europa han forlod,
I Håb at Hjemmets Luft var mere god,
Men ei den havde Lindring for hans Liden,
Thi Døden holdt sin Snøre om hans Fod
Og trak ham ned i Graven; det var Tiden.
Det er omtrent halvandet År nu siden.

Eleonore. Og han, som arved' Eiendommen her?

Femi.
Han var den gamle, syge Mand så kjær,
Har altid fulgt ham, var hans tredie Øie —
Det Hele blev fortalt mig ganske nøie!

Eleonore.
Hans Moder var en Sort, en Trællefødt.

Cecilie.
En Trællefødt?

Eleonore.
Som har for Pidsken blødt,
Sligt Uheld er *Mulatten*s Moder mødt.

Cecilie.
Og muligt dog, hun var en Kongedatter
Fra Løvens og fra Tig'rens Fædreland.

Jeg kan et lille Digt, jeg høit det skatter,
Jeg lærte det som Barn, og aldrig kan
Jeg glemme det; mig sært det gjennembæver,
En følt, en udtalt Smerte deri lever!

Nøgen, uden Guld og Brillanter
Kun om Skuld'ren Skindet af en Panther,
Kommer hjem fra Jagt på Elephanter
Negerfyrsten; see, fra alle Kanter
Strømmer Folket til med Skrig og Sang.

Fetisch-Præsten høitidsfuld og stille
Bringer ham hans førstefødte Lille,
Øiet flammer, Smiil om Læben Spille,
Neppe kan han sig fra Gaven skille,
Trommen blander sig med Tubens Klang.

Kongens Datter! hvilken jordisk Lykke!
Purpurshawl skal hendes Skuldre smykke,
Strudsfjer i en Krands om Panden skygge,
Kun en Helt, en kongelig, tør trykke
Palmedalens Perle til sit Bryst!

Africa sin Aphrodite eier;
Svanen søger did, der hvor hun pleier
Sig at bade, og den dybt sig neier,
Nattens Farve vandt jo Skjønheds Seier;
Ørknens Helt hun kårer til sin Mand.

Svanen søger — Ak! hun er forsvundet.
Blod og Tårer er ved Stranden rundet,
Slave-Skibet har Passaten vundet,
Vei er til den nye Verden fundet,
Sorte Pige, glem dit Fædreland.

Her i Sukkermøllen[4] skal Du bygge,
Purpur vil endnu dine Skuldre Smykke
Pidskeslag vil Purpurbræmmen trykke,
Arbeid flittig — — dog Du gjør vist Lykke! Husker du
Kjøbmands Sønnen kneb Dig i din Kind.

Lad i Africa kun Mindet runge;
Kongen og hans Datter der de sjunge,
Medens på hans Grav, med Fødder tunge,
Elephanten tramper med sin Unge,
Kongens Datter selv er Trælleqvind.

Eleonore.
Men græder ikke *Femi!* hvad skal Sligt?
Hun troer sig vist Heltinde i dit Digt.
Siig Eieren, dit Herskab seer ham gjerne.

Femi.
Lidt mere sort kun, og han var en Stjerne!
gåer.

Fjerde Scene.
De Forrige, uden Femi.

Eleonore. Jeg frygter, Din Beundring for *Mulatten*,
Knap holder sig een Time ud på Natten;

4 Mylius foreslår: *Sukkermarken*. HCA har bevaret *Sukkermøllen* i 2. oplag [1840 ligesom 1. udgave]. DSL foreslår i flg linje *Skuldre* > *Skulder*. Jeg foreslår i stedet *din* > *dine*.

Nu, tal I sammen, jeg vil høre til,
Udbyttet troer jeg ei sig lønne vil

Cecilie.
De tørre Planter, Bøgerne derhenne,
Som stumme Vidner træde op mod Dig!

Eleonore.
Den første Eier, muligt, ikke denne,
Har samlet dem, så er det, tro Du mig!
Samtalen snart Dig Alt vil åbenbare,
Men meget længe må den ikke vare!
Jeg er så træt, jeg trænger ret til Hvile.
O, din Forventning fåer mig til at smile!

Femte Scene.
De Forrige. Horatio.

Cecilie.
Vor inderligste Tak endnu en Gang,
For al den Gjæstfrihed, vi her modtage.
— Lidt eensomt boer De; jeg må Dem beklage,
Imellem finder De vist Tiden lang?

Horatio.
Nei, ingenlunde! Sø og Skov og Dal
Er mig min store, rige Selskabs-Sal;
Hver Blomst fra Spiren til den sig udfolder,
Et eget Levnetsløb jo indeholder;
Jeg tænker over Fiskens Flugt i Bækken,
Jeg mig forståer på Fuglens Sprog bag Hækken,

Selv Myretuen daglig mig fortæller
Interessante Hverdagslivs-Noveller[5].

Cecilie.

Men denne Skovnaturens Poesie,
Fåer den tilsidst ei lidt Monotoni?

Horatio.

Nei, ei jeg seer kun på den smukke Larve;
Jeg søger Sjælen i hver Dust og Farve;
Det er mig ingen Åndens rigtig Seier,
At jeg indseer, at Viseren sig dreier,
Nei, Mechanismen gjennem Uhrets Dele
Jeg kjende vil, for at forståe det Hele.

Eleonore.

De har en Samling, seer jeg, der af Bøger!

Horatio.

Det er Historie, Philosophie,
Den bedste Deel af Frankrigs Poesie;
Een Digter er der, som man mindst vist søger,
Desværre! har jeg ham ei ganske samlet,
Af Shakspear' findes kun Machbet og Hamlet,
Dog det er Kronjuveler, rige Skatte;
De flere Bind af Andre kan erstatte.

Eleonore.

Og Malerier!
peger på det ene Portræt.
Dette der, er smukt!
En riig og fornem Mand, såvidt det lader.

5 Jf Thomasine Gyllembourg's *Hverdags-Historier*?, se s. 156.

Horatio.
Mig var han en Velgjører, ja en Fader,
Hans milde Øine har nu Døden lukt
Familie-Navnet *Enambuk* gjenlyder
Endnu på Martinique, men ei betyder
Hvad det betød i Slægtens første Dage.
Tilsidst var Lykken ikke Huset god;
Den Sidste af sin Slægt han var tilbage.
Plantagen her var Alt hvad han forlod
Da vi, jeg fulgte med, som ganske Lille,
Gik til Europa, Hjemmet for alt Snille,

Cecilie.
Til hvilket Land?

Horatio.
Det skjønne Frankerige;
Til Byers By, det levende Paris.

Cecilie.
Mit Hjem! mit elskte Hjem! det lykkelige!
Ja, det for Alle har den største Priis.

Horatio.
I een og tyve År vi der har levet;
Jeg var en femårs Dreng,
blev strax indskrevet
I en Pension, studeerte og — som Mand,
Mig synes Frankrig' er mit Fædreland.

Cecilie.
O, Paris! det Liv, de Skatte
Barriererne omfatte,[6]

6 Ændret fra . til , [jf DSL].

Og Europa høit berømmer,
Seer jeg nu — kun når jeg drømmer!

Horatio.

Tidt jeg gik i Slottets Sale,
Der hvor Malerier tale,
Oldtids Guder end befale
Nutids Børn at bøie Knæ.
Ringed' Klokkerne til Ave,
Helst i Tuilleriets Have
Nød jeg Aftnens milde Luft;
Åndede Orangens Duft;
Så fra Quaien Lyset spille,
Speile sig i Seinens Vand,
Da jeg drømte stolt og stille
Om Bedrifterne som Mand.

Cecilie.

Ja, i sød, veemodig Drømmen,
Seiled' tidt jeg der på Strømmen.
Fjernt lød Orgelets Hendøen,
Kirken kaldte os til Øen,
Notre Dame — —!

Horatio.

På Søiler slanke
Løfted' Buerne sig stolt;
Org'lets Toner bar' min Tanke,
Aldrig der blev Hjertet koldt.

Cecilie.

Svagt jeg ånded Psalmetonen,
Når jeg gik i Processionen,
Hvor de hvide Faner vaied'.
Under, over, rundtenom
Lød: her er Guds Helligdom!
Fred og Håb mit Hjerte eied.

Horatio.

O hvor tidt så ungdomssvimmel,
Fulgte jeg den store Vrimmel
Under Boulevardens Træer,
Hørte Jub'len fjern og nær — !

Cecilie.

Jo, der kom jeg mangen Gang;
Billeder og Toner talte.
Vrimlen der — så broget lang
Arabeske[7] Ingen malte!

Horatio.

Langs Versailles skårne Hække
Gjentog sig den samme Række,
Hver Gang Søndagsklokken klang.
Husker De den store Gang
Foran Slottet ved Fontainen,
Der hvor Kunsten lærte Seinen
At den knuses kan i Dunster,
Og som Hunden lære Kunster,

7 Se fx lex.dk om ordets betydning og historik.

Springe høit i tykke Stråler,
Knuses imod Marmorskåler.

Cecilie.
Glade Timer der jeg leved'.

Eleonore.
Hoffets Pragt er mig beskrevet!
Martinique er dog en Grav!

Horatio.
Fest på Fest, et Stjerne-Hav!
Meest er mig i Mindet blevet
Een, *Fru Polignac*[8] os gav,
Der blev sjunget, musiceret,
Nogle Digte declameret, — —

Cecilie.
Eet om Negerkongens Datter—?[9]

Horatio.
— Vakte stor Opmærksomhed,
Thi et Barn, jeg seer det atter,
Intet skjønnere jeg veed!
O, en deilig tiårs Pige
Hørte vi det Digt fremsige
Med så blød, bevæget Stemme,
Jeg kan aldrig Barnet glemme;
Hvert et Træf så klart jeg seer —

Cecilie. — At De kjender det ei meer.
"Nøgen, uden Guld og Brillanter,

8 Se måske https://en.wikipedia.org/wiki/Yolande_de_Polastron.
9 Se nedenfor, s. 129.

”Kun om Skuldren Skindet af en Panther,
”Kommer hjem fra Jagt på Elephanter
”Negerfyrsten. —”

Horatio.
Det var Dem den lille Pige?

Cecilie.
Som er bleven nu så stor!

Horatio.
Dette ubetydelige
Digt endnu i Tanken boer?
Jeg en Nat var sært henrevet,
Og det lille Digt blev skrevet.

Eleonore.
De det skrev?

Horatio.
Enhver jo fik
Et poetisk Øieblik.

Cecilie.
Dem forundtes sikkert mange!
De skrev flere slige Sange!
Lykkelige! De blev Skjald!
Hvilket stort og himmelsk Kald.

Horatio.
Et Hverdags Liv gåer dagligt os forbi,
Skumbilledet for Mængdens Øie svæver,
Men Poesien, Perlen dybt deri.
Kun Digteren, som dristig Dykker hæver.[10]

10 . tilføjet, jf DSL.

Mig gav Naturen, hvad den Mange gav,
At finde mellem Tang og Gruus lidt Rav,
Som Bølgerne henkastede på Stranden.

Cecilie.

Det var et Åndens Vink, at De var Manden,
Der skulde hæve Perlen frem af Havet.

Horatio.

Dertil har ikke Himlen mig begavet.
Hvert Land og hvert Århundrede knap eier
Eet stort Genie, der vinder ægte Seier;
Thi han må eie meer end Døgnets Bid,
Han ståer i Grændselinien for sin Tid,
Er et Betegnings-Punkt for dennes Væren;
I denne Hædersplads er ene Æren!
At høre til den øvrige Hærskare
Af Sangere, der fødes År for År
Og Døgnets Nyt på gamle Strænge slår,
Den Ære man må allerhelst la'e fare!

Cecilie.

Jeg finder herligt det, selv at indtræde
Som lille Led i Skjønheds store Kjæde!

Horatio.

At blive Hobens Guldkalv er så let,
Snart troer den, at kun han har Digter-Flammen[11],
Der lapper Hverdage-Livets Scener sammen,
Den fade Hverdags-Deel, fornuftig net.
Snart troer den, at Geniet findes ret

11 HCA's tekst 1840 er uden -n. Mylius har tilføjet -n (fmtl pga rimet).

Hos ham, der Æther vil i Æther male,
Ham, som ei klart kan tænke eller tale.
Det Dunkle synes Viisdoms dybe Rod,
Og de forståe, hvad selv han ei forstod;
O, blive Hobens Guldkalv er så let!
De troe hos ham Geniet stråler ret,
Hvor Folianter luftes under Fliden!
En Åbenbaring er hans Pensleri,
Et ægte Billede af Riddertiden!
Og tro mig, som de Døde her tilbage,
Der var ei Een der kjendte sig deri.
End sige gjenså Tiden hine Dage!
Ved Flid og ved Talent et Navn kan vindes,
Men ei i Tiden for ham Krandse bindes,
Hans Glorie taber sig i Fnug og Dunster.
Stor må man være eller aldrig Kunstner!
Og troer De *denne* selv i Solskin skår?
Tidsaldrens Plougjern over Manden gåer.
Han spreder Lys og står dog selv i Skygge.
Hvad var *Camoens* og hvad var *Tassos* Lykke?
Fjeldtoppen strækker sig i Himlen ind,
Den synes at berøre Solens Kugle,
Og er så langt derfra! I Nattens Vind
Den eier ingen Blomster, ingen Fugle! —
— Dog det er sildigt! Kunst må være Kunst!
Her vil De finde Deres Hængematter!
Trygt, som i Hjemmet der De overnatter.
Jeg anbefaler mig i mine Damers Gunst!
Gåer.

Sjette Scene.

De Forrige uden Horatio.

Cecilie.

Han gik! o, hvorfor lod Du ham dog gåe!
Et kort Minut mit Frank'rig jeg gjenså.
Moskiters Summen hist bag Vindues Skjærmen
Forvandlet sig til Lyd af Folkesværmen;
For Cocus-Palmen og for Tamerinden[12],
Omsusede mig Egen[13] der og Linden!

Eleonore.

Og for *Sanct-Pierres* stive Sammenkomster[14],
Der kaldes Selskab, stod ved Mandens Bliv
Paris, hvor Snillets og hvor Åndens Blomster
Gjør Rammen til det store Selskabs Liv.

Cecilie.

Hans Blik og Tale havde Tryllemagt.
Din Mand Dig hylder, bliver aldrig færdig
Med fine[15] Gaver, Modens rige Pragt,
Dog, bliv ei vred, så smuk og så elskværdig
Som —

Eleonore.

— Vor *Mulat* —!

Cecilie kysser hende.

Nei, jeg har Intet sagt.

---

12 Se evt https://denstoredanske.lex.dk/tamarinde.
13 Rettet fra: Egnen.
14 Måske tænkes på en person, måske på et sted i Paris? https://en.wikipedia.org/wiki/Saint-Pierre_de_Montmartre
15 DSL foreslår *sine*.

Eleonore.
Og tænker ved det gjør Du ikke heller?

Cecilie.
Hør på Historien, jeg Dig fortæller.
En Indianer[16] sad ved Themsens Bred;
Den tykke Steenkuls-Tåge knuged' ned.
Man viste ham en Blomst, hentørret, død:
En Lothus, eengang den på Ganges flød,
Og skjøndt nu farveløs og uden Duft,
Fra Hindostan tilvifted' den ham Luft.
Hans Fædreland for Øiet gled forbi
Med Palmer og med skjønne Colibri.
Har Blomsten tør og farveløs slig Magt,
Hvor megen større Kraft er ei nedlagt
I Læbens Kuhreih'n[17] hos en Ven og Broder.
Husk: Frankerige er vor fælleds Moder!
God Nat! jeg drømmer om mit Frankerige!

Eleonore.
Sov sødt og drøm, Du lykkelige Pige!
Cecilie gåer med Femi bag Gardinet.

Syvende Scene.

Eleonore ene.
Hvor Solen hersker, selv i Vindens Vift
Har Nattens Måne med sit Skin en Gift.
Du, som tør blunde i dens Stråler, vee!
Dig kysse vil den blege *Hekate*[18].

16 Indianer = Inder.
17 Måske https://denstoredanske.lex.dk/Kuhreigen.
18 https://denstoredanske.lex.dk/Hekate.

Ei Upastræet[19], ingen Urt i Skoven
Har mere Gift, end Strålerne fra oven,
De kolde Stråler! deres Gift man kjender.
En værre Gift i Blodet Solen sender,
Den virker langsomt, men den kraftigt brænder;
Det hede Blod har over Villien Magt,
Laokoonsk[20] den føler sin omfavnet,
O, der er Tanker i vort Bryst nedlagt,
Som selv vi ikke kjende ret af Navnet. —
— Fra Pulsens første Slag, fra Årets År,
Dybt i vort Hjerte Paradiset ståer
Med Uskylds-Himlen og med Cherub-Sangen,
Med Kundskabstræet — af, men og med Slangen.
O, denne Tanke har dog noget stygt!
Min Mand jeg elsker høit, som ingen Anden
Just med en slig Hengivenhed, en Frygt,
Som et afrettet Vilddyr elsker Manden,
Der tæmmed' det med Hverdags-Åndens Kløgt.
— Jeg kjeder mig i Hjemmet, han mig gav,
Mit Blod er blevet dorsk i denne Grav!
Min smule Villie, Trods han kalder den,
fåer Blodet til at flyde rask igjen!
Hvad er for Tanken Guld og Mousselin,
Den fordrer meer, en Dråbe Åndens Viin!
Den bragte han mig ei! — O, Blik og Tale
Kan som en himmelsk Dugg vor Sjæl husvale.[21]

Cecilie stikker Hovedet frem fra Gardinet.
Så, nu er jeg i Seng! god Nat! god Nat!

19 Jf https://denstoredanske.lex.dk/upastræ og https://denstoredanske.lex.dk/Antiaris.
20 Jf https://denstoredanske.lex.dk/Laokoon.
21 Mylius har tilføjet en ekstra linje (måske pga HCA's 2' version).

Eleonore.
Nu kommer jeg! — Hvor snart gik denne Aften!
Og han som talte —?
Hun lægger Hånden på Hjertet, sukker dybt og siger derpå pludselig i en foragtelig Tone
Han er en Mulat!

Anden Act.

Vild, tropisk Skovegn med en yppig Plante-Natur. Foran ved en dyb Bjergkløft beskygget af høie Palmer og Bananer snoer sig en Sti forbi Palémes Hytte.

Første Scene.

Paléme

alene; han har nøgne Skuldre og Arme; hans Buxer ere korte og revne af ved Knæet; i Hånden holder han en Kokos-Nød, fyldt med Rum.

Hvorfor blev Løven Konge, gad jeg vide!
Der er' jo flere Dyr, som sønderslide,
Og ellers ei den mindste Nytte gjør'.
Kald Elephanten Konge, Kjæmpeslangen,
Thi Løvens Ryg de sønderknuse tør.
O, mange Dyr har Ret til Konge-Rangen,
Meer Ret, end Løven! Hm! naragtigt nok!
Det afrikanske Dyr kom høit til Ære,
Blev Konge over Jordens Dyre-Flok,
Mens Landets Søn må Trællenavnet bære,

Blev, blandt de Hvide, et foragtet Dyr.
— Vort Liv er dog et tåb'ligt Eventyr!
Det hænger sammen kun ved Troldddomskraften.
— I denne Nød jeg har af Tryllesaften,
Den gjør mig selv til Troldmand, når jeg vil,
Ja, jeg det er! sådan jeg drømme vil!
Indbilde mig, jeg løse kan og binde.
Rundt om sees Sporet af mit Gjøglespil[22]
Hver Palme var en smuk Creolerinde ![23]
Nu kysses hun kun af de friske Vinde,
Til Straf fordi hun før gik mig forbi!
Og dette stolte Træ, Gift boer deri.
Det er min fordums Herre, der behandled'
Mig som et ondt, et dybt foragtet Dyr;
Jeg har ham her i dette Træ forvandlet;
Det er det Bedste i mit Eventyr!
O, hvilken Vellyst bæver i mit Blod!
Ja, var jeg slig en Trold, og der han stod
Som Træet, strax fra Krone og til Rod,
Med Neglene jeg vilde sønderslide
Den seige Bark, og ret lee ud derved!
Min Øxe skulde kløve Led for Led![24]
Han afhugger een af Grenene
Det var for godt! nei, meer han skulde lide,
I magtløs Qval fortvivle ved mit Had!
Jeg vilde, Træet skulde herligt trives,
Og Seekraft[25] sidde selv i mindste Blad,
I alle Tråde Følelse gjengives.

22 KB har forsøgt at fortolke det trykte forlæg ved hjælp af et OCR-program, desværre er der opstået en del fejl i OCR-fortolkningen, fx er ordet *Gjøglespil* blevet til: *Gfeglespil*. – Se nærmere s. 302.
23 Se: https://denstoredanske.lex.dk/kreoler (se evt osse: https://denstoredanske.lex.dk/kreolerkøkken).
24 KB's version: *M in D re skulde klove Led for Led*.
25 *Seekraft* [Sekraft]: Se fx ODS. Men måske mente HCA: *Skaberkraft*?

På Mosset her jeg mine Lemmer strakte,
Mit Hoved til hans Kones Skuldre lagde,
Min hede Læbe kyssed' Munden, Barmen,
Mens om det smækre Liv jeg slynged' Armen.
O, hvilket Kys!
drikker af Kocos-Nødden
Liv strømmer fra din Mund!
Når da hver Muskel svulmer kraftig rund,
Og Nerven bæver, så vi Farve skifte,
Skal Træet kjøle med sin Blade-Vifte,
Ja, var jeg slig en Trold, ved Helveds-Magten,
Hvor høit den vilde, dog jeg indgik Pagten!
drikker igjen.

Anden Scene.

Horatio jagtklædt. Paléme.

Horatio.
Den Kocos-Mælk Dig smager, som det lader!

Paléme
Slig Die fik jeg alt, som lille Purk;
God, ægte Rum; behager I en Slurk?
Jeg tænker, ei den Jægerlykken skader.

Horatio.
Nei, Tak!

Paléme.
Jeg aldrig Nogen nødte. —

I Nat var her Forsamling; her de mødte
De, som har gjort sig frie, skjøndt slavefødte,
De Sorte: ”Hævnerne.” I Klipperiften
Kulhoben gløder, hvor de kogte Giften,
Den blev uddeelt, som var det Sacramentet.
Langt flere Slaver, end jeg havde ventet,
Indfandt sig her og qvæded’ Hexe-Sangen;
De krøb herhid på Bugen, snildt, som Slangen,
Og bragte ”Hævnerne” en blodig Klage.
Eet Jammers Skrig er Slavens Leve-Dage;
Hvad Ovaler finder ei den Hvide på!
Derfor i Blod og Ild skal Alt forgåe!
Selv har de Minen lagt, og den vil springe,
Den røde Døds-Fugl ryste skal sin Vinge!

Horatio.
Og ved det Hele stod Du kold og stum?

Paléme.
Jeg præd’ked’ Friheds Evangelium,
Som Fuglen har den, førend Bøssen knalder,
Og Skovens Træ'r, før Øxeslaget falder.
Snart Friheds-Fanen vaie skal ved Stranden,
Fra hver Plantage og fra Klippens Sti!
Vil kun de Sorte dristigt hæve Panden,
Da er de Hvides Overmagt forbi.
Først Dag, så Nat, det er Naturens Orden,
De skifte jo til at beherske Jorden.
Den hvide Dag har længe båret Kronen,
Nu sætter sig den sorte Nat på Tronen!

Horatio.
Det blive vil en blodig Kronings Fest.

Paléme.
Vi Helved' selv indbyde vil til Gjæst;
Plantagerne, som Glædes-Blus vi tænde,
Skarlagens-Teppet af det røde Blod
Skal Toget træde på med nøgne Fod.
Jeg i min Herres Bryst skal Kniven vende,
Men først, hvad ham er helligt, vil jeg skjænde,
Hvis ikke, Gud, mig selv og Alt forbande!
Vort Friheds-Råb, nåer til Europas Lande!

Horatio.
Og alle Hvide dræbes?

Paléme.
Alle Hvide.

Horatio.
Plantager, Eiendomme, Alt er Gruus.
Derved må jo det nye Herskab lide.
Hvo skal opbygge det afbrændte Huus,
Hvo bliver Træl, når der er ingen Hvide?

Paléme Ja, det er sandt! så tør ei Alle døe!

Horatio.
De Sorte er' da Herrer på vor Ø,
Og Een er stærkest; hvis han bruger Kræfter,
Så må de Svage føie sig derefter.

Vi fåe en Drot, en Sort naturligviis:
Vil for en Sort Du Dig i Støvet bøie?

Paléme

Før vil jeg pidske mig med seige Riis,
Koldblodig rive ud mit eget Øie!
Nei, der må være Billighed og Ret!
Skal der en Drot for Sorte og for Hvide,
Så lad da Mellem-Farven blive det!
Til Konge kan de kun *Mulatten* tage,
Da kunde ingen Parter sig beklage!

Horatio.

Husk, i et tropisk Land blev ikke sat
En tredie Tid, een mellem Dag og Nat;
Der hersker ingen Dæmring! — Vær forsigtig!
Din stolte Tanke må Du gjøre stum.
Har for de Sorte Du forkyndt oprigtig,
Som nu til mig, dit Evangelium?

Paléme

De drømme ei, hvad I seer soleklart
Bastard tør vel betroe sig til Bastard!
Vi er' af samme Race, samme Art;
Forskjellen den: jeg er en bortrømt Slave,
Og I en Herreløs, der fik det godt;
Jeg kryber til min Lykke kun så småt.
— At der er Liv i mig, det er en Gave,
Jeg skylder Eder, og min Tak ei døer.
Derinde lå jeg på de rådne Rør,

Forladt og syg, ja væmmelig, som Job,
Et Ådsel, som endnu forstod at tænke!
I tørred' bort den fæle Myrehob,
I qvæged' mig! hvad kan jeg Eder skjænke
Meer, end Fortrolighed fra sanddru Læber?
Har I en Fjende, nævn ham, jeg ham dræber!

Horatio.
Een har jeg, og han er min Overherre:
Mit *Hjertes Hovmod*; ei der gives værre!
Hans Ånde lader Sundheds-Rosen falme,
Han til en Feberdrøm har Søvnen skabt,
Hans Seierssang er Hjertets Sørgepsalme,
Dræb denne Fjende, eller Alt er tabt.
stiger ned i Bjergkløften.

Tredie Scene.

Paléme alene.
Hans Hjertes Hovmod! Hm! han meente min!
Den skjænker Liigdragt eller Hermelin.
Den styrted' Himlens Tjener fra Guds Trone,
Men lønned' stolt med Helveds Konge-Krone!
stirrer tankefuld ned i Afgrunden.

Dernede,
Hvor ingen Fugl har Rede,
Hvor slimede Slange i Bugter
Jorden befugter.
Under det tjørnede Krat,

Hørte jeg ”Hævnerne” bede
Forbandelsens Bønner i denne Nat.
Bålet lyste;
Henad Hækken Skjæret gyste,
Kjædelen kogte og dens tykke Damp,
Steeg, som Røgelsen foran et Alter,
I de sælsomste Gestalter:
Ånder i Kamp.
drikker af Kocos-Nødden.
Denne Drik
Sin usynlige Flamme fik,
Så Blodet må koge.
Tanker, som glohede Tåge,
Hvirvle til Panden,
Lyse evig Forbanden
Over de Hvide,
For hvad Slaven må lide. —
Midt i Hadets Syner
Skjønheds Blikket lyner:
Qvinder
Deilige Creolerinder
Svæve for min Tanke Nøgne og slanke;
Skulder og Hofte fyldig og fast,
Brystet et svulmende rundt Alabast[26].
Stor er min Lykke!
Dem vil til Hjertet jeg trykke.
Kaster sig ned i Græsset.

26 Se fx https://denstoredanske.lex.dk/alabast.

Glæden er Guden, vi dyrke.
— Flammen skal vinde i Styrke!
drikker Resten ud.
Båden alt gynger, synker og stiger,
Glider med os til Lyksaligheds Landet.
Kulsorte Piger
Svømme på Vandet,
Vise de faste, dreiede Lemmer;
Jublende Stemmer
Tone fra Træernes duftende Blade:
Elske og hade,
Dræbe og drikke,
Nei, for Andet skabtes vi ikke!
Træerne nikke.
falder i Søvn.

Fjerde Scene.

Paléme. Eleonore og Cecilie.
De komme fra den høiere liggende Bjergskrænt.

Cecilie.

O, hvilken Hvælving flættet af Bananer,
Og Palmen smykker den med grønne Faner;
Saftfulde Ranker sig om Træet slynge,
På Grenen røde Papegøier gynge,
Insecter flyve om med gyldne Vinger,
Og hver en Pragt-Blomst Viraks Skålen svinger.
Jeg drikker Luften ind i store Drag,
Ja, her er Solskin, her er Dagen Dag!

Der groer en Blomst, en Cactus! see hvor klare,
De blå og hvide Farver i den ståe.
Hun stiger ned af Biergskrænten for at plukke den, men udstøder i det Samme et dæmpet Skrig.[27]
En Slange!

Eleonore.

Gud i Himlen, tag Dig vare!
Der hvisler den! her er slet ingen Fare;
Den selv blev angst. Hvor er den Blomst, Du så?

Cecilie.

O, det var Slangen selv! som der den lå
I Knude slynget, skinte den så blå,
Ret, som en Pragtblomst. Jeg blev ganske heed.

Eleonore.

Hvor vi er' komne dybt herind i Skoven!
Dig er det, troer jeg, som giør mig forvoven.
Her stige vi bestandigt mere ned.
O hvilken Eensomhed! hvor her er dødt!

Cecilie.

Vi gik vist langt og har dog Ingen mødt.
Dog hørte jeg et Skud. Han er på Jagt!

Eleonore.

På Jagt! Hvem mener Du? Hvem vil Du møde?

Cecilie.

O, Ingen! jeg beundrer Skovens Pragt,
Den rige Plante-Vext i dette Øde.

---

27 Så vidt jeg kan se bruger HCA ikke *ad*, men *af* når han vil betegne 'længderetning'. En sådan fejl er (og var) meget udbredt i skriftsproget.

Eleonore.
Og samme Tid Du gåer og tænker på — —

Cecilie.
Nu ja, det vil jeg ærligt Dig tilståe,
Jeg tænkte på ham — men ei heller mere,
Vi kunne møde ham ved at spadsere — —

Eleonore.
Mulatten?

Cecilie.
Ja, der er jo ingen Anden!
Det veed Du nok! vær ærlig kun, som jeg.
For hans Skyld gik Du også denne Vei;
Han spøger Dig i Hjertet og i Panden.

Eleonore.
En Negerindes Søn!

Cecilie.
Alt flere Dage
Har vi nu boet i vor Skov-Eensomhed.
Han burde os besøge! og jeg veed,
Han indbudt blev, han lovede at komme!
Og nu er snart den hele Uge omme.
I Grunden har Du Ret, at være vred!

Eleonore.
Oprigtighed imod Oprigtighed!
Jeg tilståer dig, hiint Møde mig husvalte
Den Aften hos ham, sært han mig tiltalte.

Han vakte nye Tanker i min Sjæl;
Min forrige Omgivning stod mig fæl,
Uhyggelig og tom; men siden mere fattet,
De Overseetes Færd jeg bedre skatted'.
Det var en Afglands kun af Selskabslivet,
Det større Selskabs Liv, som ham blev givet.
Hans Moder var en Sort, en Trællefødt!
I hendes Fædreland er Snillet dødt,
Der rørte Intet sig; dets Folkeskarer
Har ei Historie; de kom som Varer
Hertil; sig Resten let forklarer!
Til noget Større steeg de ingensinde.
Den Hvide sparker bort sin Negerinde;
Der blev ei Kjærlighed hos ham, som Fader,
For hendes Skyld sit eget Barn han hader,
Thi halvt er det dog Dyr, den Sortes Blod,
Det er det, som han træder med sin Fod.

Cecilie.
På Sumpens Dynd det hede Sollys gives,
Og hvid og reen groer Lilien frem og trives.
Da ædle Dele inddrak den i Bladet,
Den Duft og Farve fik ved Strålebadet.

Eleonore.
Hans Adfærd mod os må jeg høit berømme,
Hans hele Væsen ædelt var og stolt,
Det Larven var, som Intet indeholdt.
En Angst jeg føler mig igjennemstrømme — —

Den Nat hos ham — Jeg troer kun lidt på Drømme,
Men hvad jeg drømte har mig Angst forvoldt;
Til hver Erindring om ham Drømmen hæfter,
Fra den min Afsky suger nye Kræfter.

Cecilie.
Fortæl mig da hvad Drømmen indeholdt.

Eleonore.
Jeg smykket lå med Guld og Ædelstene,
Men rynket var min Hud og slap hver Seene,
Jeg var så ene,
En Mumie i Ægyptens Pyramide.
Årtusinder jeg syntes at henglide.
Da revnet Murens Side,
Den afrikanske Sol med Stråler hvide
Faldt på mit Ansigt og på mine Arme,
Men kunde mig dog ikke meer opvarme,
Ei Dødens Lænker bryde,
Fåe Blodet til at flyde.

Til Pyramiden Ørknens Løve ilte
Og på mit Bryst den lagde sig og hvilte;
Jeg troer jeg smilte,
Thi høit jeg hørte Dyrets Hjerte banke;
Mig gjennemsittred' Stråler fra dens Manke,
Og sprængt var Dødens Skranke,
Dens Varme bragte Liv i Blod og Tanke;

Og Løvens Hoved var en Mands, jeg kjendte,
*Horatio*s! hans stolte Øie brændte,
Jeg følte Lyst og Smerte
En Sphinx låe på mit Hjerte!

Dens Liv og Varme havde jeg inddrukket;
Nu var den kun en Sphinx af Marmor hugget;
Så dybt jeg sukked',
Den tunge Steen jeg mægted' ei at hæve,
Og kunde dog ei døe, jeg måtte leve!
Jeg hørte Toner bæve,
Trækfugle så jeg over mig hensvæve,
På Murens Revne hvilte Stork og Svane,
Med Vingen vifted' de, som med en Fane
Og fløi fra Pyramiden,
Fra mig — mig, *Tantaliden*[28].
Man hører Horatios Bøsse knalde nede i Dalen; Paléme vågner derved og stirrer på dem.

Cecilie.
Det var hans Skud!

Eleonore.
Hvor dine Kinder gløde!
Kom, denne Vei, vi vil ham ikke møde.

Cecilie.
Her er en Sti, Afgrunden ganske nær,
Men ei jeg svimler.
seer Paléme.
Hvo sidder der?

28 Jf https://denstoredanske.lex.dk/mykenske_sagnkreds – se om Tantalos.

Eleonore.
Paléme!

Paléme
Der stå de jo, to bange Duer!
Jeg drømmer ikke, klart mit Øie skuer,
Min Herres, ja min milde Herrers Viv!
Kom nærmere! I sikkerligt mig kjender?
Jeg er *Paléme*, der tidt forbrød sit Liv,
Blot ved et Ord, en sagte Skæren-Tænder,
Men slap med lidt Tortur. See, mine Hænder!
Dybt ind i Kjødet Strikken skåret har,
Min Ryg og Skulder skrumpen er af Ar.
I kjende mig vist nok, skjøndt ingensinde,
Jeg opreist stod, så nær min Herskerinde.

Eleonore samler al sin Kraft.
Du tør tiltale os?

Paléme
Hvor det er smukt,
Ja, meer end smukt, så sært det trøster,
At her I kom med Eders smukke Søster[29],
For at besøge mig. Kun Skovens Frugt,
Lidt Vildt og Vand har jeg at byde.
Træd ind i Hytten! noget må I nyde[30]!
I røbe mig jo ei, det tør jeg tro.

Cecilie.
Du stakkels Mand! — nei, vi dig røbe ikke.
Kom til de varme Kilder, hvor vi boe,
Så skal du fåe at spise og at drikke.

29 Skal formentlig ikke forstås bogstaveligt (i givet fald som Paléme's formodning?), men overført. Se fx Personoversigten til sidst, s. 113.
30 I originalen skrives *nyde* 2 gange, formentlig pga en sjuskefejl.

Paléme
Hvor I er god, og dog så bleg om Kinden!
Der er dog aldrig Frygt hos Herskerinden?

Eleonore griber Cecilies Hånd.
Kom følg nu med mig!

Paléme stiller sig iveien.
Nei! I bliver her!

Cecilie forfærdet.
Hvad vil du os?

Eleonore.
Du vil os dræbe?

Paléme
Nei, kysse Eders friske Rosenlæbe,
Og vise, at min Christendom jeg veed[31],
Jeg lønner Had og Spot med — Kjærlighed.

Cecilie og Eleonore. O Gud!

Horatio.
Som under Palémes sidste Ord er stegen op af Fjeldkløften, spænder Geværet imod ham.
Paléme! giv slip! hvis ei, jeg skyder!

Paléme slipper dem.
Ha! raser I.

Horatio.
Et Skridt, dit Blod da flyder!

31 ↄ: Og vise at jeg *kan* min kristendom (og dét bedre end de hvide).

Paléme

Og troer I, at jeg frygter Eders Kugle?
Seent eller tidlig bliver jeg dog Mad
For Skovens Rovdyr og de vilde Fugle!
— Endskjøndt mit Hierte opfyldt er med Had,
Jeg husker dog, I hos den Syge sad,
I gjorde godt mod mig i Trængsels Dage.
Og derfor kun jeg træder nu tilbage.
Men vi er qvit! — der kan I Lønnen tage,
peger på Damerne, som have klynget sig til Horatio.

Horatio.

Du skal for mig ei åbne Nådens Kammer.
Min Arm er stærk, som din! min Bøsse rammer!
gåer med Damerne.

Tredie Act.

Have-Partie foran Fru La Rebellieres Bolig ved de varme Kilder; under en Teltkuppel udspændt mellem Palmerne, står et Bord, som Femi er beskjæftiget med at dække. Bissekræmmersken Pelagi har sat sit Vare-Skrin på Jorden; de ere begge i livlig Samtale.

Første Scene.

Femi. Pelagi.

Femi.

Slig Mand i ham jeg vented ikke heller,
Men *Pelagi*, det er, som jeg fortæller:
Mulaten[32] gjorde ingen Gjenvisit,
Endskjøndt vi hørte at han var her tidt,
På Jagt i Egnen om de varme Kilder.
En Dag mit Herskab vil spadsere lidt
Og gåer i Skoven, der det sig forvilder;
Da, tænk Dig, hvilken Skræk, *Paléme*, som flygted',
Som, ikke uden Grund, de altid frygted',

32 Et eksempel på en sproglig inkonsekvens i den oprindelige version: *Mulaten* (s. 43), *Mulatten* (s. 44). DSL har heller ikke rettet.

Ham møder de; han viser sig forvoven,
Der stå de stakkels Damer midt i Skoven;
Men pludseligt *Horatio* springer frem,
Og de er frelst, han følger dem her hjem;
Der var en Tak, en Jubel og en Glæde!
Ja, *Pelagi*, de fik mig til at græde.

Pelagi.
Og siden er han kommen her hver Dag?

Femi.
Hver Formiddag, men under Husets Tag
Han aldrig trådte, om de også nødte;
I Skoven og i Haven her han mødte.
Her spises, tales — — ja, hvor han kan tale!
Han veed om Alt, fra Hovede til Hale!
Man troer ham Herre, og han kun er Fri.
Med Fruen er der skeet en heel Forandring,
Hun er så livlig som en Colibri.
Nu er' de alle Tre igjen på Vandring.

Pelagi.
Mulatten og dit Herskab? Jeg gad vide,
Om *Herren af La Rebellier* vil lide
Ham halvt så godt, som Damerne det giør.
Jeg havde halvvejs troet, han var indtruffet.

Femi.
I længer Tid vi ham ei vente tør.

Pelagi.
Det troer Du? Ja, så vil du blive skuffet!

Jeg var på Fort Royal hos Gouverneuren,
Der har jeg god Afsætning kan Du troe!
Idet jeg ståer og vil gåe ud af Døren,
Kom Eders Herre; vi blev' ene to;
Han spurgte, om jeg lagde Veien om
Af denne Kant, og strax et Brev blev skrevet,
Dog sagde han, det muligt var, han kom
Her selv, og det før jeg indtraf med Brevet;
Det kom kun an på, om han kunde slippe
Endnu den Dag.

Femi.
Han er ei kommen her.

Pelagi.
Jeg lagde Veien om den hvide Klippe,
Et Skib er strandet ved dens blinde Skjær;
Jeg gjorte et og andet Indkjøb der;
På flere Steder er jeg sinket lidt,
Dog førend Herren gjør jeg min Visit,
Hans Hilsen bringer jeg med Sort på Hvidt.
See kun, hvor Solen har mit Ansigt barket!
Dens Stråler faldt på mig med hele Kraften.
På Mandag veed Du er det Slave-Marked,
Er han her altså ei idag før Aften,
Så kommer han imorgen skal Du see;
Monstro *Mulatten* også ham bedårer?

Femi.
O, han kan tale, så man fælder Tårer,
Og vil han, man skal lee, så må man lee!

Pelagi.
Men vi kun sladre, det er ikke alt!
Jeg trænger til at spise og at drikke.

Femi.
Stegt Papegøiefisk[33] med Løg og Salt,
Den kan Du fåe, men Andet har jeg ikke,

Pelagi.
Den er min Liv-Ret just! det var ei galt!
idet hun seer ud af Scenen.
Der er dit Herskab! jeg vil retirere.
Det muligt var, jeg kunde dog genere.
Jeg gåer i Kjøkkenet, og Du fortæller,
At jeg er her med Hilsen og med Brev.
Dog, ti kun stille! siig Du hende heller,
Kun det: jeg er her! nævn ei! at han skrev,
Det Glædes Budskab selv jeg overtager.
Siig jeg er her med nydelige Sager.
O, hvor Din Papegøiefisk mig smager!
gåer ind i Huset.

Anden Scene.

Eleonore støttende sig på Horatios Arm, de ere i levende Samtale.
Cecilie med Hånden fuld af Grene og Blomster. Femi.

Eleonore.
Hvor en stor Idee dog kan berige,
Vække i os det Guddommelige!
Ja, det skeer, som jeg dem hører sige:

33 Jf https://denstoredanske.lex.dk/papegøjefisk.

Disse Øer, en Bouquet på Vandet,
Er Lagunerne for Canaans[34] Landet,
Det Columbus-Moses øine[35] måtte,
Ak, men aldrig i sit Liv betrådte! —

Horatio.
— Canaanslandet for en Slægt i Tiden,
På hvis Vugge bliver lagt al Fliden,
Alt hvad i Årtusinder er fundet,
Hvad de Vise i et Liv udgrundet.

Eleonore.
Derfor vi de største Floder eie,
Ind i Landet bære disse Veie!
Og Skovørkner, grændseløse, store,
Vidt udstrakte, Landet overgroe,
Her er Planker, som kan Bølgen **bore**,
Tømmer til en dristig[36] Flydebro
Mellem de amerikanske Strande
Og de andre Verdens-Deles Lande.

Cecilie spøgende.
Bliv nu lidt hos mig i vort Århundred'
Han har ikke seet og ei beundret
Dette Blomsterflor, han selv har skabt!
(peger på et stort Blomsterbed i Forgrunden).

Horatio.
Jeg, min Frøken?

Eleonore.
Der gåer ikke tabt

34 Kanaan, se fx https://denstoredanske.lex.dk/Kanaan og https://symbolleksikon.lex.dk/det_forjættede_land
35 *øine* må opfattes som et verbum (at øjne).
36 *dristig* ikke KB's *driftig*.

Nogen Lærdom. Når en Blomst De priste,
De dens skjulte Skjønhed også viiste.
Deres Tale så hun respectered'.
At hun Blomsten strax canonisered'[37]
Tog den bort, der hvor den ei stod fredet,
Og i Dage skabtes Blomsterbedet.

Cecilie.

Det er her min Fabelbog De seer!
Egentligt er' Blomsterne Vignetter;
Jeg hos hver udfandt en Characteer
Liig med den, hvorom De os beretter.
— Denne Pragtblomst, jeg har før ei kjendt 'en,
O den har en Duft af Orienten!
Sabas Dronning! stolt hun seer mod Solen,
Gyldne Hieroglypher smykke Kjolen.
Yndigst er dog denne hvide Rose,
Med et Skjær af Rødt, det åndes hen!
See, den bæver jo, liig en Mimose,
Beatrice Cenci[38] var som den.
Hendes sidste Smiil på Bladet bæver,
Hendes Hjertes Suk i Duften lever!

Eleonore.

Denne der, kun Nattens Dug udfolder,
Stængelen på trende Blomster holder,
Lad den være — Østerlandets Vise,
Som i Natten[39] Stjerner see og prise.

37 Se fx https://dansklitteraturshistorie.lex.dk/Læsestykker_om_Knud_Lavard_-_og_andre_helgener.
38 Jf https://denstoredanske.lex.dk/Beatrice_Cenci og https://denstoredanske.lex.dk/Percy_Bysshe_Shelley.
39 Rettet fra: Nattens.

Horatio.
Jeg endnu kan Samlingen forøge,
Een, her sjelden Blomst, jeg fandt iqår:
Venus Fluefænger[40], man kan søge
Længe, før så egen Blomst man fåer:
En *Prindsesse Turandot*[41] tilvisse,
Deilig, men med Mord-Lyst i sit Sind,
Komme Beilere, hun dræber disse,
Når de røre hendes Rosenkind.

Cecilie.
Den er giftig altså, vil De sige?

Horatio. Nei, dens Blade er' så pirrelige,
At når et Insect i Blomsten leger,
Lukker sig dens hele Blomsterbæger;
Og jo meer den Fangne sig bevæger,
For at slippe, fastere det holder,
Knuser Dyret — og er Alt da tyst,
Blomsten atter sig i Pragt udfolder
Med den dræbte Beiler ved sit Bryst.

Cecilie. Den min Billed-Blomster-Bog vil zire;
Overskriften lyde skal: Satire.
Blomsten, just den første, de mig bragte,
De Uqvind'lighedens Navn tillagde,
Turandot mig rinde skal i Minde,
Ovinden, som var ingensinde Ovinde.

40 https://denstoredanske.lex.dk/venus'_fluefanger.
41 Se https://denstoredanske.lex.dk/Turandot, https://teaterleksikon.lex.dk/Asiatisk_indflydelse_på_vestligt_teater, https://denstoredanske.lex.dk/Carlo_Gozzi, https://denstoredanske.lex.dk/Giacomo_Puccini og evt https://denstoredanske.lex.dk/Curt_Bois.

Horatio.
Vel, så vil jeg ikke Blomsten bringe!
Eller vi må døbe Planten om.
Ret betænkt, så bliver den for ringe
Til at stå i Duftens Helligdom.
Sjelden er den, som det er at finde,
Qvinden, som var ingensinde Ovinde!

Eleonore.
Giv mig den, jeg holder den i Ære,
Nævn, hvorpå den skal Symbolet være! —

Horatio.
— På en Kraft, selv hos den skjøre Lillie,
At vi knuse kan med kraftig Villie
Hver en fjendtlig Magt, som os berører,
Ved vor egen Kraft vi os tilhører!

Cecilie.
Bring mig den, Satiren jeg benåder,
Turandot den første Plads skal fåe
Turandot jo talte helst i Gåder,
Snart jeg skal dens bedre Jeg forståe.

Horatio.
Med et andet Navn den døbes må!

Cecilie spøgende.
Vel *Æsop!*[42]

Horatio.
Fy! Hæslighedens Larve!

42 https://denstoredanske.lex.dk/Æsop.

Cecilie.
Han os lærte, at ei Form, ei Farve
Udslag gjør i Skjønheds Blomsterbed;
Det Særegne, som en Gud tilhører,
Det, som dybt herindenfor sig rører,
Kort kun kues kan af Tid og Sted;
Form og Farve må for Snillet vige,
Det fik første Rang i Skjønheds Rige!

Horatio.
Jeg den henter! plant De den i Bedet,
Og ved den står Deres Blomster fredet;
Hvert Insekt den for sin Domstol kalder,
Synderen på egen Gjerning falder.

Eleonore.
Gå ei nu!

Horatio.
Jeg hurtigt den skal tage!
Før De venter det, er jeg tilbage.
gåer.

Tredie Scene.

De Forrige uden Horatio.
Eleonore.
Ja, "Form og Farve må for Snillet vige,
"Det fik den første Rang i Skjønheds Rige!"
Han er en Magus[43] fra en fremmed Strand,
Han har berørt mit Øre og mit Øie,

43 https://denstoredanske.lex.dk/mager.

Og Hverdags Verd'nen blev et Underland,
Meer dybt det Dybe, mere høit det Høie.

Cecilie.
Som Åndens Hieroglyph, som Sjælens Billed',
Det kraftigt skjønne Træ, han os fremstilled';
Dets ene Krone vender mod det Høie,
Den drikker Lys og Luft, så Blomster groe,
Dets anden Krone skjules for vort Øie,
Men just i den de største Kræfter boe,
De lange Rødder sælsomt sig fordele,
Og skjult de gribe ind i Verdens Hele.

Femi.
Tilgiv mig, Frue, tør jeg Eder sige,
At *Pelagi* er nyligt kommet her
Med smukke Sager, o, så nydelige!
Befaler I? Hun er i Huset der.

Eleonore.
Nu, det er godt! — *Cecilie*, måskee,
Ja, det er kun et Indfald, jeg vil see,
Om ei imellem Sagerne derinde
Et eller andet Stykke var at finde,
Der kunde glæde ham, vor nye Ven,

Cecilie.
En ringe Tak —!

Eleonore.
Som givet af os begge.
Vor Lærer bør vi Honorar erlægge!
Gå Du ei bort, han er her snart igjen.
gåer med Femi ind i Huset.

Fjerde Scene.

Cecilie alene.

Jeg fyldes af en Lykke, jeg ei begriber ret,
Gjenfødt er Barndoms Livet —! dog, det er ikke det!
Som ældre, midt i Glæden, jeg følte slig en Lyst,
Dog, her er noget Mere! det hæver sært mit Bryst.
Jeg Verden favne kunde, og favne den igjen,
O, havde jeg en Fjende, jeg gjorde ham til Ven!
Så hjemligt er her blevet, jeg veed ei selv hvorved,
Det er, som om jeg leved' altid på dette Sted.
Gud er det i Naturen, som gjør mig sjælefro,
Hans Huus, hans hellige Kirke det er, hvori vi boe;
Den er et grækisk Tempel med Farver og med Guld,
Den er en gothisk Kirke med Dæmring høitidsfuld;
Min Vandring over Havet, der syntes mig så lang,
Var kun et Skridt fra høire til venstre Sidegang!
Det er den samme Kirke, hvor Gud har til mig talt,
Kun andre Malerier på Væggene ståe malt. —
Ja, nu jeg mig begriber! jeg kunde knæle ned:
Det, som mit Hjerte føler, er Christen-Kjærlighed!
Den er den store Messe, Naturen toner ud;
Hvor end min Fod sig fløtter, jeg ståer tæt ved min Gud![44]
Et Altar er hvert Hjerte og Præst vor faste Tro,
Jeg føler Livets Lykke, jeg er så sjælefro!

44 DSL har (rimeligt nok) tilføjet !

Femte Scene.

Cecilie. La Rebelliere, fulgt af flere Slaver, som bære Reisetøi.

La Rebelliere.
Bring Tøiet ind! slæb ei så tungt derpå!
Så dyrisk dorsk, som Dig, jeg Ingen så!

Cecilie med et Skrig.
La Rebelliere!

La Rebelliere.
Ja, see, her er jeg atter!
Du blev jo angst! min kjære, smukke Datter!
Her har I mig igjen. Alt står dog vel?

Cecilie.
Ja, meget vel!

La Rebelliere.
Den falske, dumme Træl!
Jeg var så oprømt, kom så glad tilbage,
Men strax kun Ærgrelse, som alle Dage!
Jeg reed mit smukke Muuldyr og lod Sem, ,
Mulatten, føre det, thi hist og her lidt slem
Er Veien, ved nedfaldne, rådne Grene,
Ved Tidsler og de mange skarpe Stene.
Sem havde Øre for at hugge Vei,
Barfodet gik han, som på Palmeblade,
Ei han, det stakkels Muuldyr kom til Skade,
Det stolte Dyr, det glemmer jeg ham ei!
Sig selv, og ikke det, han helst tog vare.

Cecilie.
På Hjemkomstdagen, lad al Straf da fare!

La Rebelliere.
Jo, det var klogt! hvor falder Sligt Dig ind?
Lidt meer vi barke må hans brune Skind.
— Nu, I er ikke døde reent af Længsel!
Hvor fik I Dagen[45] dog til at gåe,
De fjorten lange Dage her i Fængsel?
Nu vel! I skal af mig Oprejsning fåe,
Et riigt, et prægtigt Bal jeg lader ståe.
Imorgen tidlig reise vi tilbage!

Cecilie.
Imorgen!

La Rebelliere.
Ja, så må I Afsked tage,
Med Eensomheden, hvis I så behage.
Min Frøken, det er just for Eders Sag,
At jeg er kommet her så snart tilbage.
Husk, overmorgen er det jo den Dag,
Hvorpå I bliver myndig, riig, som Få,
Kan handle ganske efter egen Villie;
Den Dag vi med en Bal-Fest feire må,
Og I er Festens kongelige Lillie.

Cecilie.
I Overmorgen?
Det jeg havde glemt!

La Rebelliere.
Kan Sligt man glemme?

45 DSL foreslår Dagene (jf måske den flg linje).

Cecilie adspredt.
Lad mig Eder føre
Til Eders Frue. Hun var lidt forstemt;
Vi fik fra Eder ei et Ord at høre!

La Rebelliere.
Med *Pelagi* et Brev I fra mig fik!

Cecilie som før.
Med *Pelagi*! I dette Øjeblik
Hun kom her til. Hun er hos Eders Frue!
De begge to er her i næste Stue!
Hun ledsager Rebelliere, men kaster endnu engang et ængsteligt speidende Blik mod den Side, hvorfra Horatio kommer.

Sjette Scene.

Horatio
Han holder i Hånden Planten Venus' Fluefænger, som han tankefuld betragter.
Forunderlige Blomst! Du Skov-Profeet!
Ja, min *Casandra* [46] jeg i Dig har seet.
Insectet stiger ned i Blomstens Kalk,
I Duft og Sollys tør det frit sig bade,
Da folder Blomsten sine stærke Blade,
Og Glædens Bolstre er' en Katafalk.
Staaer et Øieblik indesluttet i sig selv, seer derpå hen imod Fjeldene, hvor hans Bolig findes.
Deroppe var jeg fri, men dette Steds
Sælsomme Kraft, beseired' Friheds-Flammen;
Jeg her er indtrådt i en magisk Kreds,
Og om mig ruller Blomsterbladet sammen.

46 Se fx https://denstoredanske.lex.dk/Kassandra_-_i_græsk_mytologi.

— O, bort! hos Manden Svaghed er en Skam!
Vor faste Villie er vor Fjederham,
Den hæver os fra Undergangens Elv.
Den største Kamp, bør Manden mandig kæmpe!
Når ret man elsker, glemmer man sig selv;
Af Kjærlighed man Kjærlighed kan dæmpe!
Cecilie, jeg for Din Ro vil lide,
Min Kjærlighed Du aldrig her skal vide! —
Jeg har den Tro, at den man ret har kjær,
Ja, kjær med Sjæl, og Sind og al vor Tanke,
Hun bliver vor! Er Tidens Fylde nær,
Da falder hver en Tåge, hver en Skranke.
Og lider jeg på Jord den Sjæle-Vee,
En Anden hende tør til Altret føre,
Det er et Troldd oms-Syn kun, jeg skal see,
En Prøvelse, Gud lader med mig skee,
Mig, mig alene skal hun dog tilhøre!
Min Kjærlighed er hellig, reen og skjær.
Hvad gjør det da, om de Minutter her
Ei min hun er! hos Gud jeg hende eier!
Min stærke Kjærlighed skal vinde Seier!

Syvende Scene.

Horatio. Cecilie.

Cecilie.
O, *Horatio*!

Horatio.
Var Gjenkomsten
Ikke hurtig? Her er Blomsten.

Cecilie.
Blomsten? Tak, De mig den bringer.
Betragter den.
På de lette, fine Vinger,
Halv med Luft og Blad beslægtet,
Flyver sorgløst hid Insectet,
Duft og Farver sælsomt blænde, —
Samme Nu dets Liv har Ende!

Horatio halv spøgende.
Stråler Lykkens Boble klarest,
Da den brister allersnarest!

Cecilie.
Ja, den brister og må briste,
Alt hvad kjært er må vi miste.
Livets Hjerte Thema spilles
I de Toner: mødes, skilles![47]
Tak for Blomsten! over Bølge
Skal den mig til Hjemmet følge,
Der Dem et "Velkommen" sige
I vort kjære Frankerige!

Horatio.
Der, når De er vendt tilbage
Til det levende Paris,
Som en Drøm står disse Dage
I vor Ørkens Paradiis.

47 Jf https://www.hcandersen-homepage.dk/?page_id=36114.

De har Ungdom, Skjønhed, Snille,
Alle der dem hylde ville!
Hvad De så, De vil gjengive,
Poesie må Ordet blive.
Scener skildres, Sted og Egn,
Vore Skove, hvor sig flætter
Green i Green, fast, som et Hegn,
Vore skjønne Stjerne-Nætter
Ilden på Insectets Vinger,
Pragten, som et Uveir bringer. —
Tropisk Skjønhed da man fatter!

Cecilie.
Digtet: "Negerkongens Datter,"[48]
Jeg fremsiger, sært det lykkes!
Og når Alle da henrykkes,
Digteren jeg dem vil nævne,
Som min Lærer og min Ven,
Sige: Frankrig' er vort Stevne;
Her jeg møder ham igjen!

Horatio.
Tiden gjør hvert Indtryk mindre,
Dog De vil mig der erindre!
Halv en Fremmed her, i Hjemmet
Bliver jeg Dem dobbelt fremmed.

Cecilie.
Der er' Mennesker, vi leve
Sammen med, År ud, År ind,

48 Om digtet *Negerkongens Datter*, se s. 129.

Aldrig dog vi med dem blive
Venner ret i Sjæl og Sind;
Andre, kun vi mødte disse
Få Minutter, og tilvisse
Vi dem kjendte, vi dem vandt,
Varigt Venskab os forbandt
Dem således jeg har fundet,
Siig, har jeg en Ven ei vundet?
Men vi skilles! det er Sorgen!
Skilles ad alt næste Morgen —
— For at mødes — langt herfra!

Horatio.

Skilles!? Og imorgen!?

Cecilie.

Ja!
Medens denne Blomst: De hented,
Kom, det var mig så uventet,
Hr. La Rebelliere tilbage;
Endt er Mødets smukke Dage;
Her jeg sidste Gang Dem seer!
Tak! jeg eier Intet meer.
Tak! jeg gjemmer tro i Mindet,
Hvad De vakte, hvad De gav!
Tak, for Tankens rige Hav!
Tak! ja Tak, for Brodersindet!

Horatio.

I Paris, i Festens Sale,
Bifalds-Smiil og Bifalds-Tale

Mødte mig, og her var Hjemmet,
Ei jeg følte mig en Fremmed;
Livet som en Pragtblomst brændte,
Klart jeg Form og Farve kjendte,
Duften, som fra Hjertet strømte,
O, om den jeg aldrig drømte,
Rosens Duft, som Livet vinder
Bed oplyste, ædle Qvinder;
Denne Duft for Sjæl og Hjerte,
Den først her hos Dem jeg lærte.
Manden styrker os til Handling,
Qvinden gjør en sød Forvandling,
Til det Bedre, til det Skjønne.
Dem den gode Gud vil lønne! —
Mindet er en Jacobs-Stige[49],
Som selv ind i Himlen nåer!

Cecilie.
I mit skjønne Frankerige,[50]
Er det, at vort Stævne ståer.

Horatio.
Hvor man mødes, er en Landen
I vort Livs Utopia;

Cecilie.
Hvor man skilles fra hinanden.
Der er Smertens Golgatha!

49 Jakobsstige, en plante (https://denstoredanske.lex.dk/jakobsstige) som er navngivet efter Bibelens Jakobsstige (jf 1. Mosebog, kap 28, vers 12).
50 Rettet fra Frankrig (i overensstemmelse med HCA andetsteds i *Mulatten*. DSL har foreslået tilsvarende.

Ottende Scene.

De Forrige. La Rebelliere.

La Rebelliere.
En Fremmed her! *Mulat*, hvem søger Du?

Horatio.
Jeg hørte, I var kommet hjem just nu.
Velkommen, Herre!

Cecilie.
De vor Nabo seer,
Horatio! De må ham takke meer,
End vi har kunnet. Da vi reiste, nødte
Et Uveir os at søge Tag, vi mødte
Da i hans Hjem så megen Gjæstfrihed,
At derfor ingen Tak for stor jeg veed.

La Rebelliere til Horatio.
Og da Du vented', jeg var her tilbage,
Så kom Du, din Betaling at modtage.
Det billigt er! see, der! — Det sjældent hender,
At Lykken Dig så rige Gjæster sender.

Horatio.
Hvad vil I, Herre?

La Rebelliere rækker ham Pengene.
Tag Du dem og ti!

Cecilie.
For Himlens Skyld! betænk, han er en Fri,
En Ædelbåren —!

La Rebelliere.
Han? *Mulatten*!
kaster Pengene til ham.
Gå!

Horatio.
I vil fornærme mig!

La Rebelliere.
Vil det jeg gjøre,
Da er det Noget, som Du tåle må.
Så kilden var vist ei din Moders Øre!

Horatio.
Det er et Gode og vil altid blive,
At fødes i en Slægt, som kan os give,
Blot ved sit Navn, på Vuggen Hæders-Bånd.
Vort sande Værd dog kaldes først tillive
I Kampen under hiin useete Hånd,
Der mægter Alt at tage, Alt at give!
Vi selv kun kan vort Adels-Brev os skrive,
Og stemple det ved Hjerte og ved Ånd.
Bag Armods Dragt tidt Konge-Hjertet banker,
Mens Herskeren fik ikkun Trællens Tanker.
Gåer hurtigt bort.

Niende Scene.
De Forrige uden Horatio. Idet denne udtaler de sidste Ord er Eleonore ilet til.

Eleonore.
Hvad er der skeet! O alle Helgenskarer!

La Rebelliere.
Jeg kun med Pidsken Negerynglen svarer.

Eleonore.
Han har os frelst. Vi kom fra Sti og Vei
I Skoven; der *Paléme* os trådt imøde;
O rædselsfulde Stund, vi halv var døde,
Horatio kom til, Du veed det ei! — —

La Rebelliere.
I har vel takket ham! — jeg bød ham Penge,
Forlange Mere, kan han ei, sålænge
At der skal være nogen Billighed.
Men Knægtens Overmod mig gjorde vred.

Eleonore.
Jeg ynder ham! — det gjør vi begge to!

La Rebelliere.
I Skoven, siger Du, var det *Mulatten*,
Som Eder hjalp.
Til Cecilie.
Og Du fortalte jo
Om Storm og Uveir og om Overnatten,
I Huset hos ham. Han blev sært beæret;
Han har sågodt som Eders Ridder været.
Til Eleonore.
Du ynder ham. Hans Raskhed Dig henrev.
Var han en Hvid, jeg sikkert skinsyg blev;
Men en *Mulat* —! jeg vil Dig ikke krænke!
Du lider ham! jeg vil Dig *Slaven* skjænke,

Hvis han er herreløs, han din skal være.
Jeg kjøber ham; din Kappe kan han bære,
gåer Du til Vogns, træd på ham med din Fod!
Dog først lidt Skik jeg nok må Knægten lære;
Jeg har min Cuur mod Trælle-Overmod!

Eleonore.

Du spøger, og din Spøg er ikke smuk!

Cecilie.

I vil det ikke, og I kan det ikke!

La Rebelliere.

Hvor varmt! — I skulde skjænke ham et Suk.
Til Eleonore.
For Dig især det vilde ret sig skikke.
Bortrømte Slaver har os Angst forvoldt,
De Herreløse slutte sig til disse,
Vor Ø de oversvømme vil tilvisse;
Derfor på Fortet Ord'ren jeg erholdt,
Den kongelige Ordre, at opjage,
I mit Distrikt, hver Herreløs, hver Træl,
Der uden Friheds-Brev nød Friheds-Dage.
Ved mindste Modstand skydes de ihjel!

Eleonore.

Jesus Maria! nei. Du vil ei Sligt!

La Rebelliere.

Jo, det vil jeg, og det er her min Pligt.
Han er vor næste Nabo; Huset der
På Bjergets Side, mellem Krat og Træer,

Er hans: I største Hast er Alt tilende.
Hans Friheds-Brev har jeg nok Lyst at kjende.

Cecilie.
Det er et Overfald, en Grusomhed!

Eleonore.
For Himlens Skyld! Du vil det ikke gjøre!
O nei, min Hjerte-Angst: Du ikke veed;
Lad ham i Fred! gå ei der op! Du vil mig høre!

La Rebelliere.
Gå ei der op! hvorfor? Er der en Anden,
En Anden end *Mulatten*! Hævn og Skam!
Hvo? Nævn mig ham! I see så på hinanden.
En Hvid? En Fremmed? Du skal nævne ham!

Eleonore holder hænderne for Øinene.
O Gud! o Gud!

La Rebelliere.
Hvo fleer var hos *Mulatten*
Den Gang, I der tilbragte Uveirsnatten?

Eleonore holder sig afmægtig ved Bordet; seer et Øieblik fast på ham og er derpå ved at synke om.

Cecilie. O, hun fåer ondt!

La Rebelliere.
Ha!
river Cecilie bort.

Rør mig ei ved hende!
Hvo kom i Huset her? Jeg vil ham kjende!
En Hvid! En Fremmed! — Ha, ved Himlens Gud,
Mulatten veed det, han var Mellem-Bud!
Han skal fortælle mig, hvo her har været.

Cecilie med Kraft.
I selv det er, som Eder har vanæret.
Kaster sig ned over Eleonore.

Fjerde Act.

La Rebellieres Huus.
Det er Aften. Gjennem de åbne Døre seer man Tjenere i Beskjæftigelse med at tænde Lysekronerne til Festen.

Første Scene.

La Rebelliere ene.

”Jeg ynder ham!” var hendes Ord. Hun ynder! —
Og jeg i hendes Blik så skjulte Synder;
O, Kjærlighed er ei så stærk som Had,
Thi Hadet er en Gift, som Alting dræber,
Mens Kjærlighed er Viin for Sjæl og Læber.
O, Tåbe, som jeg er! hvad veed jeg? hvad
Kan mig den soleklare Vished skjænke? —
Det Tåbligste jeg selv formår at tænke!
Hun kunde elske ham? *Mulatten*? — nei!
Det er Umulighed, det kan hun ei!
Når jeg det vil, kan jeg hans Nakke bøie
Og pidske ham ihjel for hendes Øie!

Min onde Drøm jeg regner ham til Brøde,
For denne selv har han fortjent at bløde.
Ja liid, fordi jeg for *Phantomet* leed!
Liid for min Tro på en Umulighed.
I *min* Magt er han og skal ei undløbe;
Ret over ham jeg vil og kan mig kjøbe
Imorgen. Gunstig er mig Tid og Sted.
Da skal han tale, nævne mig *den Hvide*,
For hvem jeg denne Helveds-Qval må lide.
Jeg lide! — nei, jeg lider ei derved!
Den Hvide lide skal, hun og *Mulatten*!
I Dands og Glæde nyder nu jeg Natten.
Musikkens Toner, en usynlig Ranke,
Sin Slange-Arabesk snoer om min Tanke!

Anden Scene.

La Rebelliere. Eleonore og Cecilie balklædte.

La Rebelliere.

O hvilken Glands og Pragt! I vil fordunkle
De andre Damer!
Til Eleonore
Aldrig før jeg fandt,
Du var så smuk! det ærligt er og sandt!
seer på Cecilie.
En Krands af Mos, Dugdråberne som funkle
I den, er hver en prægtig Diamant!

Eleonore.
Du er tilfreds?

La Rebelliere.
Det er jeg alletider,
Når Du er glad; men lider, når Du lider.
De Dages Ophold ved de varme Kilder
Har gjort Dig mere syg, men Fester, Gilder,
Adspredelse vil være Lægedom.
Du er ei længer vred?

Eleonore.
Tør jeg det blive?

La Rebelliere.
Jeg var lidt heftig, det vil Du tilgive,
Just af min Kjærlighed til Dig det kom.
Regjeringen Dig nu sin Tak bør bringe,
Thi kun ved Dig — ved mig! — som Du det vil,
Expeditionen denne Nat blev til
Og vort Udbytte er just ei så ringe.
Omtrent Dusinet fik vi! stærke Kroppe!
Ni *Sorte* med *Mulatten* var deroppe!

Cecilie.
Horatio!

Eleonore.
Der var Du denne Nat?

Rebelliere.
Ja, efter Pligt og Ordre. Hiin *Mulat*,
Hvis Huus I med et kort Besøg har æret

I længer Tid et Tilflugtssted har været
For alle Herreløse; ja, jeg veed,
Paléme, det onde Dyr, han der har fundet
Beskyttelse og Pleie, da han led.

Cecilie.
Hvad er der skeet?

Eleonore.
Horatio, grebet! bundet!

Rebelliere.
Ved Midnat vi en Kreds om Huset slog,
Så bankede vi på; *han* os modtog.
Jeg læste høit for ham og for *de Sorte*
Regjeringens Befaling, men de turde
Modsætte sig, derfor vi på dem skjød!

Cecilie og Eleonore.
I skjød?

Rebelliere vedbliver med samme Rolighed som før.
Ei Friheds-Brev ham fredet,
Som selvgjort Herre Livet der han nød.
Den sidste *Enambuk* har eiet Stedet,
Og uden Arving er den gamle død,
Nu Boet, og med det, hvad der sig rører
Regjeringen, ved Lov og Ret, tilhører.

Cecilie.
De gjorde Modstand, og I på dem skjød?

La Rebelliere.
Det virkede! strax blev *de Sorte* bange;
De indså nok, vi var dem altfor Mange,
Og overgav' sig, men *Mulatten* stred,
Stred med fortvivlet Mod og Tåblighed;
Den vilde Oxe raser ikke værre,
Når Slyngen viser sig, som Overherre,
Men han blev spag som den; når Piggen trænger
Igjennem Skindet, som et Ådsel slænger
Den sig til Jorden, og kun ånder svagt —
Således også han lå der udstrakt.
Vi knebled' ham, det gjordes der behov —

Cecilie.
Men Himlens Gud! det er mod Ret og Lov.

La Rebelliere.
Han er en Herreløs, er ung og stærk!
Man vil mig takke for mit gode Værk.
Imorgen sælges han på Slave-Marked.

Eleonore.
Jeg døer af Skræk!

La Rebelliere.
Hav ikke mindste Frygt!
Når først hans Ryg er blevet gjennembarket
Så vil det vilde Sind nok blive mygt. —
— *De sorte Slaver* lod vi foran drive,
Mulatten, *Dyret*, var jo ganske sygt

Af Tab på Blod, men holdt sig dog ilive;
Han sad foran på Hesten hos en Træl.
Glad' drog' vi hjemad, Alt var gået vel,
Da tænk, hvad skal om sligt et Sind man sige,
Et Selvmord vilde han, det Skrækkelige!
Sligt falder aldrig os blot ind i Tanken,
Men Trællens Sjæl er kun en Hjertebanken!

Cecilie.
Han vilde dræbe sig?

La Rebelliere.
Ja hør nu Resten.
Vi kom forbi en Flod, hvis Strøm er stærk;
Og strax, det var kun Øieblikkets Værk,
Mulatten styrtede sig ned fra Hesten
I Flodens Dybeste. På min Befaling
Sprang Flere til; et Øiebliks Forhaling,
Og han var druknet; men de fik ham op
Til Hesten bandt vi hans halvdøde Krop,
Og jog afsted; derved kom han tillive.
Nu ligger han i Feber, døer han ei,
Så skal jeg hans fortjente Løn ham give.

Cecilie.
Kjøb ham til mig!

La Rebelliere.
Til Dig det kunde jeg,
Måskee! Men han må tæmmes, han må lære!
Jeg kjøber ham, Dig vil jeg ham forære!

Dog ikke strax. Nu har jeg alt berettet,
Hvorfor inat jeg nød den friske Luft:
I Sukkermøllen, der i Lazarettet
Han sover sig til Sundhed og Fornuft.
Men nok herom! nu tænke vi på Dandsen!
Selskabet samles snart. Jeg håber, Glandsen
Af dette Bal hvert andet vil fordunkle.
Min Myndling skal som første Stjerne funkle.
Til Eleonore.
Men Du står drømmende og tankefuld? —

Eleonore.
Jeg tænker på den Lykke, mig er givet!

La Rebelliere.
Ja, vi fik Lykke! Lykkens Navn er Guld!
Det kaster Solglands over hele Livet
gåer.

Tredie Scene.
Eleonore. Cecilie.

Eleonore.
Min Drøm hiin Nat opfyldes alt for Tiden;
Mit Hjem, det er en Grav i Pyramiden;
Og Liv og Varme har min Sjæl inddrukket.
Jeg bærer Sphinxen udaf Marmor hugget;
Den tunge Steen jeg mægter ei at hæve,
Jeg kan ei døe! nei jeg må leve! leve!

Cecilie.
Horatio!
Hun bryder i Gråd og læner sit Hoved til Eleonore.

Eleonore.
Jeg elsker ei min Mand!
Den kolde, den beregnende Forstand
Er Alt for ham, den ham opfylder heel;
Og jeg? — mit Blod er varmt, jeg har et Hjerte!
Dog skal jeg regnes for hans halve Deel,
Af ham jeg mine onde Tanker lærte,
Og, som i Eventyrene, jeg fik
Den rige Pragt, de døde Diamanter
For Sjæl og Lykke. Kjender Du den Skik? —
Ja Mennesket er grumt, som Ørkenens[51] Panter!
Den Skik, som man på store Skibe seer.
Når to med hadfyldt Sind hinanden møde,
Så Kniven blinker og et Mord der skeer,
Den Levende, fastbundet til den Døde,
Med Ansigt imod Ansigt, kastes da
I Havet. Skibet seiler bort derfra;
De sammenbundne To høit Bølgen hæver,
Den Myrdede og ham, som endnu lever.
Det er et Billed på mit eget Liv,
Ja, til det kolde Liig jeg fast er bundet,
Og driver, som det villieløse Siv,
Med ham, hos ham, til jeg har Døden fundet!

Cecilie.
O tal ei så!

51 DSL foreslår Ørk'nens.

Eleonore.
På Jorden Ondt kun skeer!

Cecilie.
Husk hvad vi læste om de gode Feer,
Der ned fra Himlen svævede så smukke
Og dandsede i Kreds om Barnets Vugge,
Så rige Gaver der de lagde ned!
Da kom een Fee endnu, men ond og vred,
Ulykke bragte hun, og Alle bæved'
Undtagen Een, sit Hovede hun hæved
Og så mod Himlen med forklaret Blik!
"Af mig endnu jo Barnet Intet fik,"
Udbrød hun, "jeg min Gave holdt tilbage,
Jeg mægter ei det Onde at bortdrage,
Som hun har forudsagt, så må det gåe!
Men mildne kan jeg, skabe en Forsonen,
Selv af det Onde skal der Godt fremståe!
Og denne Fee — hun kaldtes *Religionen*.

Eleonore.
Jeg er ei god som Du! jeg kan ei bede
Med reen, uskyldig Tanke til min Gud.
For var min Sjæl en stille Sø, dernede
Man så hver Plante, hvert et Blomsterskud!
Nu er det anderledes! Had og Vrede!
Jeg veed ei Navnet selv; kun det jeg veed:
Min Mand er ikke værd min Kjærlighed.
Såe Du hans onde Blik, imens han talte?
Forstod Du Smilet, medens han udmalte

Det lumske Overfald, *Horatio*s Nød,
*Horatio*s! Gud give jeg var død!

Cecilie.
Jeg lider også, som jeg aldrig leed.

Eleonore.
seer drømmende hen for sig.
I Hindostan sig Qvinden styrter ned
Til Mandens Liig i Grubens stærke Luer!
I Blodet er den rige Kjærlighed,
Det brænder selv! — det brænder! jeg det veed!
Hun ham omfavner glad! — Jeg Bålet skuer!
De tørre Palmeblade knittre, lue!
Det røde Flammetelt mod Skyen nåer,
Og Sjælene, så fri, som Skovens Due
Fra Jorden flyve til en evig Vår!
Den Død er smuk, jeg ingen bedre kjender!

Cecilie. Du er ei vel! I Feber Øiet brænder.

Eleonore.
O lad mig gåe! den friske Aftenluft
Gjør mig vist godt, min eneste Veninde!
slynger sine Arme om hendes Hals.
Bed til Guds Moder, jeg må Sundhed vinde;
Beed, — — at jeg må beholde min Fornuft!

Fjerde Scene.

Cecilie alene.
Hun lider, lider tungt! dog mere må
Han lide! han! der ædel er som Få!

I Sukkermøllen på det nøgne Strå
Han ligger febersyg; ham Ingen trøster. —
O Gud! jeg holder af ham som en Søster.
O kunde jeg et Trøstens Ord ham sige!
Ham! — — Vi ere[52] Børn af samme Frankerige!
under korte Mellemrum hører man, lige indtil Scenen forandres, Rullen af Vognene, som bringe Fremmede
De komme alt! Balfesten nu begynder!
En Solglands stråler der, og Silke-Hynder
Indbyde os! — Hos ham er mørkt og koldt,
Syg og på Strået han sin Bøn har holdt.
Åbner Vinduet.
Nu sover Blomst og Blad, de mindste Fugle,
Hver Luftning har selv Søens Speil forladt.
Altid er Nat på Jordens halve Kugle,
Det hele Hjerte tidt har evig Nat! — —
Send Fredens Drømme ned til hver, som lider.
Til Bjergets Hyrde i sin Fattigdom,
Til ham, som over Havets Dybde glider,
Til ham, som dybt i Bjergets Grube kom,
Og fattig der, sit trætte Hoved helder
Til Åren, hvor det rige Guld fremvælder.
Fred for hvert Hjerte, som på Hævn kun tænker,
Fred over Slaven i de tunge Lænker — —
O Gud, han døe! — Han træde frem på Pladsen?
Som Trældyr føres frem for Folkemassen?
Horatio sælges! — ham Du tør vanære!
Indgive[53] mig Gud en Tanke! Du mig lære,
Hvordan jeg kan hans søde Skydsånd være!

52 DSL foreslår er'.
53 DSL foreslår: Indgiv mig Gud en Tanke!

Femte Scene.

Cecilie. Femi.

Femi.
Man venter Eder Frøken!

Cecilie.
Jeg skal komme !
O gid den lange, lange Nat var omme!
Fortæl, hvad har Du om *Horatio* hørt,
Jeg veed, han er herhid som Fange ført;
Han er i Sukkermøllen! —

Femi.
Som en Død
Han bragtes did; snart ender sig hans Nød!

Cecilie.
O Gud! Du troer? —

Femi.
Til Eder tør jeg sige
Hvad jeg er vis på, at I røber ei:
Han døer i Nat! O, den Ulykkelige!

Cecilie.
Han døer!

Femi.
Han blive solgt imorgen! nei!
Den Skam han ei udholder.

Cecilie.
Han sig dræber?

Femi.
Sligt tør ei komme over mine Læber !

Cecilie.
Men Du det troer? Du veed det? Ja, det skeer!
Han styrtede sig jo i Flodens Strømme.
hun ståer et Øjeblik grundende og udbryder da
Guds Moder! ja, en Frelsens Vei jeg seer!
Men først han må den bittre Malurt tømme!
Han må! han vil! Guds Moder styrk hans Hjerte,
Lad ei ham bukke under for sin Smerte.
hun skriver.

Femi.
I Verden er der Ondt og megen Nød!
Den Nat igår jeg reiste mig fra Matten,
Dødsfuglen sang derude hele Natten.
Jeg stod og tænkte: Gud er dog vist død!
Da så jeg op mod Stjernerne de rene,
Som Millioner store Ædelstene
De lyste, og imens jeg på dem så,
Fløi Stjerneskud, utallige tilvisse,
En Ildregn, og jeg måtte tænke på,
Hvad mig min Moder havde lært om disse.
”[54]Hvert Stjerneskud det er en Piil, Gud sender
Ned på det Onde her på denne Jord!”
De faldt i Øst og Vest, i Syd og Nord;
Gud lever! — fromt jeg foldede[55] mine Hænder.

54 DSL har (rimeligt nok) tilføjet et ” (jf det enlige ” i næste linje).
55 DSL foreslår folded’.

Cecilie.
Ja Gud han lever! det er Livets Ord!
Gå til *Horatio* til den Syges Fængsel;
Der har Du Penge, brug dem som Du vil,
Her er et Brev, jeg ham har skrevet til
Bed ham, han ei fortvivler i sin Trængsel,
Bed ham fra mig, han Alt udholde vil.
Ja bed! — jeg venter Dig med Sjæle-Længsel.

Femi.
O De er god! så trøstende og mild,
Som Søvnen er det for den stakkels Sorte!
Alt vil jeg vove!

Cecilie.
Du må være snild.
Ved mig — ved Dig endnu han frelses turde!

Femi.
De hvide Penge skal mig åbne Vei!

Cecilie.
I Dandsesalen hvisk hans Ja — med dyb Smerte - hans Nei!
De gåe til forskjellige Sider.

Sjette Scene.

Et af Steen hvælvet Kammer i Sukkermøllen.
Til Høire sees over en Art Cloak en muret Bue, kom dog kun hæver sig nogle få Tommer over Gulvets Flade, til Venstre står en Brix bedækket med Halm.

Horatio ene.
Det er vist Nat! nu lurer på sit Rov
Vilddyret i det høie Græs ved Bækken.

Nu står *Huronen*[56] i den døde Skov
Skalperer Fjendens Hoveder bag Hækken.
Det er vist Nat! Nu i den store Stad
Den lette Terning veirer, som et Blad,
Gulddynger bort og Ungdoms Hjerter skue
I Dyndets Løgtemænd en Elskovslue.
Det er vist Nat. Den kronede Tyran
Til Kundskab nu om egen Afmagt kommer;
Thi fæle Drømme, grusomme, som han,
Tør ham forfærde! Søvnen selv er Dommer.
Men for dem Alle vexler Tiden om,
Tyrannen vil sin onde Drøm forglemme,
Den store Stad, hvor Synd hver Nat har hjemme,
Ved Dagen åbner mangen Helligdom!
Huronen fløiter høit med lystigt Sind,
Sin Brud han bringer Bytte, som han loved',
Vilddyret slikke vil sin Unges Skind
Og give den sin rige Deel af Rovet.
For mig alene vexler den ei om;
Kun Trællens Lod jeg Dag og Nat skal kjende,
Mit Liv, min hele Virken er tilende,
Først Døden åbner Friheds Helligdom! —
Musikken fra Balsalen lyder over til ham.
Musik! — jeg kjender denne Melodi,
O, i Paris den lød i Festens Sale.
Nu dandser hun! — der er et Trylleri
I disse Toner, Glæde de udtale,
Livsglæder!

56 Se https://denstoredanske.lex.dk/huroner.

udbryder smertefuldt:
Alting er forbi! forbi! —
End løfter Notre Dame de stærke Arme,
Steen-Armene mod Himlen, som i Bøn;
Derinde lyder høit: Dig Gud forbarme!
Men Du har glemt på fremmed Strand din Søn.
Ja Kirken stande vil med Bøn og Sange,
Når jeg er Jord i Jord[57]. Tusind Gange
Mit Håb, min Liden sig gjentage vil!
Det Hele blev kun Drøm og Gøglespil!
kaster sig ned på sit Leie.

Syvende Scene.

Horatio. Femi.

Femi med en Lampe i Hånden.
Hvor her er koldt og fugtigt! der til Siden
Er en Kloak. — Imorgen, Middagstiden,
Når Solen brænder hedest, er bestemt
Til, at i den han føres bort herfra.
Hvor hårdt og ondt! Dog jeg har ikke glemt,
At Sønnen selv blev ført til *Golgatha*.
nærmer sig Horatio.
Horatio! han svarer ei. Han sover.
holder Lyset nærmere.
Hvor han er bleg, men smuk! ja altfor smuk!
Hans Åndedrag er som et sagte Suk.
Jeg fåer en Tanke! — sikkerligt han kjender
Sin Moders Navn. Den sidste *Enambuk*,
Bar ham som Fader! Hvor min Pande brænder!

57 DSL foreslår: Jord i Jorden, som vel ikke er hélt det samme?

Var han *Biscuyas* Søn! — jeg mindes Alt,
Vist hundred Gange er det mig fortalt.
Vågn op! min Frøken mig til Eder sender!

Horatio.
Hvo er Du?

Femi.
Jeg er *Femi*. Dette Brev
Er fra min Frøken.

Horatio.
Giv mig, hvad hun skrev.
Læser det. Hans hele Sjæl er i Bevægelse.

Femi.
folder hænderne og seer med et mildt Blik på ham.

Horatio.
lader Hånden synke og gientager Brevets Slutning.
"Hold fast ved Gud, i hvad der skeer,
Han vil os aldrig slippe.
Hvad Du ved Nat på Sandgrund seer,
Ved Dag ståer på en Klippe!"

Femi.
Jeg troer, jeg veed — jeg øiner Frelsens Havn,
O nævn mig, siig mig Eders Moders Navn!

Horatio.
Biscuya!

Femi.
Ja, *Biscuya*! Gud mig sendte.

Horatio.
Biscuya hedte hun. Du hende kjendte?
Min stakkels Moder!

Femi.
Jeg har kjendt *Slavinden*,
Der følte som en Kongedatter stolt.
O, hun var smuk, så svævende som Vinden,
Så slank som Palmen, sort som Ibenbolt.
Jeg selv var kun et Barn, men dybt mig rørte,
Hvad jeg om hende af de Andre hørte.
I Africa om hendes Faders Telte
Stod tusind' Sorte. Men den hvide Mand
Lod hendes Lykke; som et Sneebjerg, smelte;
Træl er den Sorte i et fremmed Land.

Horatio.
Min Moder var en solgt, en fattig Qvinde.

Femi.
Hun kjøbtes af den sidste *Enambuk*,
Hun vandt hans Hjerte, blev hans Elskerinde,
Men hun var stolt, som hun var ung og smuk.
Da første Gang han hende fra sig stødte,
Hun flygted fra ham, til et Skjul hun kom
I Skoven på min Frøkens Eiendom,
I Klippehulen der sit Barn hun fødte.
Og Uger gik; da kom forbi ved Qvel
Min Frøkens Onkel, *Herren af Ratél*,
Han så en Moder sad ved Palmetræet,
Med Hovedet op til det, hun bøied Knæet,

Og hun var død, det brustne Blik han så —!
Et Barn, den Hvides Barn, ved Brystet lå.

Horatio.
Min stakkels Moder!

Femi.
Barnet tog han med,
I blev hos ham.

Horatio.
Jeg blev på dette Sted!

Femi.
En Dag var Selskab, Sagen kom på Tale,
Den sidste *Enambuk* drev Spøg dermed,
I var hans Søn —!

Horatio.
Hans Søn!

Femi.
I Husets Sale
Det gjenlød høit. Han fandt, at I var smuk!
I blev optaget der af *Enambuk*!

Horatio.
Min Fader han! jeg er så sært bevæget!
Så streng som Herre viste han sig tidt.
O, som Velgjører gav han altfor meget,
Som Fader — o, som Fader, altfor lidt!

Femi.
Bag Bjerget er min Frøkens Eiendom,

Forvalteren der Bog og Liste eier,
Hvori nøiagtigt alle Navne kom,
Der ståer *Biscuyas* Søn! O Seier! Seier!
I kan ei sælges, Frøk'nen I tilhører.
Jeg henter ham!

Horatio.
O hvor Du dybt mig rører!

Femi.
Sti og Gjenvei *Femi* kjender.
Stjernelys på Himlen brænder,
Vandre-Duens Flugt jeg eier,
Thi mit Hjerte spåer mig Seier.

Horatio.
Gud Dig styrke. Gud Dig føre:
— Først til hende må Du gåe.
Hende kan jeg her tilhøre,
Hendes her jeg være må!
Siig —! Siig hvad Dig Gud indgiver.

Femi.
Næste Dag I hendes bliver!
gåer.

Ottende Scene.

Horatio ene
O, at jeg fortvivle kunde,
Troe, jeg var af Gud forstødt,
At hans Øie kunde blunde!

Fjelde, Sletter, Mark og Lunde
Har mig sagt med tusind Munde,
Og i Toner bløde, runde,
Under Kampen bliver født
Godt af Ondt og Liv af Dødt!

Kjærlighed hos ham vi finde.
Som har Moder-Hjertet skabt!
Han har Viisdom, spørg den Blinde,
Han har Kraft, thi han kan binde
Hav og Ild og Hvirvelvinde,
Frelse hver, som er fortabt!
Han staaer et Øieblik med foldede hænder, det begejstrede Blik er vendt mod Himlen, da lyder fra den lave Bue, til Høire, en dump Larm; Gruus og Stene vige til Side; han bliver opmærksom derpå.
Ha! hvad er det? den tørre Skorpe sprænges!
En Alligator —!

Paléme reiser sit Hoved.
Sover Du, *Mulat*!

Horatio.
Hvordan? *Paléme*!

Paléme
Du efter Frisind længes!
Den bringer jeg!

Horatio.
Du her i denne Nat!

Paléme
Lidt vaad og kold er Veien ind til Eder.

En dyb Cloak.
han træder ganske frem.
See så! nu er jeg her!
Jeg kjender, kan I troe, til disse Steder
Så godt, som til min Hyttes Palmetræer.

Horatio.
Hvad vover Du! rundt om der passes på.

Paléme
Men jeg har Venner, hvor man mindst det tænker.
Kom! I med mig den samme Vei må gåe;
De stolte Bjerge Eder Frihed skjænker!

Horatio.
Mig vil Du frelse!

Paléme
Der, tag denne Kniv!
Selv har jeg een. Vi kjæmpe for vort Liv,
Hvis En os standse tør i dristigt Møde
Så må vi Kniven i hans Hjerte støde.
Den er *Døds-Englens* blanke Vingefjer,
Med Blod den skriver: Han er Døden viet.
Afsted! før Dagen gryer, er I befriet!

Horatio.
Hvad har jeg gjort for Dig! Du vover Alt,
Dit Liv, din Frihed —

Paléme.
Villien er vor Vælde!
Så lidt af Godt i Verden mig tilfaldt,

At hvad jeg fik jeg sagtens kan gjengjælde.
I var mig god! — See så, nu har vi talt,
Nu må der handles!

Horatio.
O dybt ind i Sjelen
Har Du mig rørt! hav Tak! Du er så brav!
Men jeg vil blive, jeg mit Løfte gav —

Paléme.
I blive vil i denne åbne Grav!
Tro ei den Hvides Stemme! sød og kjælen
Kan Qvinden hvisle! — Følg mig! Husk på Pælen,
Som Slaven bindes til tidt uden Brøde.
Kjend *Rebelliere*! Viid, hvad Du gåer imøde!
Hos Dig vil meer end Ryg og Skuldre bløde,
Dit Hjerte bløde vil, som engang mit.
Vee Dig! Du lide skal, som jeg har lidt!

Horatio.
Farvel! Sin rige Løn Dig Gud vil give.
Min Villie den er fast: jeg her vil blive!

Paléme.
I bliver! Hvor I viser Tåblighed.

Horatio.
O skynd Dig bort! Minuterne de haste!

Paléme.
Ifald I pines! da min Hævn jeg veed.
En antændt Spån jeg vil på Marken kaste,
Hvor Sukkerrøret groer, og Vindens Vift

Skal løfte Flammen. Jeg har kraftig Gift,
Den blander jeg i Vandet, som de drikke,
Så døer hans Viv, hans Slægt, hans hele Huus!

Horatio.
Paléme! Ved Himlens Gud! nei, gjør det ikke!

Paléme.
Den rige Pragt skal styrte ned i Gruus!
Hvad jeg har forudsagt, det snart vil hænde,
De Sorte Oprørsfanen plante vil!
Plantagerne som Glædesblus vi tænde,
Og gåer endnu der Dag og Uger til,
Jeg kan så længe ei i Feber gløde,
La Rebelliere jeg vide skal at møde,
Nu er han undsagt! han for mig skal bløde!
I bliver her?

Horatio. Jeg bliver! kaster sig ned på Bænken.

Paléme.
Som I vil!
Jeg har gjort mit og gjort det uden Nytte[58].
stiger ned hvorfra han kom.

Horatio.
Guds Moder Dig ledsage og beskytte!
hans Blik hviler et Øjeblik på det Sted, hvor Paléme forsvinder.
Hvis jeg ham fulgte, og man greb os sammen,
Det hed: jeg havde blæst til Oprørsflammen;
Jeg bliver! — Jeg en sød Fortrøstning veed.
Der er en Gud, og der er — Kjærlighed.

58 I betydningen *uden personlig bagtanke,* næppe *uden at det nyttede.*

Niende Scene.

Balsalen.
I Baggrunden er opreist to prægtige Trophæer, sammensatte af Faner og brændende Lamper, de forbindes ved Guirlander og en stor Krone af Lys. Alt er udsmykket på det Rigeste; idet Scenen åbnes er man midt i en livlig Contradands; der tales høit under den larmende Musik som gåer over i mere dæmpede Toner, hver Gang Hovedpersonerne sige deres Replikker. Femi kommer, hendes Øie søger Cecilie, der dandser med La Rebelliere. Disse to standse i Forgrunden, de Andres Dands vedbliver.

Cecilie seer sig urolig om.
La Rebelliere.
De søger Nogen!

Cecilie peger til Baggrunden.
Jeg nys derinde
Har tabt min Vifte.

La Rebelliere.
Jeg skal den finde. gåer.
Såsnart La Rebelliere vender hende Ryggen, nærmer Femi sig.

Cecilie.
Du med ham talte!

Femi.
I gav ham Livet!

Cecilie.
Han leed af Feber.

Femi.
Der er os givet
En Vei til Frelse.

Cecilie.
Hvad skal jeg gjøre?

Femi.
Slet Intet! Intet! De vil mig høre!
Hans hele Skjæbne kan sig forandre.
Endnu i Natten jeg bort må vandre
Til Eders Godser —

Cecilie idet hun seer La Rebelliere.
Forsigtig! Stille.

La Rebelliere. Jeg bringer Viften!

Cecilie.
bøier sig til Tak, rækker ham derpå Armen.
Vi dandse ville. De dandse.

Femi.
gåer mod Udgangen, fæster der endnu engang sit Blik? på Cecilie og forlader Scenen.
Dands.

Eleonore
er standset mellem de forreste Par, hendes Tilstand synes somnambulisk, smerteligt udbryder hun for sig selv:
O disse Toner! O denne Glæde!
Ja Hjerteblodet jeg kunde græde!
Hun staer et Øieblik hensunken i sig selv og føres da med i Dandsen, her mødes hun med Cecilie og La Rebelliere, De giøre Kiæde.

La Rebelliere.
Vi mødes!

Eleonore.
Skilles!

La Rebelliere.
Ak! det er Sorgen!

Eleonore til Cecilie.
Mit Hjerte brister!

Cecilie tilhvidsker hende i Dandsen
Stol på imorgen!

Dands og Glæde blive mere støiende.

Femte Act.

Eleonores Soveværelse.
Det er Dag, men Vinduesskjærmene ere endnu for.

Første Scene.

Eleonore
sidder balklædt på Sophaen, hun reiser sig halv op og siger drømmende:
Vi dandse i Skoven af Palmer og høie Mimoser! —
— Det lufter så frisk! — Hvilken Duft af Jasminer og Roser —!
Den spættede Tiger jeg fører ved Vedbende-Tømmen! —
— Mimosaen skjælver! — Jeg svæver! — Det sortner!
Luftstrømmen
Fra Ørknen fremvælter med Sandet! så fast jeg omslynger
Hans Skuldre! — mit Hoved til hans! — De glødende Dynger
Ei brænde, som Blodet kan brænde! En Sand-pyramide
Er reist over os der blunde vi nu — Side ved Side!

Anden Scene.

La Rebelliere. Eleonore.

La Rebelliere.

Hvor her er trukket til og mørkt endnu!
Og hvor er *Femi? Femi!* sover Du?
trækker et af Gardinerne fra Vinduet.
See, Solen ståer jo høit, mig blænder Skjæret.
idet han opdager Eleonore.
Ha! hun er ei i Seng! har ikke været.
Balklædt hun sidder på Divanen der,
Hvor hun er slumret ind. Et Rosenskjær
gåer over Skuldrens Snee; sig Brystet hæver!
Hun drømmer vel, at hun i Dandsen svæver;
Balsalens Gulv, som Palmebladet gynger,
Sin runde Arm hun let omkring mig slynger.
Om mig! Om ham måskee! Og hvo er denne?
Kun Timer til, og jeg hans Navn skal kjende.
O snart! En altfor langsom Kræft er Tiden,
bøier sig over hende.
Hun stammer Ord, som ei jeg fatter ret!
Hun græder. Når i Søvne bliver grædt,
Så siger man, en Engel ståer ved Siden.
En Engel! Hm! hvad i mit Bryst sig rører,
Just ei så ganske Himmelen tilhører!
Jeg hader —!

Eleonore bestandigt drømmende.

Hader!

La Rebelliere.
Hun mit Echo spiller.
Ud fra de lange Øienhår Tåren triller.
Et Træk af Smerte rundt om Munden svæver,
Hun knuger Hånden — Øielåget bæver!

Eleonore.
Jeg hader!

La Rebelliere.
Du? Hvem hader Du?

Eleonore.
Min Mand!

Rebelliere.
Udtal kun høit hvad Hjertet slutter inde!
Til det har længst min Tanke fundet Vei.
Der er ei Kjærlighed hos Mand og Qvinde,
Undtagen Kjærligheden til sit Jeg.
Man elsker kun, fordi at Blodet brænder,
Og Qvinden ståer os som en Lædskedrik,
Man har en Ven, man trykker Vennens Hænder,
For hans Skyld ei, for vor vi Vennen fik.
Jeg gifted' mig, fordi det så er Skik,
De smukke Former til mit Hjerte gik,
Og hun var høi af Byrd, det giver Ære.
Ja, riig hun var! riig! da kan Hjertet lære
At elske! — elske! leende Ordet vil udtrykke
At virke for sig selv og for sin Lykke!
At elske —!

Eleonore.
Ja, jeg elsker!

La Rebelliere.
Qvinde, ti!
Forhadte Echo til mit Hjertes Liden.
Hun smiler. Ja, Dæmonen ståer ved Siden!

Eleonore.
Horatio!

La Rebelliere.
Mulatten! ståe mig bi,
I Hellige! *Mulattens* Navn hun nævner!
Ham elsker hun!

Eleonore.
Jeg elsker!

La Rebelliere.
Jeg mig hævner!
O lær mig dine største Qvaler, Helved!
Mit Legem skjælver, som det aldrig skjælved';
Til Skovens Fugle skjænker jeg hans Krop!
Eleonore! Det er Dag! vågn op!
Vågn op!

Eleonore vågner forskrækket.
Guds Moder!

La Rebelliere.
Du har slemme Drømme!
Du er ei afklædt, har ei været det!

Eleonore.
Hvor er jeg! Hvor? Sælsomme Syner svømme
Endnu for Øiet. Jeg er syg og træt !

La Rebelliere.
Cecilie Dig venter, også jeg;
Til Markedet vi skulle nu gåe sammen.

Eleonore. Jeg har lidt Feber.

La Rebelliere.
Giv Dig kun på Vei!
Den friske Søluft dæmper Feber-Flammen.

Eleonore.
Gå ei derhen! Kjøb ingen Slaver fleer!

La Rebelliere. Hvorfor!

Eleonore.
De hade Dig!

La Rebelliere.
Deraf jeg leer!

Eleonore.
Du er forhadt! den Sortes Aftenbøn
Er den: at Du må døe! Hans Drøm er skjøn,
Når Du fortvivlet bider i Din Læbe;
Hans Morgenbøn er: Dig at kunne dræbe!
Plant ikke Upas-Træet om vor Bolig,
Det er hver Slave, og ved Dig! ved Dig!
Vær mere mild ! — fatter sig. For Dig er jeg urolig.

La Rebelliere.
Du drømmer nok endnu! hvo hader mig?
Det gjør ei Du, thi Alt jeg Dig jo bragte,
Hver Modens Klædning, Guld — jeg veed ei hvad
Hvert Ønske opfyldt blev. Jeg Alt nedlagde
For Dine Fødder, og Du smilte glad,
Din Kjærlighed erstatter hvert et Had.

Eleonore.
Hver Gang at Møllestenen Røret knuser,
Den Sorte ønsker, Du ved Røret lå!
Hver Gang i Skoven Ørnevingen suser
Bort fra Bananens Grene mod det Blå,
Da spændes Bøssen, Trællens Øie flammer,
På Dig han tænker, og hans Kugle rammer.

La Rebelliere.
Ja, Du er syg! Viis Villie og Fornuft.
Den Cuur er sikker! Vi med den må haste;
Om Skuldrene Du kan Din Kappe kaste,
Tag Sløret, følg mig i den friske Luft;
Du altid jo på Slavemarked mødte
Med Smiil om Læben. Du skal fåe at see
Et Hold af Sorte, de er' som opfødte
Ved Græskar. Øie-Æblet som en Snee;
Min Bisan-Oxe vil Du også finde,
Mulatten -!

Eleonore.
Jeg det veed, og ingensinde

Jeg så en Mand så smuk! Hans Ørneblik
Forkynder, at en Kongesjæl han fik!

La Rebelliere.
Og dog, som Dyret kan jeg ham nedstøde;
Jeg for Dit Øie pidsker ham tildøde.
— Gjør Dig nu færdig, kald på dine Piger
Cecilie et Ord derom jeg siger,
Kun kort er Tiden. Jeg vil hende hente,
Når jeg er her igjen, tør vi ei vente!

Eleonore.
Velan! den sande Grund jeg ikke Dig fordølger!
Fordi jeg selv nu vil, derfor jeg følger.

La Rebelliere.
Min hele Tanke jeg til Slaven skjænker,
Du har jo sagt, han altid på mig tænker,
I Sukkermøllen ved det knuste Rør,
I Skoven, når for Kuglen Ørnen døer —!
Der lå et eget Udtryk i din Stemme!
Hav Tak! jeg skal det mindste Ord ei glemme!
Gåer.

Tredie Scene.
Eleonore. Lidt efter hendes Piger.

Eleonore.
Han holder Ord! de Ord, som her gjenløde:
Jeg for dit Øie pidsker ham tildøde.
Hun ringer. Pigerne komme.

Kald mig på *Pelagi*, men snel, som Vinden!
Een af Pigerne gåer
Kom, klæd mig på! — I Feber brænder Kinden!
Det bliver bedre i den friske Luft.
Han bad mig vise Villie og Fornuft;
Jeg vil! jeg kan! han skal dem hos mig finde.
Snart Seilet svulmer stolt for Østens Vinde,
Jeg har jo Slægt og Venner. Bort herfra!
Ja bort fra ham, fra Alt! — Og da? Og da?
skjuler sit Ansigt.

Fjerde Scene.

De Forrige. Pelagi.

Pelagi.
I lod mig kalde.

Eleonore.
springer op og fører hende frem i Forgrunden.
Pelagi, kom hid!
Jeg kjender Dig, jeg sætter til Dig Lid!
På din Hengivenhed mit Håb jeg bygger!
Der har Du Guld og Perler — mine Smykker.
Gjør dem i Penge —!

Pelagi.
Alting jeg forståer.

Eleonore.
På Pladsen mellem Kjøberne Du gåer,
Af Dig og af Dit Snille Alt jeg håber.
Horatio, *Mulatten*, man opråber.

Du byder på ham. Overbyde må
Du selv min Mand og Alle. Du kan gåe
Så høit i Kjøbe-Summen, som Du vil,
Men mig, mig må *Mulatten* høre til!

Pelagi.
I kjender *Pelagi*!

Eleonore.
Vor Tid er kort!

Pelagi.
Hver Hindring skal mit Snille ånde bort!
gåer.

Femte Scene.
De Forrige uden Pelagi.

Eleonore.
Den rige Planters Frue, prægtig klædt
Jeg trædet frem; misundes for min Lykke!
Og dog, — som jeg, har ei Slavinden grædt,
Om mig er Solglands, indenfor er Skygge.
Min Sorg — den vil mit Hjerte søndertrykke.
Femi kommer.

Eleonore.
Hvad bringer Du?

Femi
hurtig, med et Blik mod udgangen.
Alt Held! O frygt kun ei!
Sig lønnet har min farefulde Vei!

Vi har Beviser, Alt hvad der er vigtigt!
lægger Fingeren på Munden.
La Rebelliere.

Eleonore.
Min Mand! ha, tys! forsigtigt.
De gåe.

Sjette Scene.
Et mindre Værelse. man hører Kirkeklokken ringe.

Cecilie
ene.
Ja, han er adlet, adlet af Gud!
Oldtidens Stormænd ere hans Aner.
Hvad de har virket og høit sjunget ud,
Vaier som Ætens Banner og Faner.
Ånden alene hersker og råder.
Som en Oedip for Naturen den ståer.
Dristigen løser den Sphinxens Gåder,
Adelspatentet af Seiren fremgåer.
Grevelig Krone på Skjoldet jeg eier,
Ak, kun en Afglands af Fædres Bedrift!
Ånden tilkæmper sig kongelig Seier,
Indskriften der er uslettelig Skrift.
Alle de Tårer, som uforskyldt trille,
Engang som Perlekrands forme sig skal
Ja, han er adlet ved Hjerte og Snille;
Ånden er Hersker, alt Andet Vasal!

Syvende Scene.

Cecilie. Forvalteren *Kadu.*

Kadu.
Mit Herskab, vi må gåe. Hør, høit forkynder
Tårnklokken, at Auctionen snart begynder.

Cecilie.
Jeg er beredt.

Kadu.
De siden vil ei glemme
At see til Hjemmet. Alt ståer godt derhjemme.
De Sorte murre lidt. Der skeer Bortløben,
Bagud slår Dyret, men så kommer Svøben.

Cecilie.
Endnu i Dag, såsnart Auctionen ender.
Jeg følger med Dem hjem, thi knap jeg kjender
Min egen Eiendom.

Kadu.
De selv skal see,
Når Tømmen holdes stramt kan Alting skee.

Cecilie.
Der var en Fyrste i Grækenland,
Den Gang han besteeg sin Throne
Han svoer, at ville hævde, som Mand,
Retfærd, han svoer ved sin Krone.
På Torvet blev reist en Søile af Steen,
Høit på den en Sølvklokke hængte,

Og der skulde ringes af Hver og Een,
Hvem Uret og Nød betrængte.[59]

Og Klokken lød høit, hver skete sin Ret,
År gik, og Klokken hang stille,
Om Søilen stod Græs, den grønneste Plet,
Som Nogen sig tænke vilde;
Ja Laurbær og Cactus og Slyngplanter skjønt,
Sig fæstede rundtenom Stenen,
Så Klokken var skjult af det tætteste Grønt,
Bag Ranken og Laurbærgrenen!

En Dag, da hørtes Klokken igien,
Den reent var kommet af Tanker,
En udhungret Hest havde fundet derhen,
Den åd af de grønne Ranker;
Dens Ryg var i Blod, så tungt den leed,
Og Fyrsten bød høit for dem Alle!
"Selv Dyret skal lide Retfærdighed,
Dets Herre for Dommen vi kalde!"

Jeg kjender en Qvinde fra Frank'rig's Land,
Hun vil, som hiin Første handle.
Jeg Retfærd vil hævde, som var jeg en Mand,
Til Fryd skal sig Sorgen forvandle!
Hun giver Kadu et Vink, de gåe, og Scenen forandres.

59 Det afsluttende punktum manglede og er tilføjet af DSL.

Ottende Scene.

En stor åben Plads.
Hist og her ere opreiste Boutiker; et Blus brænder, hvorved Maden tillaves: Kokusnødder og frugter ere opstillede; på Jorden ligger Kasser og fyldte Sække; Faner vaie, et Gjøglerskilt er udhængt. Det hele Arangement frembyder et Billede af Livet i det tropiske Climat. Hvide, Sorte og Couleurte bevæge sig i broget Mængde, Auctionsherren sidder med sin Skriver ved et Bord; en sort Slave, opråbt til Salg, ståer på et Bræt lagt mellem to Tønder; en Deel Sorte, alle uden Lænker, ligge i maleriske Grupper; forrest mellem disse er Horatio, hans Hoved og Fødder ere blottede. Idet Scenen åbnes er Alt i Bevægelse; Larm og Støi.

Auctionsherren. Til Orden!

En Planter,
Fire Hundred' var mit Bud!

Auctionsherren.
Den Sorte han er Eders! — Før ham ud
Af Kredsen her.

La Rebelliere.
Minutterne de løbe!
Min Tid er kort, opråb *Mulatten* der.
Jeg kjøber ham!

Pelagi.
Jeg også vil ham kjøbe!

La Rebelliere.
Du *Pelagi*? For kostbar bliver her
Den Mand for Dig!

En anden Planter.
Du Dig nok snart betænker!

La Rebelliere er trådt hen til Horatio.
Nå, reis Dig op! — Jeg vil, at det skal skee!
— Reis Dig og gåe! — Det er det, jeg vil see!

Horatio. seer foragtelig på ham uden at svare.

La Rebelliere[60]
Afmægtige! — Jeg Svøben snart skal svinge!

Horatio.
Fri er jeg, som min Tanke: fri og stolt!
Mit Legem, ei min Ånd Du kan betvinge! —
Din Fader var Håndværker; kun det Ringe
I denne Stilling, ei hans Snilles Vinge
Blev givet Dig! Du Lavheds Præg beholdt!

La Rebelliere. hæver Stokken for at slå ham.
Ha! jeg skal dræbe Dig!

Horatio.
bryder Stokken itu, og kaster Stykkerne på Rebelliere.
Foragtelige!
Med mig skee, hvad der må.
skjuler sit Ansigt.

La Rebelliere.
Jeg skal udsige
Din Straf! Din Straf! den pinligste skal vælges!

Auctionsherren.
Før *Slaven* frem!

Horatio for sig selv.
Mit Håb, far evig vel!

60 Ikke *Horatio* som der står i 1. udgave, men *La Rebelliere* – som det blev noteret i 2. oplag.

Niende Scene.

De Forrige. Cecilie. Kadu.

Cecilie. Min Eiendom han er. Han kan ei sælges.

Kadu.
Han eies af *Grevinden af Ratél.*
På hendes Gods blev denne *Slave* født.
Her står hans Navn, hans Moders.
Peger på Bogen.
Jeg er mødt,
At hævde Ret og Lov for min Grevinde.

Auctionsherren.
Så er det! ja!

La Rebelliere til Cecilie.
Du vil mig *Slaven* skjænke!
Det er min første Bøn. Siig ikke nei!
Og skal han kjøbes! vel! hans Slavelænke
Jeg veier op med Guld.

Cecilie.
Jeg kan det ei.

Eleonore.
Guds Moder! ja, Du kjærlig er og viis!

La Rebelliere.
Nævn mig en Sum!

Cecilie.
O nei, for ingen Priis!
Hvor er en Lykke vel, som min, at finde.
stå op *Horatio*! da jeg dennesinde,

Ved Loven kaldes Eders Herskerinde,
Så hør mit første Bud, det er: vær fri!
Glem som en hæslig Drøm, der gleed forbi,
De mørke Timer, som nu evigt svinde.
Reis hjem til Frank'rig', tænk på — en Veninde!

Horatio.

Jeg Eders er! for Eder vil jeg leve,
På Gud og Verden grundfast står min Tro.
Hvad I har opreist, skal med Kraft sig hæve,
I vil fåe Ære af *Horatio*!

La Rebelliere.

Du gjør ham fri? det er dit Spøg! ei sandt?

Cecilie.

Fri som hans Tanke, den I aldrig bandt!

Eleonore til Cecilie, overvældet af sin Følelse.

For Dig i Støvet kunde jeg mig bøie,
Velsignet være Du!
til Rebelliere
Og for mit Øie, Du svoer, at ville pidske ham ihjel?

La Rebelliere.

Frit handle tør *Grevinden af Ratél*,
Hun har jo Loven for sig. Loven må
Man lyde bogstavviis! i den skal stå̊e,
Det veed jeg vist; det står fra gammel Tid:
Den Træl, som løfter Hånden mod en Hvid,
Skal under Svøben døe! Enhver jo så,
Hvor hårdt mig *denne Slave* har fornærmet!

For mig er Loven! Loven lydes må!
Han døer, om selv en Engel ham beskjærmed'![61]

Auctionsherren gientagende
"Den Træl, som løfter Hånden mod en Hvid,
Skal under Svøben døe!"

La Rebelliere.
Er Lovens Ord!

Cecilie.
I vil det ei!

La Rebelliere.
Jeg tør ei Loven bøie!
til Eleonore
Hvad jeg har sagt skal jeg opfylde nøie:
Jeg vil ihjel ham pidske for dit Øie,
Så er hans Åg jo brudt på denne Jord.

Eleonore.
Jeg hader Dig! hvert Bånd jeg sønderbryder,
Hvert Bånd imellem os —!

La Rebelliere.
Hvad Loven byder, Udøves må!

Cecilie.
Det må! der er mig sagt
En anden Lov, der har den stærke Magt,
At Liv og Død den sælsomt slutter inde,
Hver Dødsdom hæves! Nåden er at finde.
Og Loven er: at, når en frifødt Qvinde
Af ædel Byrd sig gifter med en Træl,

61 ! er – rimeligt nok - foreslået af DSL.

Da er han fri; hver Straf, han gik imøde,
Må falde bort, tilgivet er hans Brøde.
I Kirkens Skib hans Lænker man ophænger.
Fri er han! Fri!

Auctionsherren.
Så lyder Loven!

Cecilie.
Vel!
For mig er Loven! Loven lydes må!
peger på Horatio
Viid, denne Mand er ikke Slave længer,
Nei, min Gemal! *Grevinden af Ratél*
Ham rækker Hånden. Den blev aldrig Træl,
Hvis Sjæl har Adel! Ånds-Udvikling seirer,
Den sjæleløse Form som Fnug henveirer!
til Horatio Siig! vil Du være fri?

Horatio.
Cecilie!

Eleonore strækker sin Hånd velsignende mod dem.
Lev vel!
iler ud.

Mængden kaster jublende Hattene iveiret.
Viva! det unge Herskab af Ratél.

Teppet falder hurtigt.

Personerne[62]

Horatio, Mulat	Hr. Holst[63]
Herren af La Rebelliere, Eier af flere Plantager på Martinique	- Kragh[64]
Eleonore, hans Kone	Mad. Nielsen[65]
Cecilie, Grevinde af Ratél, hans Myndling	Fru Heiberg[66]

62 Nogle af personerne er identificeret i DSL's HCA-udgave: *Skuespil II*, Gyldendal Kbh 2005, s. 600-601 og suppleret med informationer fra KB's og SMK's billedsamlinger.

63 Wilhelm Holst, 1807-1898, se https://biografiskleksikon.lex.dk/Wilhelm_Holst og billede nedenfor. Billedet er gjort af Emil Ditlev Bærentzen i 1842 - og er hentet på SMK Open og må benyttes frit. Inventarnummer KKS 11693.

64 Ssv kgl Skuespiller (Ole) Christian Kragh, 1802-1884, som i 1840 boede temmelig tæt på H.C. Andersen ved Kgs Nytorv [Gården No 1, 2' sal]. Gift med operasangerinde Boline Margaretha f. Abrahamsen (14.2.1809-24.5.1839 – næsten et år før *Mulatten* havde premiere). Billede på KB (se nedenfor): http://www5.kb.dk/images/billed/2010/okt/billeder/object463074/da/ Fotograferet af Georg E. Hansen – fmtl 1864 eller senere. Billede-ID: DP019079.tif. Billedet er fri af ophavsret.

65 Mad. Nielsen, se: billedet nedenfor - og: https://kvindebiografiskleksikon.lex.dk/Anna_Nielsen https://teaterleksikon.lex.dk/Anna_Nielsen og https://biografiskleksikon.lex.dk/Anna_Nielsen https://da.wikipedia.org/wiki/Anna_Nielsen_(skuespiller)

66 Jf https://teaterleksikon.lex.dk/Johanne_Luise_Heiberg og https://kvindebiografiskleksikon.lex.dk/_Luise_Heiberg. Billedet er gjort af Emil Ditlev Bærentzen i perioden 1840-1849. Billedet er hentet på SMK Open og må benyttes frit. Inventarnummer KKS 11640.

Paléme, Mulat, bortrømt fra La Rebellieres Plantager	Hr. Nielsen[67]
Femi, sort Slavinde	Jomf. Andersen[68]
Pelagi, Bissekræmmerske	Jomf. Petersen[69]
Kadu, Forvalter på Grevindens Gods	Hr. Schneider[70]
Auctions-Herren	- Dr. Ryge[71]
En Planter	- Petersen
Balgjæster. Plantere. Markedsfolk. Tjenere. Sorte Slaver og Slavinder.	
Scenen er på Martinique	

67 Jf https://teaterleksikon.lex.dk/N.P._Nielsen. Han var gift med Anna Nielsen. Se billedet nedenfor.

68 Henriette Andersen f. 26.09.1818 - d. 02.03.1881 skuespillerinde: http://www5.kb.dk/images/billed/2010/okt/billeder/object445334/da/ . Billedet er fri af ophavsret.

69 Jomfru Petersen = Phister, Louise Petrine (Petrea) Amalie f. Petersen 21.01.1816-12.01.1914. Skuespillerinde, Jf https://lex.dk/Louise_Phister og http://www5.kb.dk/images/billed/2010/okt/billeder/object470277/da/ . Billedet er fmtl fra 1911 – og er fri af ophavsret.

70 Johan Ludvig Schneider. 1809-1870. Jf https://kunstforeningen.ktdk.dk/personer/johan-ludvig-schneider og http://www5.kb.dk/images/billed/2010/okt/billeder/object473817/en/. Billedet er fri af ophavsret.

71 Jf https://teaterleksikon.lex.dk/J.C._Ryge

Em. Bærentzen & Co lith. Inst.
WILHELM HOLST.
KKS11693

Skuespiller Wilhelm Holst (billede)

Skuespiller (Ole) Christian Kragh (billede)

Skuespiller Johanne Luise Heiberg. (billede)

Om Johanne Luise Heiberg's skepsis over sin rolle, over teaterstykket og over digterens 'tilgang' og (mangelfulde) talent som dramatiker, se s. 153.

Skuespiller Anna Nielsen (billede)

Billedet er hentet på SMK https://open.smk.dk/artwork/image/KMS8660 og kan anvendes frit. Billedet er gjort af Carl Løffler i perioden 1834-1837. SMK har osse et andet billede af Anna Nielsen.

Billedet nedenfor er hentet på SMK og kan anvendes frit.
Billedet er fra 1840-1849 og stammer fra litografen Emil Ditlev Bærentzen 1799–1868.
https://open.smk.dk/artwork/image/KKS11567

Skuespiller N.P. Nielsen (billede)

Kong Christian den Ottende

[HCA's tilegnelse til den nye konge]

Allerunderdanigst

Forfatteren.

Med Mildhed lytted' **Du** til denne Sang,
Om Mandens Kamp og Seier høit den klinger;
Du hylder Manden, som fra Gud udsprang,
Og derfor, Konge, **Dig** jeg Sangen bringer!

Mulatten

[Teksten på det oprindelige titelblad]

Originalt romantisk Drama i fem Akter

af

H. C. Andersen

Opført første Gang på den kongelige danske Skueplads den 3die Februar 1840

Kjøbenhavn.
På Forfatterens Forlag.[72]
fåes hos Universitetsboghandler C. A. Reitzel.

Trykt i Bianco Luno's Bogtrykkeri
1840.

72 Ved en tidligere lejlighed opfordrede J.L. Heiberg H.C. Andersen til selv at udgive et værk. Jf Niels Birger Wamberg: *H.C. Andersen og Heiberg*. Kapitlet: *Hvad siger parterret?*

H.C. Andersen i 1841. Tegningen er gjort af Ernst Meyer [1797-1861] og hentet fra SMK Open. SMK inventarnummer KKSgb6161. Jeg har beskåret 'udenværkerne' og forsøgt at fremhæve Meyer's streg vha *Adobe Photoshop Express*.

Billedet kan ses i sin helhed vha denne QR:

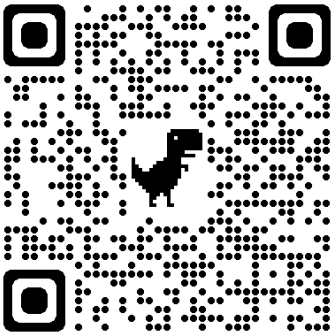

Stykket og handlingen

H. C. Andersen er blevet inspireret til sit drama af en novelle (Mme Charles Reybaud's *Les épaves*) som han havde fundet i et fransk tidsskrift fra 1838.

Der kan henvises til Bo Grønbech's artikel fra 1978:

https://museumodense.dk/artikler/om-mulatten-og-dens-franske-forlaeg/

Se nærmere nedenfor, s. 142.

Se osse hvad Johan de Mylius har skrevet i *HCA – et livs digtning*, Aschehoug 2005, s. 515 og frem.

*

Hans Christian Andersen: *Mit Livs Eventyr*, bind 1 v/ H. Topsøe-Jensen, Gyldendal 1973, bemærk ikke mindst kapitel VIII der omhandler perioden 1839-1842 – dvs dén tid hvor Andersen arbejdede på *Mulatten*, hvor han arbejdede på at få teatret – det nuværende Kongelige Teater – til at antage stykket - og den efterfølgende tid med premiere og modtagelse.

*

Hensigten med denne digitale udgave

Hensigten med denne digitale udgave [2024, 2025] er at gøre det nemmere for en nutidig læser at læse H.C. Andersen's skuespil fra 1840.

Udgaven består dels af selve skuespillet, dels af forskelligt supplerende materiale fra 1700-, 1800- og 1900-tallet – men osse fra de senere år.

Jeg har ikke trykt mine egne synspunkter om skuespillet eller om andre værker af H.C. Andersen, men vil overlade arbejdet med analyser og vurderinger til læserne selv – og til diskussioner mellem dem indbyrdes.

Se evt Bagsideteksten s. 308 og Bemærkninger til denne digitale version s. 302 nedenfor.

DSL har for flere år siden udgivet H.C. Andersen's værker i samarbejde med Gyldendal. Denne udgivelse er nu 'overtaget' af Andersen Centret i Odense - og vil med tiden blive overført til en digital udgave, se henvisningerne nedenfor, s. 293.

God læselyst, Bjørn Andersen

Mørkøv ved Holbæk, april 2024, marts 2025

Uddrag af Andersen's *Mit Livs Eventyr*

(Version: Gyldendal 1908, s. 238-240)

https://www.kb.dk/e-mat/dod/130021543994_bw.pdf

Digitaliseret af Det Kongelige Bibliotek som har anført:

Værket kan være ophavsretligt beskyttet, og så må du kun bruge PDF-filen til personlig brug. Hvis ophavsmanden er død for mere end 70 år siden, er værket fri af ophavsret (public domain), og så kan du bruge værket frit. Hvis der er flere ophavsmænd, gælder den længstlevendes dødsår. Husk altid at kreditere ophavsmanden.

[...] og jeg havde den Ærgrelse, at hvert nyt dramatisk Arbeide blev forkastet; desuagtet opfyldt af Ideen og Handlingen i den lille franske Fortælling *»les épaves«*, besluttede jeg at behandle samme dramatisk, og da tillige at vise, hvad man så ofte havde villet negte mig, at jeg dog besad Stadighed til med Flid at gjennemarbeide et Stof; jeg skrev derfor et fem Acts Stykke paa rimede Vers, ja enkelte Steder deri paa *Paludan-Müllers*[73] Måde i lyrisk Flugt tre fire Riim; jeg troede også nok at kunne, som en Fugl i Luften, bevæge mig i Sproget. Det var et fremmed Stof, en rig dramatisk Handling låe deri, og min Lyrik behang det således med friskt Grønt, at det næsten ganske syntes fra min Urtegård, og kan der i Vers lægges Musik, så idetmindste forsøgte jeg her at underlægge Stoffet Sprogets Musik, og lade en andens Digtning ved denne i ny Form omplante på Scenen; jeg følte, at den givne Fortælling var gået over i mit åndelige Blod, før jeg gav den for Scenen, jeg antog, at man skulde ikke på den Måde, som før, da jeg

73 I originalen er navnet spatieret. Tilsvarende med de andre navne.

benyttede *Walter Scotts* Romaner, kunne sige, at det kun var »tilskåret« eller »forskåret« for Scenen. Stykket blev skrevet, og læst for flere ældre Venner, åndfulde Mænd, som gav det stort Bifald, et Par af de Skuespillere, som jeg ønskede skulde optræde i det, hørte mig læse det og fik stor Interesse derfor, især *Hr. Vilhelm Holst*, hvem jeg ønskede skulde udføre Hovedrollen; han var en af de Scenens Kunstnere, som venlig og deeltagende kom mig imøde, og som jeg skylder at udtale min Tak og Erkjendelse.

I *Frederik den Sjettes* Forgemak udtalte en af vore høiere Embedsmænd fra Vestindien sig mod Stykket, hvis Indhold han havde hørt om, at det var - ikke af dem, man burde give på et kongeligt Theater, da det vilde være af skadelig Indflydelse på de Sorte på vore vestindiske Øer; »men det skal heller ikke opføres på de vestindiske Øer!« svarede man ham.

Stykket blev nu indleveret og naturligviis forkastet af *Molbech*; vel var det bekjendt nok i Publicum, at hvad han opelskede for Scenen, visnede snart, men hvad han smed som Ukrud hen i Gangen, tidt blev en Blomst for Haven; hans Forkastelse havde således ingen skadelig Betydning, det var altid en Trøst. Meddirecteuren Geheime-Etatsråd *Adler*, en Mand med Smag og Billighed blev mit Arbeides Beskytter, og da der, ved de Flere der havde hørt mig forelæse det, allerede var en særdeles gunstig Dom om det i Publicum, blev det efter nogen Talen frem og tilbage, bestemt til Opførelse. Dog før dets fuldkomne Antagelse kom, var en lille Scene, ligeså characteristisk som komisk, og som jeg her vil opbevare.

Der var en Mand, meget brav, men ikke Æsthetiker, dog, hans Dom over Stykket vilde betydeligt gjøre Udslaget — han sagde mig, at han meente mig det godt, men havde endnu ikke læst mit Stykke; der ere så Mange, der tale for det, men *Molbech* har skrevet et heelt Ark[74] imod det —- og nu må jeg også sige Dem, det er jo skrevet efter en Roman, De skriver selv

74 Ark, se ODS (II. Ark).

Romaner, hvorfor opfinder De da ikke selv en Historie til Deres Stykke. Dernæst må jeg sige, at Eet er at skrive Romaner, et Andet Comedier, i dem må der være Theater-Effect, er der nogen i Mulatten og nogen, som er ny. Jeg søgte at gåe ind i Mandens Fordringer og Ideer, og svarede, »der er et Bal!« »Ja, det er meget godt, men det har vi i *»Bruden«*, er der noget ganske Nyt?« — »Der er et Slave-Marked!« sagde jeg. »Slave-Marked, det har vi nok ikke! ja det er Noget! jeg skal være retfærdig mod Dem. Det Slave-Marked tiltaler mig!« — og jeg troer, at dette Slave-Marked lagde det sidste nødvendige *Ja* til *Mulattens* Antagelse.

Noget af dramaet (en større eller mindre del) – med overskriften *Negerkongens Datter* - er lokaliseret på en såkaldt Wayback-maskine:

http://wayback-01.kb.dk/wayback/20100504140310/http://www2.kb.dk/elib/mss/hcadigt/negerkongen/negerkongen.htm

Teksten dér svarer til den foreliggende digitale versions s. 18-19.

Supplerende materiale om 1700- og 1800-tallet

Inspiration til overvejelser og sammenligninger

1/ Inspiration til overvejelser og sammenligninger kan hentes i Katrine Frøkjær Baunvig's oversigtsbog – ***Romantik*** [60 s., udgivet som Tænkepause # 24, Aarhus Universitetsforlag, 2014]. Bogen fås på papir, som PDF og som lydbog.

Forlaget har skrevet således: Det er et sjovt ord, romantik. For nogle er det noget med Otto Brandenburg, et par veldresserede køtere, én kødbolle og to lys på et bord. For andre en kunstnerisk periode i 1800-tallet domineret af forlæste tyske filosoffer. To vidt forskellige betydninger. Og så alligevel ikke.

Romantik er nemlig ifølge Aarhus Universitets egen romantiker, Katrine Frøkjær Baunvig, altid et spørgsmål om dedikation. Til hinanden, til kunsten, til Sagen. Og ikke mindst til os selv - for i dag er vi alle uforbederlige romantikere. Ligesom den der bonderøv på DR1.

Se: https://unipress.dk/udgivelser/r/romantik,-tænkepauser/

2/ Et andet sted kunne være samme forlags antologi der besøger mange forskellige fagområder :

Romantikkens Verden Redigeret af Ole Høiris og Thomas Ledet [639 s., Aarhus Universitetsforlag, 2008]

https://unipress.dk/udgivelser/r/romantikkens-verden/

Blandt artiklerne kan nævnes

Indledning

Jacob Bøggild: *H.C. Andersen – romantikken som afsæt og citatbank*

Jens Evald: *Anders Sandøe Ørsted - retsvidenskaben og romantikken*

3/ Et tredje sted kunne være Dansklærerforeningens ***Romantiske Fortællinger*** ved Gert Emborg og Jørgen Aabenhus, Gyldendal, Kbh. 1988. Udgaven indeholder 4 tyske noveller, en litterær efterskrift (med overskrifterne fortællerstemmen, begivenheden og fortællingernes psykologi) og nogle tekstoplysninger.

1710, Slaveskibene ud for Costa Rica: *Fridericus Quartus* og *Christianus Quintus*

DR sendte i april-maj 2025 3 episoder om et par danske slaveskibe – *Fridericus Quartus* og *Christianus Quintus* - der sank ud for Costa Rica efter et slaveoprør omkring 1710.

Skibene var opkaldt efter de danske konger Christian 5' (1670-1699) og Frederik 4' (1699-1730).

Se: https://www.dr.dk/nyheder/indland/ny-forskning-sagnomspundne-skibsvrag-paa-costa-ricas-havbund-stammer-fra-danmark

1: https://www.dr.dk/drtv/episode/forsvundne-arvinger-special-_-mysteriet-om-slaveskibene_-de-to-vrag_517623 - Udløber: 28. april 2027.

2: https://www.dr.dk/drtv/se/forsvundne-arvinger-special-_-mysteriet-om-slaveskibene_-mytteriet-ombord_517625 – Udløber: 05. maj 2027.

3: https://www.dr.dk/drtv/episode/forsvundne-arvinger-special-_-mysteriet-om-slaveskibene_-jagten-paa-efterkommere_517624 – Udløber: 12. maj 2027.

1700-tallet, Ludvig Holberg, Frederik Svane Africanus

1722: Ludvig Holberg udgav komedien *Jeppe på Bjerget*, se fx: https://danmarkshistorien.dk/vis/materiale/ludvig-holberg-jeppe-paa-bjerget-1722-tragikomisk-tabernar-eller-selvironisk-tabumester

1749: Holberg ansatte **Frederik Svane Africanus** som degn i Havrebjerg, se fx: https://bjoerna.dk/Holberg/Africanus.htm og https://bjoerna.net/havrebjerg/

Frederik Svane Africanus' mor var afrikaner, faderen en (udsendt) dansk soldat. Han blev adopteret af en dansk præst med efternavnet Svane og taget med til Danmark hvor han blev student og optaget på universitetet.

[Frederik Pedersen — der formentlig har optaget Navnet Svane efter den Sorterup-Præst, der bragte ham til Danmark — blev Student 1732 og derefter cand. theol. Han rejste 1736 til Guineakysten som Kateket og virkede i denne Egenskab i tretten Aar. Saa drog han tilbage til Danmark, fik kongelig Tilladelse til at maatte blive befordret til Degn og kom til Havrebjerg-Gudum Sogne 1751. [Tilføjelse 22.08.2011: Frederik Pedersen Svane kom til Havrebjerg-Gudme i 1749. Det fremgår af et brev fra Holberg til hans foged Frederik Bierre af 11.11.1749]].

1700-tallet, Frederik 5's tid, Nicolas-Henri Jardin

1723-1766 (konge 1746-1766): **Frederik 5's tid**

https://da.wikipedia.org/wiki/Frederik_5

Nicolas-Henri Jardin, se fx: Ulla Kjær's 2 binds værk om Jardin, se:

https://www.universitypress.dk/shop/nicolas-henri-jardin-3440p.html

https://denstoredanske.lex.dk/Nicolas-Henri_Jardin

https://da.wikipedia.org/wiki/Nicolas-Henri_Jardin

Hans Jonatan [1784-1827]

1784-1827: **Hans Jonatan** [ofte stavet: **Hans Jonathan** i datidens dokumenter], se https://da.wikipedia.org/wiki/Hans_Jonatan[75]

Flugten til friheden* [2005] 4' og sidste episode i Alex Frank Larsen's serie *Slavernes Slægt*. *Henvisninger til alle 4 episoder i serien, se s. 268.

https://www.dr.dk/drtv/episode/slavernes-slaegt_-flugten-til-friheden_510004

DR har skrevet: Dansk dokumentarserie fra 2005. En sort dansk slavegjort meldte sig frivilligt til det dødsensfarlige opgør mod den engelske flåde i 1801, Slaget på Reden. Bagefter

75 Hans Jonatan blev født i 1784, samme år som Peter von Scholten.

blev han dømt til at forblive slavegjort hos sit danske herskab. Men han flygtede til Island og blev grundlægger af en vidtforgrenet slægt, der nu mødes for at levendegøre mindet om en ukuelig forfader med en dramatisk skæbne. Udløber: 2. mar 2028

Se endvidere Gísli Pálsson's artikel:

https://videnskab.dk/kultur-samfund/historien-om-hans-jonathan-der-blev-gjort-til-slave/ [2017]

og hans bog (som bl.a. findes som lydbog):

https://ereolen.dk/ting/collection/870970-basis%3A53079024

Se Anita Brask Rasmussen's omtale:

https://www.information.dk/kultur/2016/08/danske-slave-eje [2016]

Se endvidere Knud Waaben: *A.S. Ørsted og negerslaverne i København*, Juristen, særtryk af nr. 12, 1964, genoptrykt i:

https://slaegtsbibliotek.dk/911988.pdf

Se også Ditlev Tamm's antologi: *Anders Sandøe Ørsted 1778-1978,* Juristforbundets Forlag 1980], hvor Knud Waaben medvirker.

Der står adskilligt om **A. S. Ørsted** i:

Højesteret 1661-1961, bd 1 og 2, redaktion: Povl Bagge, Jep Lausen Frost og Bernt Hjejle. Gads Forlag, Kbh 1961.

I bd 1, s. 103 ff (afsnittet *Rettens virkefelt*), står der om Vestindien og om 'etablissementet på Guldkysten'.

I bd 1, s. 106 ff og 439 om Peter von Scholten.

Komponisten C.E.F. Weyse [1774-1842]

https://biografiskleksikon.lex.dk/C.E.F._Weyse

https://da.wikipedia.org/wiki/C.E.F._Weyse

Weyse støttede tidligt Andersen økonomisk og har skrevet musik til flere af hans værker.

Komponisten J.P.E. Hartmann [1805-1900]

https://biografiskleksikon.lex.dk/J.P.E._Hartmann

https://da.wikipedia.org/wiki/J.P.E._Hartmann

Hartmann var jurist af uddannelse og var i mange år [1828-1870] sekretær i den borgerlige indrulleringskommission.

Hartmann komponerede musikken til operaen *Ravnen* [1832] med tekst af H.C. Andersen (efter Carlo Gozzi) … og til Andersen's drama *Maurerpigen* [1840].

Juristen og forfatteren Henrik Hertz [ca 1798-1870]

Juristen og forfatteren Henrik Hertz hørte til Johanne Luise og Johan Ludvig Heiberg's omgangskreds – og svingede bedre med dem end Andersen gjorde.

Supplerende materiale vil blive tilføjet på et senere tidspunkt.

TMP Foreløbig kan henvises til:

https://biografiskleksikon.lex.dk/Henrik_Hertz og
https://da.wikipedia.org/wiki/Henrik_Hertz

Artiklen i DBL var skrevet af Paul V. Rubow (der var litteraturforsker ved Københavns Universitet ca fra 1920'erne og mange år frem). Rubow skrev i artiklen bl.a.: "[Hertz] blev Det kgl. teaters flittigste dramaturg og skrev gerne sine roller for dets skuespillere, fremfor alle Johanne Luise Heiberg der var hans muse og den egentlige hovedperson i hans stykker 1830–64".

[Rubow: https://biografiskleksikon.lex.dk/Paul_V._Rubow og https://da.wikipedia.org/wiki/Paul_V._Rubow]

H.C. Andersen's romantiske romaner [1836, 1837]

Henvisningerne nedenfor til H.C. Andersen's romantiske romaner – *O.T.* [1836] og *Kun en Spillemand* [1837] – er gjort for at gøre det nemmere at sætte teaterstykket *Mulatten* [1840] ind i en større kontekst – og fx at diskutere hvad Andersen kan have ment med tydeligt at beskrive *Mulatten* som et *romantisk* drama.

De to romaner findes i digital form hos KB – se nedenfor - (selv har jeg brugt DSL's / Gyldendal's bogtrykte versioner fra 1940'erne, fordi det var dem jeg havde på reolen og havde sat understregninger i).

H.C. Andersen's O.T. [1836]

O.T. kan findes i en digital version ved Mogens Brøndsted her:

https://tekster.kb.dk/text/adl-texts-anderseno4val-root

H.C. Andersen's *Kun en Spillemand* [1837]

Kun en Spillemand kan findes i en digital version ved Mogens Brøndsted her:

https://tekster.kb.dk/text/adl-texts-andersen05val-root

Søger man elektronisk efter tekststrengen 'slave' finder man nogle passager på to steder, KB-udgaven side 33 og side 61. Tilsvarende findes ikke i *O.T.*

Man kunne overveje hvilken betydning 'slave' har på de to steder i *Kun en Spillemand*, og i en bredere sammenhæng på Andersen's tid.

Romanen gav anledning til at **Søren Kierkegaard** skrev en heftig kritik af den – som Andersen ikke var meget fornøjet over …

Kierkegaard forsøgte at få sin kritik optaget i et tidsskrift som Johan Ludvig Heiberg udgav, hvad han ikke lykkedes med – heller ikke efter at han havde fået hjælp af en tidligere skolebekendt til at gøre teksten mere forståelig … ikke mindst for dem som var litterært interesserede, men som ikke havde frekventeret latinskolen eller havde en latinkyndig far.

Til sidst udgav Kierkegaard selv sin anmeldelse.

Søren Kierkegaard's anmeldelse af *Kun en Spillemand* [1838]

Af en endnu Levendes Papirer udgivet mod hans Villie af S. Kierkegaard.

Kierkegaard's anmeldelse kan findes her:
https://tekster.kb.dk/text/sks-lp-txt-root

Tekstkommentarer:
https://tekster.kb.dk/text/sks-lp-kom-root

Tekstredegørelse:
https://tekster.kb.dk/text/sks-lp-txr-root

Har man Gyldendal's folkeudgave ved Peter P. Rohde, så kan man finde Kierkegaard's tekst i bind 1 (som også indeholder *Om Begrebet Ironi*).

Desuden kan henvises til:

Peter Borberg & Thorsten Lauritsen:

https://videnskab.dk/kultur-samfund/da-kierkegaard-roeg-i-flaesket-paa-andersen/:

Og til Joachim Garff's nyligt udkomne roman *Solisterne* (Gyldendal, 2023)

Romanen er fx omtalt hér:

06.10.2023 Johan de Mylius:

https://www.information.dk/kultur/anmeldelse/2023/10/garffs-rejseeventyr-kierkegaard-hc-andersen-lige-rigeligt-hokuspokus:

'Den fiktive H.C. Andersen må lægge ører til meget i Joakim Garffs lystige roman om ham og Søren Kierkegaard. Måske lige rigeligt'

10.09.2023 Amalie Langballe:

https://www.weekendavisen.dk/2023-36/boeger/et-lidt-for-umage-par

'Eventyr. Joakim Garff digter over den overordentligt bevingede tanke, at de samtidige enere H.C. Andersen og Søren Kierkegaard kunne have været rejsekammerater. Tankeeksperimentet er solid underholdning, indtil romanen fortaber sig i filosofisk tomgang'

26.11.2023 Freja Cæcilie Petri Bondgaard [https://pov.international/author/frejapetribondgaard/]:

https://pov.international/solisterne-joakim-garff-fiktiv-rejse/

Tronskifterne 1839 (og 1848)

1839 … 1848: Frederik 6' (konge 1808-1839) døde 1839 og blev efterfulgt af Christian 8' (konge 1839-1848).

Derefter fulgte Frederik 7' (konge 1848-1863). Frederik 7' 'gav' os **Grundloven af 1849**.

Hvad der inspirerede Andersen. Den franske novelle *Les épaves* [1838] [76]

Litteraturforskeren Bo Grønbech [1907-2006] [77] skrev i 1978 en grundig artikel hvor han sammenlignede Andersen's forlæg med Mulatten:

https://museumodense.dk/en/artikler/om-mulatten-og-dens-franske-forlaeg/

I 1938 udkom der i Paris en novelle af Mme Charles Reybaud som 'fangede' Andersen. Hér var der noget han kunne bruge som inspiration til noget nyt og ejendommeligt. Efter et par år fik han novellen bearbejdet til et versificeret teaterstykke.

Grønbech skrev bl.a.:

76 Les épaves = vraggods … eller (med Bo Grønbech) i overført betydning: 'de herreløse' [evt tidligere slaver].

77 https://lex.dk/Bo_Grønbech

> Baggrunden for novellens begivenheder er de sociale tilstande: de hvide og delvis kreolerne udgør et rigt aristokrati, negrene et retsløst proletariat. De hvide ejer de vidtstrakte plantager, hvor negre og mulatter arbejder som slaver – hvis de ikke er stukket af og strejfer om i bjerge og skove som épaves, d.v.s. herreløse. Disse sidste kan være en trussel mod de hvide, og guvernøren må med mellemrum lade dem fange ind og sælge på slavemarkedet i St. Pierre, koloniens hovedstad.

Det grundlæggende indhold bevarede Andersen, osse persongalleriet (personernes navne, bestilling og karakteristika) og 'den lykkelige beslutning'.

Derimod blev hele materialet omsat til teaterstykke og forelagt Det Kongelige Teater's konsulent, Molbech – der lagde op til at man afviste forsøget.

Andersen gik imidlertid videre, talte med andre, især et medlem af direktionen og lykkedes med at få stykket antaget til opførelse.

Boi Grønbech har i 1970'erne set nærmere på forløbet og har skrevet en meget oplysende artikel.

> Kort fortalt gav Grønbech Molbech og Johanne Luise Heiberg ret i deres kritik. På den ene side var Andersen lykkedes med sin omsættelse, på den anden side var han ikke gået langt nok imed hensyn til at respektere en række grundlæggende dramatiske regler og erfaringer. Henimod slutningen af artiklen skrev Grønbech:Hans

styrke var det forenklede, men suggestive billede af menneskelige egenskaber eller mennesker af ret enkel støbning. Derfor lykkedes de korte dramatiske bagateller bedst for ham, som f.ex. „Den ny Barselstue“ eller „I Vetturinens Vogn,“ der giver raske rids af komiske typer. At skabe et stort, kompliceret drama lå udenfor hans evner.

Der er meget i Grønbech's litterære undersøgelse der virker rimeligt, for ikke at sige overbevisende. Men der er én grundlæggende 'ting' som han oversér: at Mme Charles Reubaud skrev sin novelle og Andersen sit teaterstykke på et tidspunkt hvor der var slaveri på Martinique og de Dansk Vestindiske Øer.

Man kunne være skeptisk eller endog kritisk over slaveriet, men den offentlige mening havde endnu ikke flyttet sig. Og da generalguvernør von Scholten (se nedenfor, s. 254) frigav slaverne i 1948 førte det til at han blev sat fra bestillingen og at han blev sat for en domstol ...

H.C. Andersen: *Maurerpigen* [1840]

[Planen er engang i 2025-2026 at tilføje 'noget' om *Maurerpigen* ift *Mulatten*. Noget om anledning, inspiration, gennemførelse og 'resultat'].

Maurerpigen

Original Tragedie i fem Akter af H. C. Andersen.

Musiken af Secretair Hartmann, R af D.

Elektronisk version findes på KB:

https://www.kb.dk/e-mat/dod/130020340798.pdf

PDF-digitalisering 2013 af udgaven:
Kjøbenhavn: Bianco Luno, 1840 (112 s.)
Efter Det Kongelige Biblioteks eksemplar: 55,-21 8°

Andersen's indledning til *Maurerpigen* [1840]

Nedenfor optrykkes Andersen's indledning [med samme stavemåde som i originalen]:

I det jeg reiser, er min Bøn til Gud, at jeg maa vende tilbage til mit Hjem med større Kraft i Sjælen og istand til at skjænke det Arbeider, som maae bringe mine Fjender til at blive mine Venner. Alle Kjære et hjerteligt Lev vel.

H. C. Andersen.

Kjøbenhavn, de sidste Dage i October 1840.

[5] Det er så temmelig bekjendt, at jeg har prøvet en tung Barndom, og om end senere en god Gud har ført mig fremad, har jeg dog Skridt for Skridt måttet udstå mange Kampe. Ved min første Fremtræden som Digter, fik jeg Publicum for mig og nogle Enkelte mod mig; jeg taug mod disse og søgte ved ethvert nyt Arbejde at give mit bedste Svar. Da Digteren Hertz 1833 reiste udenlands, fik også jeg et kongeligt Reisestipendium; det blev misundt mig: jeg havde jo alt kulmineret, der vilde intet mere blive af mig, var de Enkeltes Tale. En Anonym skrev da i »Kjøbenhavnsposten« et Smædedigt over mig; jeg var netop kommen til Paris, jeg hang med Veemod ved Hjemmet, men Ingen skrev mig til; da kom endelig efter en Måneds Forløb et stort, ufrankeret Brev, jeg åbnede det og fandt kun en Konvolut om den »Kjøbenhavnspost«, hvori det onde Digt mod mig var indrvkket; rimeligviis har Forfatteren sendt mig det. Således var i Udlandet min første Hilsen fra Hjemmet.

[6] Ved min Hjemkomst skrev jeg **Improvisatoren**[78], en Bog, der hævede mig i Mængdens Øine, så man ikke længer som før forsøgte at spotte og forhåne mig. Jeg skrev derpå Romanerne **»O. T.«**, og **»Kun en Spillemand«**, hvilke ligesom Improvisatoren ere blevne oversatte i Sverrig og Tydskland, hvor man har overvurderet deres Værd, og givet mig et Navn, jeg først ved bedre Værker må gjøre mig værdig til. Efter Romanerne fulgte mine Børne-Eventyr, som man her hjemme har optaget med stort Bifald. Fra mine tidligere dramatiske Arbeider turde man vel i denne Retning intet godt vente sig af mig; imidlertid troede jeg dog selv at burde vove et nyt Forsøg, og da jeg vidste, at man frakjendte mig Flid og Udholdenhed til at udføre et større versificeret Digt, skrev jeg på rimede Vers Dramaet **Mulatten**; hvor meget jeg led og stred, førend jeg fik dette på Scenen, er ikke ubekjendt; jeg betragter det som en halv Nådes-Sag, at det blev antaget; det vandt imidlertid et Bifald, jeg aldrig turde drømme om, ja blev endogså indbringende for Theaterkassen. Jeg troede nu at have sikkret mig en mildere Fremfærd, men Tiden har viist mig, at det er anderledes; i Bladet **»Fædrelandet«** søgte en Anonym at forringe mit Dramas Værd ved at lægge en betydende Vægt på. at Stoffet var lånt af en bekjendt Novelle; det var

[7] hadefuldt nedskrevet, men således grupperet, at de Svagere i Ånden måtte sige, »han mener det ikke så slemt!« Jeg besluttede da at svare, som jeg her har svaret, ved at skrive et nyt Arbeide, selv til dette opfinde Stoffet, og nøie tage Hensyn til vort Theater og dets Kræfter, og jeg skrev: **»Maurerpigen«.**

Dette Arbeide fremlægger jeg her for Publicum. Ved at læses kan det ikke gjøre den Virkning, som Mulatten har gjort; det har færre lyriske Steder, alt er og skal være beregnet på

78 Steder med **fed** skrift erstatter bogtrykkets spatieringer; bogtrykket er ikke hélt konsekvent.

Scenen, på Fremstillingen, derfra og derefter må det dømmes. Hvorvidt jeg har været heldig, vil Tiden afgjøre; selv fåer jeg ikke mit Stykkes Skjærbne at vide førend på hiin Side Alperne, thi snart, og førend dets Opførelse, forlader jeg Hjemmet, tildeels for at glemme en og anden lidt Krænkelsc, tildeels for at samle nye Kræfter til at levere noget Bedre. Den Trøst bringer jeg med mig til Udlandet, at både Frederik den Sjette og Christian den Ottende have viist mit Talent stor Nåde og Opmuntring, at jeg mellem Danmarks ædleste og første Mænd har fundet oprigtige Venner, og at det kun er nogle Få, ikke Publicum. der have viist mig Uvilje.

[8] I det jeg reiser, er min Bøn til Gud, at jeg må vende tilbage til mit Hjem med større Kraft i Sjælcn og istand til at skjænke det Arbeider, som måe bringe mine Fjender til at blive mine Venner, Alle Kjære et hjerteligt Lev vel.

H. C. Andersen.

Kjøbenhavn, de sidste Dage i October 1840.

Bertel Thorvaldsen [1770-1844] - Foto 1840

Billedet er – menes det – det første portrætfoto (eller rettere daguerreotypi[79]) der er taget i Danmark. Det forestiller Bertel Thorvaldsen og er taget på Nysø Herregård[80] omkring 1840, samme år som *Mulatten* (og senere *Maurerpigen*) havde premiere.

Billedet er oprindelig taget af den franske fotograf A.C.T. Neubourg. Billedet er affotograferet af **Jakob Faurvig** på vegne af Thorvaldsen's Museum og må benyttes frit (med behørig henvisning).

79 https://denstoredanske.lex.dk/daguerreotypi. Her i øvrigt et billede af HCA fra ca 1846-1847.
80 https://www.thorvaldsensamlingen.dk/

Se: https://kataloget.thorvaldsensmuseum.dk/N267 – og læg mærke til museets forklaring om billedet.

Thorvaldsen [ca 1770-1844][81] var bekendt med H.C. Andersen (som han havde mødt ved mange lejligheder) – var meget interesseret i teater og havde fast plads i Det Kongelige Teater.

Se TV-drama-dokumentaren *Store danske kunstnere: Bertel Thorvaldsen*. DR, februar 2024. Manuskript og instruktør: Thomas Roger Henrichsen.

https://www.dr.dk/drtv/episode/store-danske-kunstnere_-bertel-thorvaldsen_419742 [Udløber: 10. januar 2025].

Se nærmere her:
https://thingreenline.dk/project/thorvaldsen-projekt/

81 https://www.thorvaldsensmuseum.dk/
https://da.wikipedia.org/wiki/Bertel_Thorvaldsen
https://biografiskleksikon.lex.dk/Bertel_Thorvaldsen

Johanne Luise Heiberg's skepsis [i 1840, som den er udtrykt i et senere tilbageblik]

1812-1890: Se artikler om Johanne Luise Heiberg i *Kvindebiografisk Leksikon* af Janne Risum:

https://kvindebiografiskleksikon.lex.dk/Johanne_Luise_Heiberg [ca 2002]

og https://teaterleksikon.lex.dk/Johanne_Luise_Heiberg [2007]

Endvidere:

https://biografiskleksikon.lex.dk/Johanne_Luise_Heiberg v/ Robert Neiiendam [1880-1966] og Erik Aschengreen [1935-2023]. [Opr. skrevet før 1966. Revideret omkring 2016].

Fotografi af Harald Paetz (Harald Johan Casper Paetz) (5.9.1837-21.11.1895). Billedet angives af KB at være fra 1869. Kilde:

http://www5.kb.dk/images/billed/2010/okt/billeder/object444090/da/ Billedet er fri af ophavsret.

Se et billede af Johanne Luise Heiberg fra perioden 1840 til 1849, s. 118.

Se TV-drama-dokumentaren *Store danske kunstnere: Elisabeth Jerichau Baumann*. DR, februar 2024. Manuskript og instruktør: Amalie Roger Henrichsen. https://www.dr.dk/drtv/episode/store-danske-kunstnere_-elisabeth-jerichau-baumann_419747 [Udløber: 10. januar 2025].

Se nærmere her: https://thingreenline.dk/project/ejb-projekt/

Her optræder - foruden Elisabeth Jerichau Baumann 'selv' - både H.C. Andersen og Johanne Luise Heiberg. Den sidste som et lystigt og livsglad menneske – hvad hun måske ikke var at dømme efter hendes egne erindringer eller efter andres beskrivelser (selv om mange dog mener at hun var humoristisk anlagt).

Nedenfor teksten fra en netannonce fra 2022 hvor man søgte statister til en festlighed (der skulle forestille at finde sted) omkring 1850:

Vi søger mandlige og kvindelige medvirkende til et doku/drama afsnit om maleren Elisabeth Jerichau Baumann, produceret til DR. De medvirkende skal agere i rollen som gæster ved en fest i ca. 1850.

Om de medvirkende: Vi søger mandlige og kvindelige medvirkende i aldersgruppen 18-60 år. OBS - Hvis man selv har et kostume, der kunne ligne noget fra denne periode er det et kæmpe plus!

Send din ansøgning for mere info.

Dato:
Optagelserne finder sted mandag d. 2. maj.
Send din ansøgning for mere info.

Location:
Sjælland**.**

Honorar:

De medvirkende vil modtage et honorar for deres deltagelse, og der vil være forplejning på set.

Send din ansøgning for mere info.

Kunsthistorikeren Sine Krogh (der medvirker i TV-drama-dokumentaren) har i 2024 udgivet en godt illustreret biografi over *Elisabeth Jerichau Baumann* på Forlaget Frydenlund, Kbh.

Elisabeth Baumann's portræt af Johanne Luise Heiberg fra 1852 er optrykt på s. 65 i bogen (og er også blev brugt i andre publikationer).

Ifølge KØS tilhører portrættet Glyptoteket, men er deponeret på Teatermuseet.[82]

TMP - Portrættet vil – *om muligt* - blive gengivet hér på et senere tidspunkt (med henblik på fri anvendelse / evt anvendelse til personlig brug), men dét forudsætter formentlig accept fra Glyptoteket / Teatermuseet.

Teatermuseet's portrætsamling er under gennemgang i forbindelse med renovering af bygningen. - TMP

Bodil Wamberg: *Johanne Luise Heiberg. Kærlighedens stedbarn. Biografi.* Oprindelig bogudgave 1987 [med Elisabeth Jerichau Baumann's portræt fra 1852 på forsiden]. Senere udgave findes som ebog og som lydbog.

Ejgil Søholm: *Engel eller heks — svane eller gås. Der er ingen billige gådeløsninger eller flade afmytologiseringer i Bodil*

82 EJB har tv på billedet brugt signaturen *Elisabet* ..., på andre billeder undertiden *Elisabeth* ...

Wambergs bog om Johanne Luise Heiberg. Information 07.10.1987.

Niels Birger Wamberg: *H.C. Andersen og Heiberg: Åndsfrænder og åndsfjender* (Ebog, epub, Dansk)

NBW noterer i kapitlet *Balletbørnene*: *Den 12. april 1821 mødtes proletarbørnene Johanne Luise Pätges og Hans Christian Andersen for første gang, eller de kom på plakat sammen …*

NBW tilføjer: *Hun var 8, han var 16, hun ottende amorin, han var syvende trold i en ballet, som rimeligt nok foregik på en fortryllet ø. Senere i livet ombyttedes rollerne: hun blev første trold, mens han gav partiet som amorin.*

Elisabeth Jerichau Baumann var en god ven af H.C. Andersen og gjorde et par portrætter af ham.

Johanne Luise Heiberg var – efter hvad hun skrev i sine erindringer - *Et liv genoplevet i erindringen,* bd 1[83] - *temmelig skeptisk over sin rolle i Mulatten, over teaterstykket og over digterens 'tilgang' og (mangelfulde) talent som dramatiker, se fx 'den endelige dom' s.* 186.

Johanne Luise Heiberg blev i en ret ung alder gift med **Johan Ludvig Heiberg**[84] – der senere (efter 'systemskiftet' i 1849) blev enedirektør for Det Kongelige Teater.

---

83 Erindringerne foreligger i flere udgaver. Udgaverne adskiller sig fra hinanden fordi de er redigeret efter forskellige principper. Jeg har taget udgangspunkt i 5' udgave ved Niels Birger Wamberg, der oprindelig udkom i 1970'erne. 5. udgave foreligger dels på papir, dels digitalt – se oversigten nedenfor. Jeg har tilføjet en del afsnitsdelinger. [Kantede parenteser i Heiberg-teksten skyldes tekstforlægget]. [[Dobbeltkantede skyldes mig]]. BA

84 I juli 1831, da Johanne Luise Heiberg var ca 18 år (og Johan Ludvig Heiberg ca 40).

I disse år blev det tydeligt at der udviklede sig nogle *meget* stærke modsætninger - der på én gang var faglige og personlige – mellem Heiberg'erne – der stod for en *klassisk* romantisk opfattelse, og nogle af de toneangivende skuespillere der ønskede et skifte til en mere realistisk og naturalistisk teaterform.

Dette skisma lå senere end opsætningen af *Mulatten* (og *Maurerpigen*) og end slaveriets afskaffelse på de Vestindiske Øer fra 1848 og frem og er derfor *ikke* inddraget i denne udgivelse.

Johan Ludvig Heiberg's mor – **Thomasine Gyllembourg** – beskrives mange steder, fx i Bodil Wamberg's *Johanne Luise Heiberg*.

Se evt https://da.wikipedia.org/wiki/Thomasine_Gyllembourg hvor hendes bog *En Hverdags-Historie*[85] omtales.

https://kvindebiografiskleksikon.lex.dk/Thomasine_Gyllembourg

318 [sidetallene i det følgende refererer til fru Heiberg's erindringer, dels den trykte version, dels den digitale ADL-version, bd 1].

TRONSKIFTET [Christian 8's tiltrædelse]

H. C. Andersen havde skrevet sit skuespil »Mulatten«, og på hans bøn overtog jeg Cecilies rolle, som var skrevet for mig.

85 Oprindelig udgivet 1828. Genudgivet (som e-bog) så sent som i 2016, se: https://www.gyldendal.dk/produkter/en-hverdags-historie-9788702221664

Det er, om man vil, en ulykke for en skuespiller at stå på et nogenlunde fornuftigt kritisk standpunkt. Det ville være en ubetinget lykke, ifald der blot blev budt os mesterværker at fremstille, da ville jo vor vakte kritik forhøje nydelsen af at være organ for disse; men desværre, dette hører til de dage i teateralmanakken, ved hvilke man sætter et kryds.

Sædvanligt bruges man til at bære alt det skyllevand frem for publikum, som døgnets poeter opvarter med, og som publikum modtager, fordi det er nyt, thi nyt vil man have, om dette nye end er aldrig så gammelt. Og det kan ikke godt være anderledes; thi et teater må unægteligt, hvis der skal være liv i det, have noget af tidens frembringelser, af øjeblikkets digtere. Kun at leve af gamle, anerkendte mesterværker ville være det samme, som om et menneske skulle leve et helt liv ved blotte erindringer, men intet opleve i selve øjeblikket.

Altså nogle nye frembringelser hører til, og der bliver da intet andet for, end at man i kunsten som i livet må være resigneret i sine tilskikkelser, finde sig i de golde perioder, i dette som i hint, og søge at holde sjælen frisk, for at den kan være modtagelig for, hvad der vil komme af godt i lykkeligere tider. Men ingen kan fordre eller ønske, at kunstneren skal være lige så henrykt over det ringere, som over det fuldendte digterværk. Det er ens embedspligt at udføre, når det kræves, det ene som det andet; men man må have lov til i sin sjæls inderste at le ad, hvad mængden græder over, og stundom græde over, hvad mængden ler ad, for derved ligesom at frigøre sig for den kval at skulle øde sine kræfter og sin fantasi på det, hvori der hverken er kraft eller fantasi. Dette gælder nu vel ikke ganske om Andersens »Mulat«, men jeg tilstår, at jo mere jeg satte mig ind i, og jo mere jeg fordybede mig i dette arbejde, i denne rolle, des hulere fandt jeg denne lyriske poesi, disse forcerede digte, hvormed især jeg arme menneske i dette stykke var belemret. Medens vi prøvede dette skuespil, der af publikum imødesås med stor interesse, var hovedstaden bekymret for Frederik den

319

Sjette, der alt i nogen tid havde været betænkelig syg. Prøverne var holdt og stykket lige ved sin opførelse, da dette pludseligt blev afbrudt ved den efterretning, som vi modtog om morgenen den 3die december 1839. Vi blev vakte af vor pige, der fra værelset ved siden af sagde: »Jeg vil lade herskabet vide, at kongen er død i nat.«

Udg	Karakteristik	
1’	Bogtryk v/ historikeren A. D. Jørgensen i 4 bd, Kbh. 1891-1892, tillæg om udgivelsesprincipperne. Udgaven udkom – efter fru Heiberg’s ønske – først efter hendes død.	
2’	Bogtryk, Folkeudgave i 2 bd, 1904.	
3’	Bogtryk, Genoptryk v/ Otto Borschenius, 1913.	
4’	Bogtryk bd 1-3 + 1 bd om udgivelseshistorien og med varianter [1’ videnskabelige udgave] v/ Aage Friis, Elisabeth Hude, Robert Neiiendam og Just Rahbek, Kbh, 1944.	
5’	Bogtryk v/ Niels Birger Wamberg. Varianterne er indført på de relevante steder i kantede parenteser, Gyldendal, Kbh 1973-1974.	
5’	Bogtryk v/ Niels Birger Wamberg, Gyldendal, Bogklubudg på grundlag af 1973-1974-udgaven, Kbh 1987.	ISBN 87-00-09714-4 **Jeg har brugt KB’s ADL-version som forlæg** (fordi den er nem at søge i) med Bogklubudgaven som kontroludgave.
5’	Digital udg, Gyldendal, Kbh , inkl Niels Birger Wamberg’s forord og illustrationer, 2018, [bd 1].	Betalingsudgave Bd 1: 9788702259070
5’	Digital udg m/ tilknyttet PDF-version, ADL, KB. [Der er opdaget enkelte fejl i OCR-fortolkningen, fx kan ’kom’	https://tekster.kb.dk/text/adl-texts-heibfr01-root Oprindelig:

	bliver læst som 'korn', muligvis er der osse én eller flere mindre udeladelser?]	ISBN 87-00-20666-0
5'	Digital udg **uden Niels Birger Wamberg's forord**, Lindhardt & Ringhof, 2019, [bd 1]. [Indtil videre har jeg **ikke** undersøgt denne version].	Betalingsudgave (som er en smule dyrere end Gyldendal's) Bd 1: 9788726127737
5'	Lydbog [mp3] m/ Sonja Sabinsky [tidl Sonja Bjørn-Bentzen], Lindhardt & Ringhof, 2019, [bd 1].	Betalingsudgave Bd 1: 9788726127805

Vi blev ganske forfærdede, og Heiberg var i et nu ude af sengen. Så dybt end dette dødsfald smertede mig på grund af min kærlighed til den gode, gamle konge, var jeg dog for uerfaren til ret at forstå betydningen af en konges død og den virkning, den formår at udøve på så godt som alle forhold. Under hans sygeleje havde jeg kun næret det ønske at turde pleje ham og være ham til nytte. Ved efterretningen om hans død havde jeg en følelse, som om jeg havde mistet en kærlig fader. Og disse følelser bevægede sig i tusinders og atter tusinders hjerter ligesom i mit.

Hvad vigtighed dette dødsfald havde for staten, herpå tænkte jeg ikke. Jeg blev derfor meget forundret over den alvor, hvormed Heibergs sorg udtalte sig. »Det er et vigtigt afsnit i Danmarks historie, der nu begynder - men,« tilføjede han, »det måtte jo komme. Jeg var træt af det gamle. Vi trænger til noget nyt,« og han forblev hele dagen i dybe tanker.

Dagen før kongens død havde Heiberg i direktionsværelset på teatret været sammen med Adler - der dengang var en af Det kongelige Teaters direktører - og som bekendt prins Christians fortrolige ven og privatsekretær. De talte her om muligheden af Frederik den Sjettes død.

»Ja,« udbrød Adler, »dør kongen i dag, så skal fanden tage mig, om min prins eller jeg er forberedte på det mindste.« Disse mærkelige ord, udtalt af ham, frapperede Heiberg, som de vel ville have frapperet enhver, der havde hørt dem; thi det havde alt i flere år været en almindelig mening, at prinsen og hans dannede ven havde en hel forfatning liggende fiks og færdig, for det tilfælde at et tronskifte skulle indtræffe.

De liberale grundsætninger og anskuelser havde alt i flere år rørt sig stærkt i folket, og det var kun pietet mod den gamle konge, der holdt dem indenfor skrankerne og gjorde, at man fandt sig i en streng monarkisk regeringsform. Af prins Christian, under hvis styrelse Norge havde forstået at give sig

en fri konstitution, i hvis udarbejdelse Adler havde haft en væsentlig del, håbede man nu, at en ny tid skulle oprinde for Danmark, og kong Christian den Ottendes udråbelse til konge den 3die december blev derfor

320

hilset med spændt forventning om, hvad den nærmeste tid ville bringe. Imidlertid viste det sig snart, at Adlers ytring havde været sandhed, thi kong Christian den Ottende overtog kronen uden [synderlig] forandring i regeringsformen.

Dette gjorde, at oppositionspartiet sluttede sig fastere sammen, og hvad man i stilhed havde holdt tilbage under den gamle konge, begyndte nu at give sig mere og mere luft i højrøstede stemmer, mundtligt, i pressen og i adresser til den nye konge.

Til samme tid var man dybt grebet af Frederik den Sjettes død. Tårer flød ved hans båre som ved en elsket faders; hele landets befolkning gik i dyb sørgedragt et år, og selv den ringeste i almuen lod sig ikke betage denne ret. Det var ingen etikettesorg, den var følt og sanddru og kun fremkaldt ved hjertets røst og dybe bevægelse ved tabet af en elsket monark, der i de mange regeringsår havde levet sig sammen med sit folk.

I to måneder lukkedes teatret, og alle forlystelser standsede. Kirkeklokkerne ringede dagligt i disse to måneder, som ved hans pompøse begravelse, hvor den ensomme vej fra København til Roskilde forvandledes til en befærdet gade ved de skarer, der bar og fulgte hans støv til det sidste hvilested. Mange rørende træk fortaltes der om den simple mands deltagelse på denne sidste vandring.

I Roskilde Domkirke holdt biskop Mynster sin herlige tale, som begyndte med »I Frederik den Sjettes mænd«, og som fandt

genklang hos alle, der bivånede den ophøjede akt. Kantater blev sungne, og den imposante kirke med sit alvorlige, højtidelige fysiognomi genlød af det mægtige orgels toner.

Heiberg var blevet anmodet om at skrive en sørgekantate for universitetet; man behøver vist kun at læse denne for at føle, at her skrev en digter en kantate, ikke fordi den var bestilt; her skrev en digter for mere end for en konge, han skrev for en, til hvem hans eget hjerte var knyttet med faste, inderlige bånd. Weyse satte sin mageløse musik dertil, og man må have hørt denne tekst og disse toner i forening udført i en kirke for at gøre sig begreb om virkningen.

Den politiske bevægelse, som straks ved Frederik den Sjettes død begyndte i adresser og i pressen, vedblev. Man talte allerede nu om skuffede forventninger, om uopfyldte løfter, og pressen blev bitrere og bitrere. Det var navnlig det nye dagblad »Fædrelandet«, som her spillede hovedrollen; det tidligere af professor David redigerede ugeblad af samme navn omdannedes få dage efter Chri-

stian den Ottendes tronbestigelse til et dagblad under redaktion af B. Christensen, David, Giødwad, Lehmann og Wessely. Efter kort tid trådte David ud, og Monrad trådte i hans sted. Senere overtog Ploug hovedrollen i dette blads virksomhed.

Bladet vandt som politisk blad en anseelse, der gjorde, at regeringen ikke med ligegyldighed kunne se på dets virksomhed og indflydelse på den offentlige mening. Mange af landets første mænd valgte dette blad til deri at udtale deres anskuelser om landets stilling og den måde, hvorpå regeringen styrede riget indad og udadtil. Navnlig blev bladet et organ for alle de mænd, der arbejdede for en friere forfatning.

Under denne bevægelse kaldte Christian den Ottende en dag Heiberg til sig og anmodede ham om at træde i hans tjeneste med sin pen mod de angreb, han dagligt var udsat for. »Jeg skal da sørge for,« sagde kongen, »at De bliver sat istand til at få alle de oplysninger, som De kunne ønske, for at føre min sag her og i udlandet. Ingen dansk skribent har sin pen i sin magt som De« osv.

Til at overvinde sin ulyst til et sådant hverv følte Heiberg ikke sympati nok for den nye konge. Det forekom ham, som om dette var at sælge sin overbevisning, og han undskyldte sig med, at hans tid var optaget af andre arbejder, og at han desuden ikke besad det talent, som hertil udkrævedes, en undskyldning, som just ikke blev taget ham nådigt op.

At Heiberg ikke alene nægtede kongen at arbejde i hans interesse, men endog selv skrev artikler i »Fædrelandet«, der var meget ilde set på højere steder, bidrog ikke til at sætte ham i gunst ved hove, hvilket han heller ikke videre attråede. Det gik ham som mig, sin hengivenhed for Frederik den Sjette formåede han ikke at overføre på Christian den Ottende.

Hans kendskab til stemningen hos den tyske befolkning i hertugdømmerne, som han havde haft god lejlighed til at gennemskue under sit ophold som lektor i Kiel, gjorde, at han misbilligede mange af de forholdsregler, som Christian den Ottende tog, og han sagde ofte: var jeg konge, skulle min første gerning være at udrydde den giftige svamp i Kiel, som, hvis den får lov at brede sig, vil fortære al danskhed.

[Hans had til Kiel er udtalt i de strofer af ham »I København at dø er bedre end i Kiel at leve«. Hans interesse i den slesvigske sprogsag findes udtalt i hans »Intelligensblade« i to temmelig udførlige artikler.]

Jeg erindrer tydeligt Heibergs mismod, da Christian den Ottendes regering indsatte

322

prinsen af Augustenborg til statholder i Slesvig og Holsten. Samme aften som denne udnævnelse stod i Berlingske Tidende, kom[86] Andræ til os. Heiberg udbrød, da han trådte ind ad døren: »Hvad siger De om noget så vanvittigt? Fra denne dag anser jeg hertugdømmerne for tabte.«

Man sagde den gang, at kongen vel kendte prinsens onde sindelag, men at han mente, at han ved at vise ham en sådan tillid ville vende ondt til godt i hans sindelag mod Danmark. Tiden har vist, om denne beregning var falsk eller rigtig.

[Arme Danmark! Dine konger har sjældent været heldige i den finere diplomatiske kunst. At bruge ædle motiver lige overfor det uædle, det underfundige, det er at tale til en i et sprog, som er ham fremmed.]

Det var forresten slemt, at Heiberg ikke så sig istand til at stå kongen bi, thi Christian den Ottende henvendte sig nu til mænd, hvis virksomhed for ham både var mat og ikke uden tvetydighed, og der var noget ængsteligt i, at man betroede disse mænd, der var født tyskere, adgang til arkiverne, hvad der under vore ulykkelige, forviklede forhold med hertugdømmerne kunne være af betænkelig natur.

Kongen stod ifølge sin karakter let i fare for at slutte sig til personer, der var istand til ved krybende smiger at vinde hans tillid, og enhver, der afholdt sig fra denne feteren, var han tilbøjelig til at anse som sin modstander - en ulykkelig men almindelig egenskab hos kongerne. De er fra små af vant til at betragte sig selv i dette tilslørede spejl, hvori deres billede vel ses, men uden bestemte konturer.

86 [[ADL har fejlagtigt *korn*]]

Imidlertid kan man ikke nægte, at Danmark under Christian den Ottendes otteårige regering tog et mærkeligt opsving; de var heldige for landmanden; handel og industri blomstrede, og der kom en raskere og livligere bevægelse i alt.

Kongen elskede luksus og adspredelser, og dette meddelte sig til befolkningen. Forlystelsessteder rejste sig som ved et trylleslag, Tivoli og Casino byggedes. Kongen gjorde selv store balpareer på Christiansborg Slot, hvori alle stænder deltog, alt til harme for det liberale parti, der syntes, at folket blev dysset i slummer ved intetsigende ødsel glimmer.

[Kongens søn, kronprins Frederik, der siden hans skilsmisse fra Frederik den Sjettes datter Vilhelmine levede i en slags forvisning i Fredericia, blev nu kaldt tilbage og året efter faderens tronbestigelse formælet med den tyske Strelitzer-prinsesse, en formæling, der skete med stor pomp

323

og pragt, og hvortil så mange frugtesløse forhåbninger knyttede sig, Christian den Ottendes kroning var en begivenhed, som optog alles interesse, og således holdtes folket varmt, snart med et, snart med et andet, og bedøvede sig selv i al denne tummel. Imidlertid gik oppositionens [frihedshelte] med hule kinder og ærgerlige miner og ventede atter på bedre tider, hvori de agtede at *tage*[87] og ikke at vente, til der blev *givet*.]

87 [[Forlægget har spatiering af *tage* og *givet*]]

Wilhelm Marstrand: *Johanne Luise Heiberg*. 1858 Forarbejde S/H til maleri [1858-1859].

Se nærmere: https://open.smk.dk/artwork/image/KMS1471

Maleriet findes (i fuld størrelse) på Det Nationalhistoriske Museum på Frederiksborg Slot: https://dnm.dk/wp-content/uploads/2023/08/A-251-Marstrand-Fru-Heiberg-1-1049x2048.jpg

»DE NYGIFTE«, »MULATTEN«, »DOROTHEA OG GOMEZ ARIAS«

[De to måneders ferie, som jeg så uventet havde fået ved teatret, kom[88] mig vel tilpas, thi den svækkelse, jeg led af i halsorganerne, mente lægerne, at kun hvile kunne helbrede.]

De to måneder, hvori teatret var standset, var vi henviste til familielivet. Vore venner kom nu oftere til os, da alle aftener var mine, og vi glædede os ret ved deres hyppigere besøg.

En aften, da vor kære ven Andræ sad hos os i Brogaden, overraskede Heiberg os med at spørge, om vi havde lyst, da ville han læse et nyt større digt for os, som han just i disse dage var blevet færdig med.

Med glæde og forventning lejrede vi os om det runde bord i dagligstuen, vi damer med vort håndarbejde; og han læste nu »De nygifte« for os. Enhver må kunne fatte min glæde over at høre dette yndige digt, sammensat halvt af sandhed og halvt af digtning; thi at det var en genklang af vor egen rejse som nygifte, må vel enhver læser, der har fulgt mig i mit livs optegnelser og som har læst digtet, kunne se. Rørt omfavnede jeg ham, da vi var blevet ene hin aften, for denne gave, der

88 [[ADL har fejlagtigt *korn*]]

foruden de nævnte erindringer tillige kommer ind på de dybsindige anelser om en sjælevandring, som dengang så ofte sysselsatte Heiberg, medens de endnu kun lå dunkelt i min fantasi.

Det er en besynderlig henrivende følelse, hvormed man i digtningen igen oplever det oplevede. Det står der samlet, koncentreret, lutret ved poesiens fortryllende skær. Man glædes ved, at noget virkeligt kan have givet anledning til at optages i det ideales kreds, man lever en sådan periode om igen, renere og skønnere.

Jeg sagde til Heiberg: »Bliver jeg nogensinde vred på

324

dig, ifald du gør mig imod, så vil jeg herefter læse »De nygifte«, og da ved jeg, at min vrede straks vil være forbi.«

Først i 1841 kom »De nygifte« i trykken, idet Heiberg udgav sit bind »Nye Digte«, der foruden »De nygifte« indeholdt »Gudstjeneste«, »En sjæl efter døden«[89] og »Protestantismen i naturen«, et bind digte, der nødvendigt måtte gøre og også gjorde stor opsigt.

Således nød vi ret disse to måneder i vort hjem med vore venner. Martensen[90] besøgte os ofte om aftenen, og samtalen mellem ham og Heiberg drejede sig varmt og livligt om den hegelske filosofi, som vi to damer jo havde ondt for at følge. Et og andet slog dog ned i vort sind og gjorde os urolige.

89 Se uddrag s. 190.

90 Professor extraordinarius 1840, senere professor ordinarius og biskop. Se fx https://lex.dk/H._Martensen, https://biografiskleksikon.lex.dk/H._Martensen og https://da.wikipedia.org/wiki/Hans_Lassen_Martensen

Når Martensen da forlod os, stormede vi ind på Heiberg med spørgsmål. Især kom hans moder i lidenskab over, hvad hun opfangede af denne lære, så at hun ideligt vendte tilbage fra sit sovekammer for at fremføre sine indsigelser. En aften er mig uforglemmelig.

Begge herrerne havde omtalt Hegels anskuelse om, at individernes udødelighed bestod i at gå op i det hele store verdensalt. Dette bragte Heibergs moder aldeles ud af sig selv. Atter og atter kom hun ind, i dybere og dybere negligé, idet hun angreb læren. På disse angreb svarede Heiberg ikke andet end: »Gå i din seng, klokken er mange.« - »Smelte sammen!« udråbte hun, »tror du, jeg vil smelte sammen med alle de mange ækle dråber?« - »Gå i din seng!«

Da nu de to sørgemåneder var tilende, hvori teatret havde været lukket, åbnedes det igen med H. C. Andersens stykke »Mulatten«. Stykket blev modtaget af publikum med udelt bifald, og de mange indlagte digte fik stormende applaus; man var rørt og tiljublede forfatteren bifald ved stykkets slutning, og det gik atter og atter over scenen.

Det gjaldt altså at tage sit parti og finde sig i, hvad der ikke kunne være anderledes. Ærgre mig over denne begejstring hos publikum gjorde jeg imidlertid ingenlunde, jeg tog det fra den komiske side og lo indvendigt over dette bifald, selv når det blev mig til del.

De øvrige medspillende i stykket delte ikke min mening om dette arbejde, jeg beholdt altså min latters grund for mig selv; thi jeg har altid fundet det urigtigt at gøre de medspillende kede af deres roller; når nu de var så lykkelige at finde behag i det, de skulle fremstille, ville det jo være synd at berøve dem denne nydelse.

Men jo mere de med rørelse og alvor fordybede sig i deres roller, jo lystigere så det ud i mit indre, og desmere

parodisk blev det for mig.

Min lystighed kunne jeg derfor ikke tilbageholde, men vel motivet dertil. Denne min overgivenhed bag kulissen smittede dog de andre, og jeg tror aldrig, at der har været større munterhed på teatret end under opførelsen af det rørende skuespil »Mulatten«.

Fru Nielsen, der udførte kreolerindens rolle, bad formeligt for sig, idet hun sagde til mig: »Ak! kære Hanne, få mig ikke til at le!« hvilket ofte kun et blik, en mine inde på scenen var tilstrækkelig til at bevirke, fordi dette pegede hen på spøgen bag kulissen - og det er utroligt, hvor lattermild man kan være, netop når latteren er forbudt.

Men havde jeg ikke måttet give min lystighed luft i spøg og skæmt, da var jeg kommet i en sand fortvivlelse over al den højtravende passiar, jeg havde at fremsige - og så tror jeg dog, at forfatteren var bedre tjent med min indre lystighed, thi denne holdt mig oppe og i ånde, det modsatte ville have trykket og kuet mig, så jeg var blevet mat og flov.

Nu fandt tilskuerne, at jeg spillede godt, og man roste mig i denne rolle, men ofte kunne jeg rigtignok have været fristet til et dybt suk, når en eller anden i publikum takkede mig for min udførelse, idet det tilføjede: »Denne rolle interesserer Dem vist overordentligt, man mærker under spillet, hvor grebet De er af disse dejlige lyriske digte.«

Ak, det er skuespillerens bitreste sorg, at hvad han glæder sig ved at fremstille, hvad der henriver ham, keder ofte det store publikum, og hvad han kedes ved, henriver det. Anderledes er det ikke, og anderledes bliver det aldrig. Undertiden kunne

begge mødes i den samme kærlighed, og det er da disse glanspunkter, hvoraf man lever, og hvoraf man suger sin næring for de goldere tider, i hvilke man håber på gentagelsen af de gode.

Der er jo forresten adskilligt godt og smukt i »Mulatten«, og fortællingen, hvoraf den er taget[91], bærer unægteligt en menneskelig interesse i sig, som vel også var det, der greb tilskuerne. Også har jo den begavede digter lagt en del af sin rige fantasi i stykket; men det hele mangler simplicitet, og man har en følelse af at være på en deklamatorisk aftenunderholdning. Det mangler dramatisk fremgang og sandhed.

[Dette var min følelse ved at spille i »Mulatten« - er denne dom for streng, da er det jo kun en individuel dom af mig, udsprunget af en følelse, som kan være urigtig eller rigtig, men ingen som helst uvilje mod forfatteren - hvortil jeg aldrig har haft grund - blandede sig heri.]

Jeg havde

326

nu straks ovenpå »Mulatten« den glæde at indstudere en rolle, der i høj grad interesserede mig. Det var i Calderóns[92] drama

91 [[H.C. Andersen var noget bekymret over at man – i forskellige tilfælde - beskyldte ham for at 'kopiere' andre forfattere. I tilfældet *Mulatten* mente han - eller håbede han - at kunne klare frisag, for nok var han blevet inspireret af en fransk novelle – hvad han åbent vedgik - men han havde foretaget en meget omfattende forvandling fra prosa til drama]].

92 [[ADL har svinget mellem Galderon og Calderón. Der tænkes på den spanske dramatiker, Pedro Calderón de la Barca, se fx https://denstoredanske.lex.dk/Pedro_Calderón_de_la_Barca. Årsagen er formentlig manglende præcision i den automatiske OCR-fortolkning? Jeg har rettet til Calderón. – Johan Ludvig Heiberg udgav i 1817 en disputats om Calderón.

»Dorothea og Gomez Arias«, bearbejdet og indrettet for den danske scene af frøken S. Beyer, efter Heibergs forslag og nærmere anvisning.

Der er vist næppe nogen tvivl om, at Andersen under digtningen af sin mulat og senere sin maurerpige har haft Calderón for øje. De er lyriske dramaer ligesom hine og har på mange steder den samme form i versifikation, navnlig i de bekendte korte vers, hentet fra den spanske romance, som også Calderón har benyttet i alle sine dramaer.

Det lyriske er hos denne digter det dominerende; men hans lyriske ejendommelighed består i en fast koncentreret form, i noget brillant skulpturagtigt - hans lyriske billeder, indklædt i denne form, ligner de glimrende stjerner en vinternat, og har som disse, om man vil, det kolde ophøjede, det, som hæver en fra jordens dunstkreds til det ideale, det rene, det, der er udenfor den prosaiske virkelighed - medens alle hans efterabere kun har formået at gengive verseformen kun som form, uden tillige at gribe de toner, hvortil denne ejendommelige form passer, uden at kunne gengive denne krystalliserede renhed, denne dybde i tankerne, der udtaler sig med en så mandig bestemthed, at man gennem denne lyrik har en fornemmelse af at indånde den lette bjergluft, hvorved brystet styrkes og udvides, så at åndedraget bliver lettere og friere.

Når man udtaler denne Calderónske lyrik i en nogenlunde god oversættelse, da har man en følelse, som om ens organ med et var blevet kraftigere, fyldigere, og man formår at frembringe toner, som man ellers forgæves prøver på at fremlokke.

Benytter nu andre digtere den Calderónske form, disse korte, staccaterede vers til at udtale moderne, sentimentale, bløde, ofte overspændte tanker, da bliver de næsten umulige at

fremsige, og en monotoni, der nærmer sig affektation, er uundgåelig.

Hertil kommer endnu, at Calderón benytter sine lyriske udbrud, hvor diktionen ligesom hæver sig til en musikalsk højde - da først udbryder han i disse retoriske replikker, der står her i dramaet ligesom arierne i operaen.

Skuespilleren bæres således lidt efter lidt imod disse højdepunkter, og dette letter overordentlig fremsigelsen; den kommer derved naturlig og næsten som en nødvendighed.

Denne berettigelse af de lyriske udbrud synes hans efterabere ikke i fjerneste måde at have fået øje på. De kaster deres lyriske udbrud hulter til

327

bulter imellem hinanden uden indre nødvendighed eller berettigelse for digtets fremadskriden; de står isolerede, og fremsigeren må hver gang gøre et forceret spring for at nå op til den toneart, digteren kræver; dette bliver og må blive trættende og anstrengende både for skuespilleren og tilhørerne.

Det er, som sagt, en af de smerteligste kunstnersorger, når et sandt, ophøjet digterværk modtages af publikum med kulde, når man føler, at tilskuerne mangler alle forudbetingelser til at nyde dette, al historisk kundskab til at glæde sig over, hvad der bydes, al respekt for et digternavn, der af alle indviede sættes højt og vurderes som noget enestående; men denne sorg går næsten over til fortvivlelse, når der i et kunstnersamfund, hvortil man selv hører, hersker den samme uvidenhed, den samme bornerthed, når man også her er blind og døv og ikke har den første betingelse for at være kunstner, nemlig: at kunne opfatte et kunstværk i sin helhed, sin ejendommelighed.

Kunstnerne burde dog stå over gennemsnittet: af publikum; men desværre står de for det meste på samme punkt som dette og undertiden endog under det.

Når man ofte har hørt en berømt digters navn, men på grund af sproget ikke har kunnet lære denne digter at kende, hvor naturligt ville det da ikke være for et kunstnersamfund at glæde sig over, at der her tilbød sig en lejlighed til at gøre sig bekendt med det, man så ofte har hørt omtalt, men intet kender til.

Man rejser jo ofte mange mil for at se et maleri af en berømt mester, og enten dette tiltaler os eller ikke, da ville man dog ikke undvære at have set det. Skulle det samme ikke gælde om en berømt digter? Om endogså der ikke var andet udbytte, end at det var interessant - skulle det ej indvirke på et publikum, og især på et kunstnersamfund?

Ikke desmindre modtog begge denne lejlighed til at lære digteren at kende med ligegyldighed og kulde, ja med modstand. Man målte dette et par hundrede år gamle digterværk på den moderne litterære alen og kunne således ikke få målet ud. Medens alle var blevet rørte over den efterabende Calderónske lyrik i »Mulatten«, forblev de kolde lige overfor den originale. De foretrak »Imitation du diamant« for de ægte ædelstene.

Under indstuderingen af dette digterværk havde jeg derfor mangen en smerte, mangen en kamp at udstå med mine kunstfæller. Selv fru Nielsen sagde: »Det er modbydeligt at se en kvinde elske således og ikke bevare sin

328

kvindelige stolthed.« Som om en lidenskabelig kærlighed hos kvinden kunne forenes med stolthed.

Nej, heri består just denne lidenskabs styrke hos kvinden, at hun formår at give alt hen, alt, og at selv dette forekommer hende for lidt. Jeg tænkte i mit stille sind ved denne bemærkning af fru Nielsen: »Har hun ikke selv - og det i en ældre alder - været betaget af en lignende lidenskab og gået i de samme illusioner som den unge, uerfarne, lidenskabeligt elskende Dorothea?«

Calderóns Dorothea elsker således, at hun formår at opgive alle hensyn, stolthed, barnlig lydighed, rigdom og anseelse, alt, kun ikke sin kærlighed. Det er *forfærdeligt*[93], at dæmonerne formår at gribe en ung, sædelig, uskyldig natur således, som digteren her fremstiller hende, men det er *sandt*. Det er sandt, at et sådant elskende hjerte kan mishandles på det forfærdeligste og dog ikke formår at opgive sin kærlighed.

Det er desuden et psykologisk træk hos den ædle faldne kvinde, at medens manden, ved at få sin lidenskab tilfredsstillet, ofte kølnes og bliver troløs, bindes kvinden - fra dette øjeblik af[94] - uopløseligt fast til ham; thi denne fastholden er nu det eneste, hvorved hun kan hæve sig i sine egne øjne. Dette har Calderón vidst, og derfor har han vovet i sit skønne drama at skildre et sådant kvindeligt hjerte og benyttet de erfaringer, som livet giver et agtpågivent øje.

Og er det ikke netop livet, sjælens forvildelser, lidenskabernes kampe, vi ønsker at genfinde, klaret for os igennem digterens frembringelser? Er det ikke netop ved at se et sådant billede, at vore egne tanker skulle klares for os, for at vi kunne komme til bevidsthed om dette forfærdelige og vogte os.

Men sagen er, at menneskene, i livet som i kunsten, ikke har mod til at se sandheden i øjnene; de kalder sandheden styg og

93 [[*forfærdeligt*, *sandt* og *skulle* er sat i kursiv på disse sider fra fru Heiberg's erindringer i stedet for forlæggets spatieringer. Tilsvarende har KB gjort i ADL-versionen]]

94 De to mellemrumsstreger er – for tydeliggørelsens skyld - tilføjet af BA.

løgnen skøn. »Dorothea og Gomez Arias« mødtes, som sagt, med uvilje af teaterpersonalet, der aldrig kan lære, at selv for dem er endnu meget at lære, at tilegne sig ved studium, og ved med beskedenhed at suspendere sin øjeblikkelige, ofte af tilfældige luner ophidsede dom.

Heiberg havde ladet stykkets slutning noget forandre for at skaffe det en lettere indgang hos publikum. Hvorledes dette er gjort, og om det er godt gjort, derom kan enhver kender af Calderón, som dette måtte interessere, overbevise sig ved at læse stykket i sin danske form. I den sidste scene, hvor kongen træder ind for at fælde den

329

endelige dom over Gomez's forbrydelse, var det af vigtighed, at der her trådte en personlighed frem, som på en gang kunne repræsentere kongen og give det kongelige ord vægt, og han bestemte rollen for Nielsen.

Heri så nu denne skuespiller en personlig fornærmelse, idet man vovede at byde ham en rolle på få blades størrelse. Han gav den derfor tilbage og erklærede, at han på ingen måde ville spille den.

Direktionen, der med rette fandt hans vægring, støttet på rollens ringe størrelse, for ugrundet, gav ham ordre til at *skulle* udføre kongens lille, men vigtige rolle; - og han udførte den - men hvorledes?

Her er atter et eksempel på denne fortvivlede kortsynethed hos kunstnerne - som om en rolle på mange pagina ikke kan være ubetydelig, og en på få blade af største vigtighed for det hele! Under al den modstand, vrede og spektakel blev det min lod at indstudere Dorotheas vanskelige, men for mig interessante rolle.

Stykket blev i det hele taget spillet uden ånd og genialitet. Skuespillerne formåede ikke at sætte sig ind i den romantiske, af sydlig glød gennemstrømmede, for dem nye digtart. Den krævede en opfattelsesevne, som de ikke besad; og de vidste ikke og ville ikke vide, at de trængte til vejledning, ifald de med held skulle kunne løse deres opgaver.

Under disse omstændigheder var det ikke at undres over, at en del modtog stykket med kulde, en anden del, for hvem digteren ikke var fremmed, med entusiasme. Man talte om, at det ved den anden opførelse ville blive modtaget med mishagsytringer, hvilke dog udeblev.

Jeg havde imidlertid foruden min nydelse af at fremstille det yndige billede af Dorothea tillige megen opmuntring af mangen en tilskuer, som med rette kunne henregnes til de mest dannede. Min fremstilling af Dorothea stod uforglemmelig i deres erindring, mange år efter at stykket var opført. En del af disse venner er nu døde, andre, Gud være lovet! endnu i live.

Blandt de taknemmelige, nu afdøde tilskuere var min i 30 år hengivne ven, etatsråd Molbech, der på hint tidspunkt endnu var en af direktørerne ved Det kongelige Teater og en omgangsven af vor huslige kreds. Denne originale personlighed bevarede til sin død en livlighed, en arbejdsomhed, om hvis lige man skal søge. Mange breve fra ham er jeg i besiddelse af, der alle er skrevet med en friskhed, en ungdommelighed, der vedligeholdt sig til

330

hans sidste dage. Et brev, som jeg modtog fra ham dagen efter den første forestilling af »Dorothea og Gomez Arias« vil jeg her lade medfølge:

K: Bibl: 7. marts 1840.

Uvis på, om jeg ikke af uopsættelige arbejder hindres fra at have den fornøjelse at se Dem idag, som fra i morges kl. *7*, da jeg vågnede med tanken på Dorothea, har været mit forsæt, vil jeg dog ikke nægte mig den glæde, med to ord at sige Dem - eller rettere, *ikke* at sige Dem, thi hvorledes siger man sligt, når man kun er en fattig prosaist? - hvorledes De har begejstret mig (et ringere udtryk kan jeg ikke bruge) ved Deres Dorothea.

Det er skade, at man for tit misbruger ordene *Kunst* og *kunstværk* om dramatiske præstationer på scenen. Men jeg vil ikke bekymre mig derom; jeg vil sige: Her er engang et fuldstændigt bevis på, at en udført rolle kan være et sandt, et virkeligt kunstværk. Dette var ikke blot et skuespil, en rolle, en aktrice, eller fru Heiberg i person - dette var den levende, den elskende, den lidende, den til døden krænkede, den sønderknuste Dorothea.

Det var mindre *i aftes*, at indtrykket af Deres spil, i hvor stærkt det endog var, udøvede sin magt over mig - end det er idag, at jeg har følt en eftervirkning deraf, hvis styrke forundrer mig selv. Jeg ser, jeg hører Dorothea, hvor jeg går og kommer, og jeg kan med nogen grund sige, at jeg ikke vel »tåler hendes nærhed«; thi hun har allerede adskillige gange forstyrret mine koncepter, der skulle være samlet til ganske andre beskæftigelser, end at tænke på den ædle skønne skabning af Deres kunst. -

Hvad man endog i øvrigt, med eller uden grund, kan og vil sige om Calderóns stykke: så er det mig og vil blive mig ubegribeligt, hvis et publikum, som dog ikke mangler opfatning for Deres kunstfuldkommenhed eller nægter Dem erkendelsen deraf, ikke ved *en sådan rolle* skulle henvises til at

glemme, hvad det ellers måtte finde at dadle ved stykket. Det er sørgeligt, om en sådan præstation af vort teater ikke skulle gå igennem uden en rå opposition, hvis skærende kontrast til de sidste sceners tragiske virkning måtte blive så meget mere følelig. Men i al fald er en alvorlig kamp bedre, end lunkenhed og mat hendøen. -

Jeg ønsker for øjeblikket intet mere, end at De tåleligt må have forvundet den højst

331

anstrengende aften; og håber snart at overbevises derom. - Imidlertid er jeg med beundring og hengivenhed

Deres ærbødige

C. Molbech.

Ved at tale et par ord i formidd: med jomfru Beyer, erfarede jeg, at hun havde set Dem i aftes, og at De havde berettet hende instr. Nielsens ytringer efter stykkets slutning om Deres rolle. Jeg mener virkelig, at alt hvad jeg kunne sige Dem, er meget svagt imod en sådan ytring af ham.

Molbech havde ofte ytret det ønske, at han og jeg skulle begynde på en stadig korrespondance. »Jeg har hele mit liv ønsket,« gjorde han mig den ære at sige, »at stå i brevveksling med en dame, og jeg ved ingen, jeg hellere ville slutte dette forbund med, end med fru Heiberg.« Til hans sorg afslog jeg dette, hvor ofte han end bragte denne sag på bane.

Disse korrespondancer, [der er så almindelige, især i Tyskland,] mellem mand og kvinde, der lever i den samme by,

kunne jeg ikke indlade mig på, uagtet mangen en af sådanne korrespondancer har været af interesse for kommende slægter; men bortset fra, at jeg vist ikke var i besiddelse af dette talent, så forekom det mig at være en grov affektation og tilmed en ubeskeden pretention således at sætte sig ned for at skrive åndrige breve om lærde og kuriøse materier.

Jeg ville aldrig kunne få dristighed til at bebyrde en mand, selv om han i et ubesindigt øjeblik havde anmodet mig herom, med at besvare disse mine refleksioner om kunst, litteratur, religion og øjeblikkelige interesser i dagens begivenheder.

Slige kolde tankeeksperimenter passer ikke for kvinden; i konversationen med åndrige mennesker har man jo tilstrækkelig lejlighed til at udtale sig og få svar, uden at enhver tanke således skal hugges fast med sort på hvidt.

Korrespondancer mellem mand og kvinde kunne kun have sin berettigelse, syntes mig, når der er et kærlighedsforhold tilstede, thi da er det følelsen og ikke forstanden, der taler; og i denne art korrespondance er vi mestre fremfor mændene, hvilket enhver brevlitteratur mellem elskende, som har nået offentligheden, beviser på den kraftigste måde.

Da der nu ikke kunne være tale om en brevveksling af denne natur imellem min gamle ven og

332

mig, afslog jeg hans idelige opfordringer til mig, som han altid fremførte i den ham egne hjertelige og galante tone.

Medens de fleste i ham kun så en gammel, vranten kritiker, vidste de, der omgikkes ham fortroligere, at kun få var i besiddelse af den ridderlighed og det fine galanteri mod damer som Molbech.

Hans forunderlige, markerede ydre havde for mange noget formeligt afskrækkende, og det vrante i hans væsen skaffede ham ofte uvenner. Hans skønneste egenskab var trofasthed i venskab i liv og død.

Han døde midt i sin travle, rastløse virksomhed (1857), efter at han kort iforvejen, sig selv tro, offentligt med varme havde forsvaret en nylig afdød ven, som den hensynsløse presse havde angrebet på en rå og udelikat måde.

Hans venskab for Heiberg og mig blev uforandret vedligeholdt i troskab og hengivenhed.

Mod slutningen af denne teatersæson havde H. C. Andersen, opmuntret af det bifald, som hans »Mulatten« havde glædet sig ved, atter skrevet et større skuespil, »Maurerpigen« kaldet, der aldeles var beregnet på mig arme menneske.

Jeg led endnu under trykket af »Mulatten« og tænkte med skræk på, at jeg atter skulle påtage mig arbejdet med et lignende stykke, der endog stod dybt under »Mulatten« og aldrig ville kunne gøre nogen virkning fra scenen, hvorledes det end blev spillet; thi sujettet, som havde holdt »Mulatten«, var her forvirret og uden interesse. Dette var ikke alene min, men alles dom.

Hovedrollen, som skulle være mig tildelt, var overordentlig stor og anstrengende, og det var mig umuligt at føle mindste sympati for denne opgave.

Da Andersen nu en dag kom til mig for at tale herom, sagde jeg ham dette uforbeholdent, ikke »ublidt«, som han har skrevet i sit levned; thi jeg var selv forlegen og ulykkelig over at skulle give ham et afslag.

Jeg motiverede dette afslag, som jeg tror, med fornuftgrunde, der ikke var at forkaste, og forestillede ham min sygelige

tilstand, og at denne anstrengende rolle ville tage mine sidste kræfter, og det til ingen nytte - thi herom følte jeg mig overbevist.

Som et barn, et heftigt, uartigt barn, modtog han mit afslag og mine grunde. Den godmodighed, hvormed jeg hidtil havde spillet alt, hvori man trængte til mig, og for hvilken jeg nu hårdt måtte bøde ved den svækkelse, der havde indfundet sig, gjorde, at dette afslag kom Andersen uventet.

Man måtte være inde i, til hvilken grad jeg i de 14 år, hvori jeg indtil da havde

spillet, var blevet misbrugt af næsten enhver forfatter og oversætter, der [ene og alene] byggede på mine kræfter og på den gunst, jeg stod i hos publikum, for at skaffe deres efemere arbejder indgang; man måtte, som sagt, være inde i alt dette for at bedømme, om det ikke var på tide, ja desværre næsten for sildigt, at min tålmodighed hertil var borte, og det var pligt for mig ikke at finde mig i, at dette uvæsen fortsattes, som var kunsten og mig uværdigt.

Mine venner havde i længere tid bebrejdet mig min føjelighed og min stormen løs på mit helbred, uden at jeg havde haft mod eller kraft til at følge deres råd. Nu tvang min halssygdom mig til at holde måde med disse og mere forøgede anstrengelser.

Jeg sagde til Andersen, at han vidste jo, jeg var syg; at hans stykke rimeligvis ikke kunne komme på scenen før i de sidste måneder af sæsonen, altså netop i den varme tid, og at det da ville være mig umuligt at påtage mig, hvad han ønskede.
Nu udbrød han den ene gang efter den anden: »Det er *stygt* af Dem! Det er meget *stygt* af Dem!«

Da jeg bad ham forklare, hvad han mente med disse udbrud, sagde han endelig, at han godt forstod, det var Heiberg, der, skinsyg på hans ære som digter, havde formået mig til at nægte ham min bistand.

I højeste grad blev jeg forundret og forbavset over en sådan tro hos den, der kort iforvejen havde skrevet et brev til Heiberg, fuldt af kærlighed og ærbødighed, hvori han tilbyder ham sit venskab og udtaler sin beundring netop for hans karakter; og at høre en sådan ytring af den, som flere gange havde skrevet til mig i vers og prosa og altid udtalt sin beundring netop for min personlige karakter, dette oprørte og bedrøvede mig dybt; og jeg begreb ikke, hvordan en krænket forfatterforfængelighed kunne bringe ham til ved første anledning at slå en streg over mange års anskuelser af os begge og udtale en så lav beskyldning mod to mennesker, som jeg med sandhed kan sige aldrig i fjerneste måde havde givet ham grund til slige tanker.

Jeg tilstår, at den, der én gang havde fremført en sådan beskyldning mod Heiberg og mod mig, han havde for bestandigt forspildt min tiltro. Dette sagde jeg ham og opfordrede ham med al den ro, som under sådanne sammenstød aldrig forlod mig, til at udtale frit, hvorpå han grundede en sådan mistanke, der kom mig lige så uventet, som den var krænkende.

Herpå kunne han intet svare.

Jeg spurgte ham, om det virkeligt var ham al-[95]

334

deles umuligt at sætte sig ind i rollens beskaffenhed; og ved at tænke sig denne i forening med min helbredstilstand, syntes mig, det måtte være ham indlysende, at dette ene og alene

95 [[stavelsen *al-* er forsvundet i ADL-versionen]]

havde bestemt mig, uden al privat personlig uvilje mod stykkets forfatter; og om han ikke syntes, det var synd, jeg skulle øde mine få kræfter på et så angribende arbejde, som jeg selv og alle andre var enige om, ville være forgæves?

Jeg havde virkelig medlidenhed med hans fortvivlelse, skønt jeg tilstår, at jeg fandt den under hans værdighed.

Jeg gjorde mig tilsidst al umage for at tale ham tilrette og i ro - intet hjalp; han for bort som en fortvivlet, der ikke vidste, hvad han sagde eller gjorde.

Stykket blev spillet uden mig og faldt totalt igennem - en skæbne, han kastede på mine skuldre - thi hvo overbeviser en selvkærlig forfatter om, at hans arbejde er mislykket fra fødselen af?

At hans umotiverede beskyldning mod Heiberg[96] oprørte mig så stærkt, var såre naturligt, når man vil tro mig: at var nogen egenskab fremmed for Heibergs sjæl, da var det lav misundelse - thi et mindre forfængeligt menneske end Heiberg gives der næppe; og alle, som har stået i nærmere berøring med ham, vil sande disse mine ord.

[Latterligt ville det i sandhed også have været, om Heiberg, der har haft så megen lykke og været så anerkendt som dramatisk forfatter, om han ville være skinsyg på Andersen, hvis arbejder for scenen - over 20 i tallet - straks bortdøde, på to nær: »Mulatten« og »Den nye barselstue«[97], hvilke spilledes i flere år.]

Kort efter rejste Andersen til udlandet. Samme dag som han rejste, modtog jeg et brev fra ham, hvori han pånyt tilbød mig sit venskab, og hvori han skrev: »Når jeg atter kommer tilbage,

96 [[Fejlfortolkning i ADL-versionen er rettet]]
97 Stavning som i JHL's tekst. Holbergordbog har samme stavemåde. DDO foretrækker barselsstue. RO [2024] medtager ikke længere ordet.

vil jeg række Dem hånden til forsoning.« Jeg fandt det komisk, at han ville række hånden til forsoning, da jeg anså mig som den fornærmede og ikke ham.

[Og jeg tilstår, at det hører til min onde eller gode natur, at hvor et venskab på en så sårende måde er brudt, der kan der ikke være tale om at hele det igen.]

Man kan vel ses og tale sammen som med så mange andre mennesker, men om det gamle venskab kan der ikke mere være tale.

Efter dette brud besøgte Andersen os af og til, dog uden at høre til vor egentlige omgangskreds. Hans eventyr har jeg altid sat stor pris på, og han har sagt mig, ja skrevet i en af sine bøger, at jeg var en af de første, der udtalte min glæde og ros over hans første bind eventyr,

335

medens de af mange blev modtaget med modstand og betragtet som noget barnagtigt, der intet blivende værd havde. I årenes række vandt de almindelig anerkendelse og gav anledning til en mængde efterligninger, der viste, at det ikke er så let at skrive Andersenske eventyr. Dramatisk forfatter kunne Andersen aldrig blive; dertil er hans natur for kvindelig.

Andersen og andres kritik af ham[98]

Ikke længe efter at jeg (i 1858) havde nedskrevet disse bemærkninger om Andersens »Mulat«, fik jeg en dag et besøg af ham. Han bragte mig et sirligt indbundet eksemplar af et bind nye eventyr, som i de dage var udkommet. På titelbladet stod nogle hjertelige og smigrende ord, skrevet til mig.

98 [[Mellemrubrikken er min, BA]]

Hvor forundrede dette besynderlige menneske mig dog i de par timer, han her sad og talte med mig. Han fortalte mig en del om, hvad han havde oplevet og set på sin sidste rejse til England, hvorhen han var indbudt af den bekendte engelske forfatter Charles Dickens.

»Jeg var så glad der,« sagde Andersen, »indtil jeg en dag blev grænseløs ulykkelig, og al min glæde var forspildt. Som jeg sad ved middagsbordet, modtog jeg et brev fra København, der underrettede mig om, at min sidste roman var blevet dadlet i bladet »Fædrelandet« af en anonym. Jeg styrtede fra bordet ned i haven.« -

»Men Andersen!« udbrød jeg, »hvor kunne det dog forspilde al Deres glæde, at en anonym recensent i en bladartikel dadlede Deres bog?« -

»Ak!« udbrød han, »*jeg kan ikke tåle kritik*. Jeg forsikrer Dem, at da jeg havde modtaget dette brev, følte jeg mig så ulykkelig, at jeg gik hen i en tilstødende lund ved Dickens' have, og her fældede jeg de bitreste tårer, idet jeg fortvivlet kastede mig i græsset. Her fandt fru Dickens mig, der savnede mig ved bordet, og spurgte forfærdet, hvad der var mødt mig - om jeg havde modtaget sørgelige efterretninger fra hjemmet.

»Ja,« svarede jeg.

»Min Gud,« sagde hun, »er nogen af Deres nærmeste død? Jeg ser, De holder et brev i Deres hånd.« -

»Nej,« udbrød jeg, »men jeg har i dag fået et brev, der underretter mig om, at min sidste bog er dadlende kritiseret i et blad.« -

»Ikke andet,« udråbte hun, »er det værd at bryde sig om?«

Lidt efter kom Dickens til, og de samme spørgsmål og svar gentoges. »Var det da så slemt, hvad der blev skrevet?« spurgte Dickens.

Jeg brast i heftig gråd og udbrød: »Jeg har jo slet ikke læst det!«

Dickens tog mig om begge armene og sagde: »Andersen! Andersen! Hvad er dog

336

dette? De mangler den stolthed, en kunstner bør have. Jeg kender ikke Deres bog, men har De skrevet en dårlig bog, hvad er det så videre. Det hænder alle, selv de største digtere, og at De er digter, ved De jo.

Tror De, at en mands arbejder ville blive oversat i alle sprog, ifald der ikke i disse arbejder var geni? Tag Dem dog sammen, og vær en mand!«

Men hvad han end sagde, hjalp ikke; min glæde var forspildt, og jeg følte mig ret ulykkelig.«

Idet han udtalte disse ord, stod tårerne ham atter i øjnene.

»Hvor var det da muligt,« udbrød jeg, »at en anonym recension i et blad, som De ikke engang havde læst, kunne gøre denne virkning på Dem?« - »Ak!« vedblev han, »jeg kan ikke tåle dadel.«

[Da han var gået, fik jeg samvittighedsskrupler over, hvad jeg havde nedskrevet om hans Mulat og hans Maurerpige. Jeg læste det atter igennem med den tanke, at jeg måske kunne slette det hele ud igen. Men da Andersen selv i sit levned har omtalt vort sammenstød om Maurerpigen og min vægring at

spille deri, ønsker jeg dog, at man også skal høre min forklaring om denne sag.

»Mulatten« og »Maurerpigen« tilhører litteraturen, og mine bemærkninger om dem tilhører mig - er de urigtige, da lad mig dømmes derfor. Og jeg lod dem stå.

Skulle dette mit levned nogensinde komme for dagens lys, og skulle Andersen opleve dette, da håber jeg, at han til den tid vil have så stor selvbevidsthed om sin plads i litteraturen, at han vil betragte disse individuelle bemærkninger af mig med ro og med et forsonligt gemyt; thi et forsonligt sind var en af Andersens elskeligste egenskaber.

At han fortrød sin den gang fornærmende beskyldning mod mig, viste han i årenes løb på forskellige måder, ja, han dedicerede mig endog et bind af sine eventyr og viste mig på mange måder små opmærksomheder, hvorfor jeg her bringer ham min tak.]

Johan Ludvig Heiberg: *Nye Digte* [1841]

En Sjæl efter Døden / En apocalyptisk Comedie

Kilde: https://www.kb.dk/e-mat/dod/11530806052D.pdf
1' udgave Reitzel, København 1841, s. 100 ff.

En Sjæl efter Døden findes i flere udgaver, fx i Dansklærerforeningens udgave ved Morten Borup (i moderne retskrivning): Med indledning og noter af Oskar Schlichtkrull. [Femte udgave, Gyldendal, Kbh 1956].

Nedenfor et kort uddrag der refererer direkte til H.C. Andersen's *Mulatten* og *Maurerpigen*. [Noter kan findes s. 77-80 i Dansklærerforeningen's udgave]. Udhævninger i blåt et par steder.

[100]

Sjælen.
Det gefaller mig godt.

Mephistopheles.
Jeg selv det lider,
Det er ej uvigtigt i vore Tider.
Hvad Nyhedsposten derved må vinde,
Du selv ved Eftertanke vil finde,
Som og, at vi her os tage det let
Med Bladenes Postforsendelses-Ret. —
Men vi tale for meget om Journaler,
Og mod min Villie jeg forhaler
Svarene, som jeg give kan
På, hvad du for Resten spurgte. Velan,
Her er også Theater; og Det er det Bedste,
Man slipper for at høre, man seer sig mæt:
Der spille kun Dandserinder og Heste,

[101]

Det kommer af Det, der er Hofparket.
Man viser også dresseerte Lopper,
Men uden Lænke, som Dyret stopper.

Sjælen.
Så man giver ei rigtige Skuespil?

Mephistopheles.
Jo, en Gang imellem, når Folk det vil.
Men det samme Princip dog stedse gjælder:
I Skuespillet man hører ej heller,
Thi uagtet der tales af alle Kræfter,
så er der dog Intet at høre efter.

Sjælen.

Hvad spilles iaften?

Mephistopheles.
Det er Mulatten
og Maurerpigen. [99]

[102]

Sjælen.
Hvordan? dem begge?

Mephistopheles.
Ja, sagtens gåer det lidt ud på Natten,
men siden kan man sig også lægge
med desto bedre Samvittighed.

Sjælen.
I Sandhed, jeg glædes ved den Besked,
thi deraf jeg slutte tør omtrent,
at Andersen her nu bliver erkjendt.

Mephistopheles.
Hvorfor ikke her som andre Steder?
Alt længe skinner hans Berømmelses Måne
over hele det store Kongerige Skåne,
og i Tyskland nyder han alt en Hæder,
som neden for Hundsrück mon begynde,

[103]

Og ender oven for Swinemünde.
I Constantinopel han snart vil trykke
Midt i Seraillet et Mesterstykke;

99 Ifølge Drewsen var den godmodige udhængning af Andersen ikke med til at begynde med, men kom først *på plads* under korrekturen. Jf Niels Birger Wamberg: *H.C. Andersen og Heiberg*. Kapitlet: *De christianshavnske aks*.

Da står han i Litteraturens Hegn
Som det orientalske Spørgsmåls Tegn.
Og mens Stor-Eunuchen hans Isse kroner,
Og dybt af Inferieurerne knæles,
Læser han Mulatten for Sultans Koner,
Og Maurerpigen for dem, som skal kvæles.

Sjælen.
Jeg ser, man kender ham her; og hvordan
Man end bedømmer den sjældne Mand,
Det alt vil glæde ham, kjendt at være.
Og sandelig, det er og en Ære,
I er så dannede, litterære.

[104]

Mephistopheles.
Det er intet Under; du vilde røres,
Om du vidste, hvad her for Dannelsen gøres.
Her er et stort Universitet,
hvor man bliver til Livet forberedt
ved at lære det, som er bestemt
til just i Livet at vorde glemt,
og hvor der sørges for alle Klasser,
Så hver kan finde det Sted, han passer,
thi af Hovedløse man gør Pedeller,
Direktion af Åndløse.

Sjælen.
Fanden heller!

Thomas Overskou's teaterhistorie [udkast januar 2024]

Thomas Overskou skuespiller, instruktør, litterær forfatter og teaterhistoriker, 1798-1873.

https://biografiskleksikon.lex.dk/Thomas_Overskou [længere bio v/ Robert Neiiendam]

https://teaterleksikon.lex.dk/Thomas_Overskou [kort bio v/ Lisbet Jørgensen]

https://denstoredanske.lex.dk/Thomas_Overskou [kort bio v/Bent Holm]

https://da.wikipedia.org/wiki/Thomas_Overskou [kort bio m/ billede]

Længere nede optrykkes godt et dusin sider af Thomas Overskou's teaterhistoriske hovedværk – *Den danske Skueplads* (5 Del, Kbhvn 1864) - i frakturskrift.

Værket har jeg fundet på: bibliotek.dk/work/pid/870970-basis:54016719

Johanne Luise Heiberg kendte værket og henviste til det.

Hvis man skulle ønske at 'oversætte' frakturskriften til latinske bogstaver kan man evt forsøge sig med:

https://readcoop.eu/model/german-fraktur-19th-20th-century/ - *Free Public AI Model* for Handwritten Text Recognition with: **Transkribus**

Jeg har først fundet *denne* OCR-applikation i slutningen af januar 2024 og har foreløbig kun 'oversat' et par sider på nuværende tidspunkt [jf om tidligere forsøg med et andet OCR-program s. 303].

De første forsøg med applikationen er gratis, men ønsker man at oversætte et større antal sider, må man dels registrere sig som bruger, dels gå til lommerne (hvilket desuden gælder hvis man er institutionel bruger).

Private enkeltbrugere skal først betale efter et visst forbrug – men eftersom 'oversættelsen' sker på en server 'langt væk', så kan oversættelsen tage et stykke tid og kræve *nogen* tålmodighed.

Thomas Overskou, s. 405-408 [OCR til latinske bogstaver]

Ekstra afsnitsdelinger er tilføjet, dernæst de samme sider - og lidt flere - i *fraktur* - med de oprindelige afsnitsdelinger. **aa** er i *dette* uddrag omsat til **å** a**ht til dem der måtte forsøge sig med digital højtlæsning**:

[405]

Theatrets Gjenåbning var glimrende; hele Publikum grebes af den Begeistring for „Mulatten", som Skuespiller Holst, strax

efter at have hørt Stykket blive oplæst, med megen Varme havde udtalt i et lille Digt til Andersen; de 5 af Stykkets 11 Forestillinger i denne Saison gave aldeles udsolgt Huus, de øvrige vare usædvanlig godt besøgte og alle vandt stormende Bifald.

Den ædle Menneskenaturs Triumf over den Fornedrelse, som Råhedens Herskermyndighed vilde påbyrde den, den herlige Skildring af Kjærligheden, både som reen, altopoffrende Hengivelse i den Elskede, og som en forbrydersk, glødende Lidenskab, hvilken Fordom og Hovmod forgjæves kæmpe for at betvinge, det yppige Maleriske i det poetiske Udtryk og den elegant versificerede rimede Dialog med henrivende skjønne lyriske Udbrud bleve af fortryllende Virkning ved den i Hovedrollerne mesterlige og i Ensemblet særdeles correcte og smagfulde Udførelse.

Mad. Nielsen gav en både psychologisk og poetisk uforlignelig skjøn Fremstilling af den i Overdådighed svømmende lade Creolerinde, hvis dybe [406] Foragt for Mulatten lidt efter lidt, efter at hans Åndsdannelse havde overrasket hende til Opmærksomhed, igjennem et mimisk som declamatorisk fortræffeligt nuanceret Spil, gik over til Beundring og derfra, under voldsom indre Kamp mod den fremtrængende Følelse, hurtigt udviklede sig til en vildt flammende Elskov, hvorved det dybe Had til hendes Mand og Rædselen for hans Hævn på den Elskede kom til heftige Frembrud, der i al deres Sandhed og ustyrlige Lidenskabelighed ved Kunstnerindens Smag fik et beundringsværdigt gratiøst Udtryk.

En mageløs herlig Modsætning til denne mesterligt gjennemførte Charakteerskildring var Fru Heibergs Cecilie: interessant ved den fineste personlige Ynde og Naturlighed, Livsglæde, Åndfuldhed, dyb Følelse og den med friske, glødende Farver zarte Udmaling af Kjærligheden fra dens første den selv ubevidste Opvågnen til dens energiske Virksomhed for den Elskedes Frelse. Scenerne imellem de to

Kunstnerinder bleve, i det stumme Spil som i Diction, i det Charakteristiske som i de lyriske Partier, givne med en Fiinhed, Runding og Sjælfuldhed, der satte Publikum i Henrykkelse.

En, ved Kraft og overordenlig Livsfrodighed i Udtrykket af Vellyst, Trods, Hævnbegjærlighed og Taknemmelighedsfølelse, ligeså poetisk som naturtro Fremstilling var Nielsens af den bortrømte Slave. Med disse tre i deres store Forskjellighed fuldendte Skildringer dannede Holsts Udførelse af Mulatten et ypperligt Sammenspil ved den Varme, Sjælsadel og fine Tone, som udmærkede den.

Så omhyggeligt som Kunstnerne søgte at forherlige Digtningen ved deres Spil, så ligegyldig havde Directionen viist sig for dens Udstyr. Ved Christensens[100] rige Phantasie og varme Colorit kunde de to tropiske Landskaber have været fremstillede i et Par herlige Decorationer, hvilke der [407] også i andre Stykker var god Anvendelse for, ja stor Trang til; men de maleriske Egne bleve, såvelsom den rige Plantageeiers luxuriøse Værelser, sammensatte af forskjellige forslidte Decorationsstykker: det var et stort Beviis for Digtningens livfulde Skjønhed, at dens Duft og Yppighed formåede at kaste et poetisk Skjær over Personernes platprosaiske Omgivelser.

Med hvor levende og udeelt Bifald end Publikum modtog Stykket, skulde Andersen dog ikke ganske gåe fri for den Ærgrelse, som hos os er den originale Theaterforfatters sikkreste Udbytte af endog det heldigste Værk. Allerede for „Mulattens“ Antagelse til Opførelse havde han imod Molbech[101], der, efter at have skjænket endeel Fuskerier sin

100 Der tænkes formentlig på teatermaleren C.F. Christensen, jf: https://teaterleksikon.lex.dk/Christian_Ferdinand_Christensen

101 Andersen var ikke meget fornøjet over Chr. Molbech. I romanen *Kun en Spillemand* fra 1837 har han digtet en lystig 'karikatur' på ham … 'Udnævnt' ham til Krigsråd (efter hustruens forlangende) og ladet ham optræde med en egen *veltalende gnavenhed* … Jf Gyldendal 1944-udgaven, s. 88 og frem.

særlige Protection, erklærede hans skjønne Digtning for Skuepladsen uværdig, måttet bestå en så hård Kamp, at kun Adlers kraftige Bistand frelste Stykket fra Forkastelse. Efter Opførelsen ansåe en Anonym sig, „blot for at anvise Værket dets rette Plads“, forpligtet til i „Fædrelandet“ at belære Publikum om, hvorledes „det var en Uklarhed i Digterens Fremstillingsrække, når han havde kunnet troe, at Mulatten med Rette kunde kaldes original“. Hvad Ånd og Kyndighed denne „Anviisning“ gik ud fra, åbenbarede sig deri, at Heibergs „Don Juan“ erklæredes for original i Forhold til Molières, medens Andersens Drama ikke måtte være det i Forhold til Novellen, hvoraf han havde taget Stoffet. Da Andersen endnu bestandig af dem, som ikke kunde tåle, at hans Berømmelse så hurtigt havde gjort deres ynksomme Forudsigelser om ham tilskamme, blev omtalt som et confust Genie, der trængte til streng Ave dersom det skulde blive til Noget, så forsømte man ikke at lægge så stor Vægt på Anonymens Fremstilling af hans Værk som en blot [408] poetisk Dialogisering af en Roman, at det vel vilde være lykkedes at stille det i Skygge, hvis det ikke virkelig havde været af en så dramatisk Natur, at det havde hævdet sig både som ypperligt Theaterstykke og Original længe efter at Angrebene på det vare glemte.

Den danske Skueplads,

i dens Historie,

fra de første Spor af danske Skuespil

indtil vor Tid.

Af

Th. Overskou.

Femte Deel.

Kjøbenhavn.

Forlagt af Samfundet til den danske Literaturs Fremme.

Thieles Bogtrykkeri.

1864.

hindrede, at han lagde ſig deres Andragender paa Hjerte og med ſtor Velvillie og Retſindighed bragte dem til hurtig Afgjørelſe. Om hans Indſigt og Virkſomhed ſom Kunſtanſtaltens Beſtyrer vedblev Perſonalet at have meget ringe Mening, men det varede ikke længe inden hans ædle Tænkemaade, Retfærdighedsfølelſe, Redebonhed til at hjælpe og ſtrenge Ordholdenhed ſaaledes havde forſonet Alle med hans Fornemhed, at han kunde glæde ſig ved en ſaa almeen Agtelſe, Tillid og Hengivenhed, ſom ingen Chef hidtil havde vundet. Meget henſigtsmæssigt, af Henſyn til begge Kunſtanſtalters Samvirken, var det, at Kongen tillige udnævnte ham til Chef for Capellet.

Theatrets Gjenaabning var glimrende; hele Publikum grebes af den Begeiſtring for „Mulatten", ſom Skueſpiller Holſt, ſtrax efter at have hørt Stykket blive oplæſt, med megen Varme havde udtalt i et lille Digt til Anderſen; de 5 af Stykkets 11 Foreſtillinger i denne Saiſon gave aldeles udſolgt Huus, de øvrige vare uſædvanlig godt beſøgte og alle vandt ſtormende Biſald. Den ædle Menneſkenaturs Triumf over den Fornedrelſe, ſom Raahedens Herſkermyndighed vilde paabyrde den, den herlige Skildring af Kjærligheden, baade ſom reen, altopoffrende Hengivelſe i den Elſkede, og ſom en forbryderſk, glødende Lidenſkab, hvilken Fordom og Hovmod forgjæves kæmpe for at betvinge, det yppige Maleriſke i det poetiſke Udtryk og den elegant verſificerede rimede Dialog med henrivende ſkjønne lyriſke Udbrud bleve af fortryllende Virkning ved den i Hovedrollerne meſterlige og i Enſemblet ſærdeles correcte og ſmagfulde Udførelſe. Mad. Nielſen gav en baade pſychologiſk og poetiſk uforlignelig ſkjøn Fremſtilling af den i Overdaadighed ſvømmende lade Creolerinde, hvis dybe

Foragt for Mulatten lidt efter lidt, efter at hans Aandsdannelse havde overrasket hende til Opmærksomhed, igjennem et mimisk som declamatorisk fortræffeligt nuanceret Spil, gik over til Beundring og derfra, under voldsom indre Kamp mod den fremtrængende Følelse, hurtigt udviklede sig til en vildt flammende Elskov, hvorved det dybe Had til hendes Mand og Rædselen for hans Hævn paa den Elskede kom til heftige Frembrud, der i al deres Sandhed og ustyrlige Lidenskabelighed ved Kunstnerindens Smag fik et beundringsværdigt gratiøst Udtryk. En mageløs herlig Modsætning til denne mesterligt gjennemførte Charakteerskildring var Fru Heibergs Cecilie: interessant ved den fineste personlige Ynde og Naturlighed, Livsglæde, Aandfuldhed, dyb Følelse og den med friske, glødende Farver zarte Udmaling af Kjærligheden fra dens første den selv ubevidste Opvaagnen til dens energiske Virksomhed for den Elskedes Frelse. Scenerne imellem de to Kunstnerinder bleve, i det stumme Spil som i Diction, i det Charakteristiske som i de lyriske Partier, givne med en Fiinhed, Runding og Sjælfuldhed, der satte Publikum i Henrykkelse. En, ved Kraft og overordenlig Livsfrodighed i Udtrykket af Vellyst, Trods, Hævnbegjærlighed og Taknemmelighedsfølelse, ligesaa poetisk som naturtro Fremstilling var Nielsens af den bortrømte Slave. Med disse tre i deres store Forskjellighed fuldendte Skildringer dannede Holsts Udførelse af Mulatten et ypperligt Sammenspil ved den Varme, Sjælsadel og fine Tone, som udmærkede den. Saa omhyggeligt som Kunstnerne søgte at forherlige Digtningen ved deres Spil, saa ligegyldig havde Directionen viist sig for dens Udstyr. Ved Christensens rige Phantasie og varme Colorit kunde de to tropiske Landskaber have været fremstillede i et Par herlige Decorationer, hvilke der

ogsaa i andre Stykker var god Anvendelse for, ja stor Trang til; men de maleriske Egne bleve, saavelsom den rige Plantageeiers luxuriøse Værelser, sammensatte af forskjellige forslidte Decorationsstykker: det var et stort Beviis for Digtningens livfulde Skjønhed, at dens Duft og Yppighed formaaede at kaste et poetisk Skjær over Personernes platprosaiske Omgivelser. Med hvor levende og udeelt Bifald end Publikum modtog Stykket, skulde Andersen dog ikke ganske gaae fri for den Ærgrelse, som hos os er den originale Theaterforfatters sikkreste Udbytte af endog det heldigste Værk. Allerede for „Mulattens" Antagelse til Opførelse havde han imod Molbech, der, efter at have skjænket endeel Fuskerier sin særlige Protection, erklærede hans skjønne Digtning for Skuepladsen uværdig, maattet bestaae en saa haard Kamp, at kun Adlers kraftige Bistand frelste Stykket fra Forkastelse. Efter Opførelsen ansaae en Anonym sig, „blot for at anvise Værket dets rette Plads", forpligtet til i „Fædrelandet" at belære Publikum om, hvorledes „det var en Uklarhed i Digterens Fremstillingsrække, naar han havde kunnet troe, at Mulatten med Rette kunde kaldes original". Hvad Aand og Kyndighed denne „Anviisning" gik ud fra, aabenbarede sig deri, at Heibergs „Don Juan" erklæredes for original i Forhold til Molières, medens Andersens Drama ikke maatte være det i Forhold til Novellen, hvoraf han havde taget Stoffet. Da Andersen endnu bestandig af dem, som ikke kunde taale, at hans Berømmelse saa hurtigt havde gjort deres ynkjomme Forudsigelser om ham tilskamme, blev omtalt som et confust Genie, der trængte til streng Ave dersom det skulde blive til Noget, saa forsømte man ikke at lægge saa stor Vægt paa Anonymens Fremstilling af hans Værk som en blot

poetisk Dialogisering af en Roman, at det vel vilde være lykkedes at stille det i Skygge, hvis det ikke virkelig havde været af en saa dramatisk Natur, at det havde hævdet sig baade som ypperligt Theaterstykke og Original længe efter at Angrebene paa det vare glemte. — „Bryggeren i Preston" i tre Acter af de Leuven og Brunswick, componeret af Adam, var en meget vakker og med stærkt Bifald modtaget Nyhed i Syngespilrepertoiret. De mange særdeles moersomme Situationer og en livfuld Dialog forsonede med det Usandsynlige i Handlingen; Musiken var rig paa smukke, piquante og muntre Melodier; og de tre Hovedroller bleve fortræffeligt udførte: Schwartzen gav Daniel meget comisk og sang Partiet med Varme, Virtuositet og Smag; Jfr. Osterberg gjorde, ved Liv, Fiinhed og Ynde i baade Spil og Sang, Effie til sin Glandsrolle; og Phister var som Sergeant Toby en herlig gammel kraftfuld Soldat. „Anno Et Tusind", i een Act, blev derimod saaledes mishandlet, at baade den ret interessante Text af Melesville og P. Foucher og Grisars, ved kraftfuldt Udtryk, ædle Melodier og flere særdeles charakteristiske combinerede Nummere, udmærkede Musik maatte tabe al Effect og blive Publikum kjedsommelige. Fornemmelig laae Skylden i det meget slette Scenearrangement, som dertil blev skjødesløst udført, men ogsaa for en ikke ringe Deel i at den forresten gode Besætnings Ensemble blev ødelagt ved at en saa vigtig og vanskelig Rolle, som Raoul, var givet til Debut for Rasmussen, der, foruden at han, med en høi, smal Figur, et udtryksløst Ansigt og keitede Bevægelser, var en Ridder af bedrøvelig Skikkelse, ikke med sin nok behagelige, men lille, svage og utilstrækkeligt skolede Tenor kunde fyldestgjøre i det smukke Syngepartie. Uagtet denne Debut ikke blot var ligesaa uheldig for ham

ſom for Stykket, men gav fuld Vished om, at han aldrig vilde kunne blive det kongelige Theater til Nytte, opnaaede han halvandet Aar efter at komme til, ſom Raimbaud i „Robert af Normandiet“, igjen at gjøre et Forſøg, hvilket dog ſaa aldeles tilintetgjorde alle Forventninger, at der ikke blev Tale om et tredie. — Calderons, ved Ideens Driſtighed, overordenlig Ild og Kraft i Skildringen af de to Hovedperſoner og yppig, henrivende Lyrik, forunderligt gribende romantiſke Drama „Dorotea og Gomez Arias“, der gaves i en, paa et Par uheldige Forandringer nær, ganſke fortræffelig Overſættelſe af Sille Beyer, blev Theatret endnu mindre til Fordeel og Ære, end de foregaaende ſpanſke Stykker. Hvor poetiſk den end fremſtillede ſig i ſit Udtryk, kunde Publikum ikke afvindes Intereſſe for en i ſin Natur ſaa forbryderſk Charakteer ſom Gomez's, og det mere oprørtes end rørtes ved at ſee et ſaa ædelt qvindeligt Væſen, ſom Dorotea, bøie ſig under hans gruſomme Villie og i brændende Kjærlighed taale ſaa frygtelige Mishandlinger. Man erkjendte beundrende, at Ideen var, igjennem frappante Situationer og i et overvættes rigt poetiſk Sprog, udviklet med ſtor Conſequents, men fandt ſelve Ideen altfor afſkyelig til Behandling i et Theaterſtykke, hvori Charakterer og Tildragelſer ikke beſkrives, men have Virkelighedens Liv og Kraft. Alligevel vilde den glødende Colorit og mærkværdige Fylde af Poeſie uden Tvivl have tiltrukket Publikum i ikke ringe Grad, derſom hver Rolle, efter ſin Natur og ſit Forhold til det Hele, var bleven givet ſaaledes i Digtningens Aand ſom Doroteas af Fru Heiberg. En ſaadan med levende Phantaſie og dyb Forſtand opfattet og i Fremſtillingen ſand, fyldig og i dens fineſte Nuancer baade pſychologiſk klar og poetiſk Skildring af en brændende

Kjærligheds voldsomme Lidelser under Haan og Foragt af den Elskede, plastisk skjøn, declamatorisk ædel og gratiøst pathetisk, var endnu aldrig seet paa den danske Scene og vakte stor Begeistring. Men den aandskraftige, livfulde Skikkelses Omgivelser vare altfor betydningsløse og matte til, som dens interessante Modsætninger, at kunne styrke dens Virkning og føre Publikums Opmærksomhed hen paa Compositionen. Holst, som Gomez, og Pätges, som Gines, vare de, der bedst holdt deres Roller i Digtningens Tone og derved kom Fru Heiberg nærmest, men den Første vovede, i Følelse af Charakterens Afskyelighed, ikke at give Lidenskabeligheden med den Kraft, hvorved den skulde blive imponerende, og den Sidstes tækkelige Gracioso fandt ikke Tilslutning hos de Medspillende. Den øvrige Besætning havde ei alene ikke truffet den Stiil, hvori Fru Heiberg viste Publikum, at det spanske romantiske Drama bør gives og ogsaa paa vor Scene kan gjøres interessant; men Udførelsen savnede i høi Grad Correcthed: nogle Rollehavende havde endog memoreret saa slet, at de baade for sig selv og Hovedpersonerne forstyrrede det Rhythmiske i Foredraget og voldte Standsninger i de livligste Scener. Imod Bifaldet efter første Forestilling opponeredes med Hysen og endog en Pibe; inden næste Forestilling vare Styffets poetiske Værd og Fru Heibergs Spil saaledes komne til Omtale, at den vandt meget stærkt og udeelt Bifald; men tredie Forestilling indbragte kun 130 Rdlr. og et Forsøg paa Styffets Gjenoptagelse to Aar efter var saa uheldigt, at det blev henlagt.

Christian den Ottende vilde, at hans særlige Interesse for Skuepladsen og Villie til at see den bragt til livligere Virksomhed skulde gjøres Publikum bemærkelige, ved at der

naar han første Gang besøgte Theatret opførtes en ny og festlig Forestilling. Bournonville gav i sit pantomimiske Forspil „Fædrelandets Muser" et glimrende Beviis paa sin ualmindelige Begavelse til at lægge Poesie i Opfindelsen og Behandlingen af et Leilighedsarbeide. Ideen var sindrig og særdeles smukt udført i en Række velvalgte og udmærket skjønt componerede Tableauer, der forbandtes ved nydelige og meget charakteristiske Dandse. Datidens Kritikere yttrede sig, som sædvanligt, meget forskjelligt om denne lille Balletdigtnings Værd, men Publikum viste, ved eenstemmigt levende Bifald, at det baade fattede Tanken deri og beundrede dens herlige Udførelse. Det egentlige Feststykke, „Norma", kom derimod saaledes frem, at man ingenlunde skulde have formodet, det engang vilde give mange usædvanlig kunstskjønne og stærkt søgte Forestillinger. Saa ivrigt den italienske Operas Modstandere end havde forberedt Publikum paa atter at høre en udtryksløs, blot forkildrende Hastværks-Composition, fandt det dog, at Bellinis Musik udmærkede sig ved originale og ædle henrivende Melodier, brillant Instrumentation og flere Partier af meget dramatisk Værd. Langtfra at tillægge den Skylden for Kjedsommeligheden, der hvilede over Opførelsen, søgte man Aarsagen i Stykkets Maadelighed, fordi man ikke blev vaer, at de effectfulde Situationer, som Handlingen, trods dens ringe Indhold og Usammenhængenhed, der ere Stykkets væsenligste Feil, fører med sig, aldeles gik tabte ved den yderlige Mangel paa varmt dramatisk Foredrag og blot taaleligt Spil. Den Eneste, som vandt et virkelig levende Bifald, og ogsaa fortjente det, var Mad. Simonsen, der vel ikke i Adalgisas Rolle udmærkede sig som Fremstillerinde, men ved sin tækkelige Personlighed blev den meget klædelig og

med den blode, fyldige Stemme sang Partiet ganske fortræffeligt. Jfr. Irza sang Titelrollen med stor Virtuositet: hendes klangfulde, bøielige Stemme brillerede i Løb, Roulader og Cadencer, men Foredraget var uden Nuance og Varme, og hvad der skulde gjælde for Fremstilling af den følelsesfulde, lidenskabelige Norma var, endnu mere end hos de andre kolde Rollehavende, en vag Gesticulation, som, i Forening med Udtryksløsheden i Træk og Blik, kun gjorde Mangelen paa indre Liv ret bemærkelig. Publikums Optagelse af dette interessante Musikværk var saaledes, at det dengang blev anseet for, som Adler sagde, „en af vore mange ved Besætningens Iiskulde ihjelfrosne Operaer". — Den næste Nyhed, „Fabrikanten", i tre Acter, af Souvestre, var et efter andre Theaterstykker med Talent og Smag sammensat sentimentalt Skuespil. Hverken Charakterer eller Situationer frembøde noget Nyt, men den forstandige og delicate Behandling gav dem en smuk theatralsk Virkning, der i høi Grad forstærkedes ved den ypperlige Udførelse. Fru Heibergs mesterlige Skildring af Eugenies Svæven imellem romantisk Sværmerie og ægte Følelse, dybt gribende Anger og afvexlende som Fortvivlelse og Henrykkelse fremtrædende Sjælsoprør; Nielsens, ved ædel, kun nu og da af heftig Kjærlighed overvældet, Selvbeherskelse indtagende Hamelin; og Ryges gemytlige, jævne og dog i sin varme, naturlige Følelse imponerende Hofekræmmer vare geniale Fremstillinger, som vandt stort Bifald og bidroge overordenlig meget til Stykkets Lykke. — Heibergs Vaudeville-Monolog „Emilies Hjertebanken" var en bluette d'esprit, som Fru Heiberg, ved den uforlignelige Naivetet, Lethed og Ynde, hvormed hun i Blik, Bevægelser og sit hele Væsen udtrykte den unge Piges af Glæde overstrømmende Længsel og sang de nydelige

Melodier, gav en saadan Tillokkelse, at den, uden at volde Theatret mindste Bekostning eller Uleilighed, blev Kassen meget indbringende. Med Feststykket i Anledning af Majestæternes Sølvbryllup var det Modsatte Tilfældet i stor Maalestok. Det særdeles heldige Udfald af „Aladdins" Omdannelse til et Theaterstykke havde bevæget Oehlenschläger til ogsaa at indrette sit dramatiske Digt „Fiskeren og hans Datter" til Opførelse: Noget, som Enhver med et blot nogenlunde Skjøn om theatralsk Virkning meget vilde have fraraadet ham, fordi Digtet ei alene var langtfra at være saa dramatisk interessant som „Aladdin", men ikke kunde gives Sammenhæng, og netop de Partier, der skulde gjøre stor scenisk Effect, maatte, ved endog den omhyggeligste og indsigtsfuldeste Anvendelse af Theatermalerens Kunst og Scenens Mechanik, komme til at tage sig saare uheldigt ud. Molbech var meget imod Opførelsen og Adler havde kun ringe Forventning om, at den vilde tiltale Publikum, men da Directionen ønskede Feststykket til Kroningen digtet af Heiberg, troede den at maatte afvende Bebreidelsen for Tilsidesættelse af Oehlenschläger ved at give „Fiskeren og hans Børn" til Sølvbryllupsfesten og da støtte Stykket med et glimrende Udstyr. Der blev Intet sparet: Hartmann opfordredes til at componere Musiken, hvormed han indlagde sig fortjent stor Berømmelse, der blev malet nye Decorationer, som man ikke let vilde faae anden Brug for, og paa Costumet anvendtes en meget betydelig Sum. Ogsaa satte Rygtet om de store Forberedelser og Erindringen om den mægtige scenisk Virkning, som „Aladdin" havde gjort, Publikum i en for Stykkets Modtagelse meget gunstig Stemning. Men det Uundgaaelige traf ind; de mange Brudstykker, Digtet ved Opførelsen opløste sig i, kunde,

hvor interessant end hvert for sig var, ikke give nogen Totaleffect, og dets Poesie gik under i de Uheld og den Forvirring, som opstode ved at de med Maskineriet ugjørlige Forvandlinger udførtes mangelfuldt og, i ikke faa vigtige Momenter, latterligt. Under anden Forestilling, hvorved Publikum kunde yttre sin Mening lydeligt, herskede fra Begyndelsen til Enden en ved et saa pragtfuldt og afvexlingsrigt Skuespil paafaldende Kulde, og efter den tredie Forestilling besluttedes Henlæggelsen.

Til Forlystelse for de mange Fremmede, som efterhaanden ankom til Kroningen, befalede Kongen, at der indtil Opførelsen af Festspillet i den Anledning skulde af de meest yndede Stykker gives en Række Forestillinger og Netto-Indtægten, som Godtgjørelse for Tjeneste udenfor Saisonnen, uddeles blandt Personalet i Forhold til Enhvers Deeltagelse deri. De to spanske Dandsere, der ved disse Forestillinger optraadte som Gjæster, havde allerede i deres smukke Figurer, livfulde Ansigter og interessante sydlandske Præg særdeles vindende Egenskaber. Dlle. Serral stod i Gratie og lette, runde Bevægelser tilbage for Camprubi, men Begge udførte deres Nationaldandse saa eiendommeligt og med et i Øie og Mimik som i Legemets Snoninger og Attituder saa naturligt og levende Udtryk af elskværdigt Skjelmerie og glødende Lidenskabelighed, at de enthusiasmerede Tilskuerne og høstede stormende Bifald. — Man vil neppe kunne finde et dramatisk Leilighedsstykke, der, ved Ideens Originalitet og Udførelsens Skjønhed, i høiere Grad end Heibergs til Kroningsfesten digtede „Syvsoverdagen" paa engang fiint og aandfuldt berører sin Anledning og er en selvstændig, fra poetisk Inspiration udgaaet, henrivende skjøn romantisk Comedie. Det var ikke blot ved

hvad der taltes om Kroningen, men ved den nationale Natur og den gemytlige, tilfredse Stemning hos de Folket repræsenterende Personer af en velhavende Middelstand, at Skildringen gav Følelse af den almene Tryghed, Glæde og Fred, hvorunder den for hele Landet vigtige Høitidelighed feiredes; og Nutidens Spidsborgerligheds somnambule „bratte, forvovne Gang" ind i og ud af „Digtets Regioner" med Middelalderens Romantik havde, baade ved den Sindrighed, hvormed Almuemeningen om Syvsoverdagen og dens Nat var flettet ind i Sagnene om Valdemar Atterdag, og ved den ligesaa klogtige og smagfulde som phantastiske Behandling af den dristige Idee, en saa levende poetisk Sandhed, at det Overnaturlige fik en forunderligt gribende Naturlighed. Men istedetfor at de

„— Syner, som i Sommernatten svæve,
Lig tynde Spindelvæv i Maanens Glands,"

skulde ved den sceniske Fremstilling gives „Virkeligheds Præg" med Lethed, Ynde og Phantasie, var saavel den kunstneriske som den materielle Udførelse saa mangelfuld, usikker og massiv, at Spidsborgerligheden og Romantiken, langtfra at glide over i hinanden til Frembringelse af en eiendommelig fortryllende Virkning, bleve grelle Modsætninger, og dertil den joviale Spidsborgerlighed dorsk og kjedsommelig, den zarte Romantik tung og haard. Det er sandt, der var kun givet kort Tid til Indstuderingen og det kunde ikke forlanges, at der i Alt, hvad der vedkom Spillet og det sceniske Udstyr, skulde yttre sig den beundringsværdigt virksomme Genialitet, hvorved Heiberg i stor Skynding havde frembragt sin skjønne Digtning og Hartmann componeret en fortræffelig Musik; men Fru Heibergs og Phisters poetiske, correcte og smagfulde Fremstilling af Anna og

Balthasar, Stykkets eneste to store Roller, viste, at den hos de andre Spillende bemærkelige store Usikkerhed i baade Behandlingsstiil, Memorering og Sammenspil ingenlunde kunde finde Undskyldning i Tidens Korthed; og den meget uheldige, enkelte Steder endog parodiske Virkning af Maskinerie og Decorationer hidrørte ikke fra at det Nødvendige ikke var blevet færdigt, men fra den stymperagtige Maade, hvorpaa det var gjort og blev anvendt. Kun i enkelte vellykkede Partier fik Publikum ved Opførelsen en Ahnelse om, hvor fortryllende dette, i det Phantastiske som i det Virkelige, nationalt poetiske Skuespil kunde have virket fra Scenen, dersom det, med Livlighed, Ynde og harmonisk Samvirken af Materiale og Kunst, var blevet fremstillet i dets egen Aand.

De tre Debutanter, der optraadte foruden Rasmussen, bleve ligesaalidet som han til Nytte for Theatret. Wienecke, der otte Dage før sin Debut havde, for at hjælpe Directionen ud af Forlegenhed, med kun een Prøve givet Walther i „Sovedrikken", viste som Fra Diavolo musikalsk Dannelse, men kunde, med en tynd og svag Tenorstemme, dosigt Spil og et uinteressant Udvortes, ikke paa det kongelige Theater gjøre Fyldest som Elsker i Syngespillet. Bruus havde et for Elskere i Lystspillet tækkeligt Ydre og et godt Taleorgan, men syntes, efter at have udført flere betydelige Roller, ikke kaldet til at komme ud over triviel Routine. Pallesen var danskfødt, men havde paa flere tydske Theatre og her i et tydsk Selskab, der gav Forestillinger paa Vesterbro, ved saadanne lystige Roller som „Den reisende Student", erhvervet sig saa stor Ynde, at Directionen troede i ham at kunne faae en i et betydeligt Repertoire brugbar Kunstner og engagerede ham for et Aar med 600 Rdlr. Han mod-

toges med meget Bifald, men det tog snart af, da Publikum mærkede, at hans Spil væsenligt kun var en personlig Gemytlighed, som, ved stor Theatervanthed og humoristisk Fremsigelse af enkelte Replikker, fik Effect for hvem der ikke endnu kjendte denne Fremstillingsmaade som Maneer. Han savnedes ikke da han, i Uenighed med Directionen og af Lyst til det omflakkende Skuespillerliv, forlod Theatret efter sit Engagements Udløb. — Eenholm havde, indtil et Par Aar forend sin Afskedigelse, ei alene været Theatret en ved Talent og sjelden Flid særdeles nyttig Skuespiller i forskjellige Fag, men stadigt bevaret Publikums Ynd est, saameget mere da han, iblandt det som iblandt sine Kunstfæller, var bekjendt som en retskaffen, fredelskende Mand, der altid holdt sig fjernt fra Intriguer og udenfor Scenen gjorde sin Stand Ære.

Allerede strax efter Kirsteins Afgang havde Lassen begyndt at ville gjøre Directionen begribeligt, at hans Forslag til den vare den Sagkyndiges Udtalelse, som den derfor burde følge. Da Levetzau var bleven Chef og ikke syntes at tillægge Inspecteurposten og hans Virksomhed deri den store Vigtighed, som Lassen fordrede erkjendt, blev Gnavenhed i den administrative Embedsførelse en staaende Tilstand: Lassen yttrede sig krænket ved den mindste Afvigelse fra hans Hensigt, havde altid Indvendinger paa rede Haand imod Directionens Godtbefindende, og reiste saa mange Vanskeligheder naar en Sag ikke besluttedes efter hans Villie, at den i Theatervæsnet uforfarne Chef omsider fandt det klogest at give efter. Paa denne Maade drev Lassen igjennem, at der nu ved Theatret blev oprettet et nyt Embede, og at det besattes med den, som han havde udseet dertil. Han erklærede, at Inspecteurforretningerne vare ham

uoverkommelige og begjærede derfor en Aſſiſtent, der havde at arrangere Coſtumevæsnet. Det hjalp ikke at Directionen afſlog denne Begjæring paa Grund af, at Ryge i mange Aar havde, ved Siden af ſit ſtore Repertoire, tilligemed ſine øvrige Inſpecteurforretninger foreſtaaet Anordningen af Coſtumet, at det ved Laſſens Anſættelſe var paalagt ham ligeledes at foreſtaae den, og at denne Forretning ikke kunde gjøre en ny Embedsmand nødvendig, eftersom der, foruden de mangfoldige Coſtumeværker, ſom havdes i Bibliothekerne, gaves en ſtor Maſſe colorerede Tegninger af Dragter fra alle Tidsaldere og alle Nationer, ja endog fra de vigtigſte fremmede Theaterſtykker, hvortil kom, at Directionen jo for et enkelt Tilfælde kunde lade gjøre Tegninger hos herværende duelige Kunſtnere. Laſſen havde havt et Par Rivninger med Skuespillere, der ikke aldeles vilde foie ſig efter den Egenſindighed, ſom han ogſaa i denne Retning ſøgte at gjøre gjældende; derfor havde han faſt beſluttet, at han vilde have gjort Coſtumeanordningen ſig uvedkommende, uden at afſkære ſig Vei til, igjennem en ham adjungeret Embedsmand, at have Indflydelſe derpaa. Med ſin ſædvanlige Energie lagde han mundtligt Directionen og fornemmelig Chefen Vigtigheden af Begjæringens Opfyldelſe ſaa nær, at Aſſiſtent ved det ſtore kongelige Bibliothek Philipſen, en ung Mand med megen videnſkabelig Dannelſe, men ſom aldrig havde befattet ſig med Coſtumevæsnet, i Mai, allerede 6 Uger efter Andragendets Indgivelſe, blev med 400 Rdlr. Gage adjungeret Oekonomie-Inſpecteuren „for at beſtemme Coſtumerne.“

Vilh. Pedersen: Skitser af S. Kierkegaard [1845-1850]

Skitser af Søren Kierkegaard 1845-1850 tilskrevet Vilhelm Pedersen af SMK.

Om Vilhelm Pedersen, se:
https://denstoredanske.lex.dk/Vilhelm_Pedersen og
https://da.wikipedia.org/wiki/Vilhelm_Pedersen

SMK [Statens Museum for Kunst] har tilføjet at skitserne kan bruges frit, se:

https://open.smk.dk/artwork/image/KKS2020-24

Inventarnummer: KKS2020-24

Én af illustrationerne [muligvis flere af dem] har tidligere været tilskrevet Wilhelm Marstrand (således på forsiden af Gyldendals Folkeudgave af Kierkegaard's værker fra 1960'erne). Måske skyldtes dén tilskrivning at Vilhelm Pedersen havde været elev hos Wilhelm Marstrand?

Søren Kierkegaard: *Krisen og en Krise i en Skuespillerindes Liv* [dateret 1847, men først trykt 1848]

Kierkegaard, Søren: *"Krisen og en Krise i en Skuespillerindes Liv I-IV"*, i: Søren Kierkegaards Skrifter, Bd. 14, Søren Kierkegaard Forskningscenteret 2010, s. 1485. Onlineudgave fra Søren Kierkegaards Skrifter: (tidligere og fornyet: 25.11.2024) https://tekster.kb.dk/text/sks-kks-txt-root.pdf Udgivelsens tekstkommentarer er angivet ved understregningerne.

De nutidige udgivere har bl.a. skrevet følgende om tilblivelsen:

SK lod [...] *»Krisen og en Krise i en Skuespillerindes Liv«* trykke den 24.-27. juli 1848. Anledningen til at skrive artiklen lå imidlertid mere end et år tilbage. Det var den skepsis, der mødte skuespillerinden Johanne Luise Heiberg, da hun på Det kgl. Teater i 1847 igen spillede rollen som Julie i Shakespeares tragedie Romeo og Julie. Fru Heiberg var da 34 år og i manges øjne for gammel til den rolle, hun spillede første gang som 16-årig. Stykket blev dog sat op i perioden fra den 23. jan. til den 19. marts 1847 med fru Heiberg i den kvindelige hovedrolle.

———

Om Kierkegaard's grunde til at udgive Krisen ...

Hvad der har været Kierkegaard's egentlige grunde til at skrive *Krisen og en Krise* står ikke fuldkommen klart. I sin dagbog skriver han at han dels skyldte Johanne Luise Heiberg dét, dels at han havde behov for – med et *æstetisk* skriveri - at kunne

demonstrere at det *religiøse* ikke havde taget overhånd i hans tanker og skrifter.[102] Dertil kom at Kierkegaard havde et fagligt, litterært eller filosofisk udestående med Johan Ludvig Heiberg[103].

———

SK's overvejelser foreligger i et par versioner. Dels i en videnskabelig, en editionsfilologisk, version (som kan findes på KB[104]), dels i en lidt 'nemmere' version fra 1963, som jeg – foreløbig – vil benytte mig af da jeg har den på reolen:

Peter P. Rohde's gengivelse af SK's dagbøger

Thaning & Appel, Kbh. 1963, bd. III.

[17]

15.

Jeg havde i disse Dage tænkt på at lade den lille Artikel: Krisen i en Skuespillerindes Liv trykke i Fædrelandet. Grundene *for* ere følgende. De mindre vigtige men som have Overtalelsens Magt, hvorfor jeg først må underkaste dem en Critik. Jeg mener at skylde Fru Heiberg det, deels også for den Artikel i sin Tid om Mad. Nielsen[105]. Jeg ønskede igjen [ɔ: desuden] at pirre lidt ved Heiberg [ɔ: ved Johan Ludvig Heiberg]. Jeg kan

102 Jf de nutidige udgiveres henvisning til journaloptegnelsen NB6:24 fra sommeren 1848. Se https://tekster.kb.dk/text/sks-nb6-txt-root#nb6-104

103 Til at begynde med beundrede Kierkegaard Heiberg. Relationen blev mere sammensat efter at Heiberg havde kritiseret *Enten-Eller*.

104 https://tekster.kb.dk/text/sks-nb6-txt-root.pdf

105 Kierkegaard havde – under pseudonymet Assessor Wilhelm (*Stadier på Livets Vej*)– beskrevet Mad. Nielsen. https://tekster.kb.dk/text/sks-slv-txt-root#ss125

på den Måde få visse Ting sagt, som jeg ellers ikke fåer således sagt, så let, så converserende. Det vilde glæde mig meget, at føie Giødvad[106], som har bedet om den. Og så hovedsagelig, hvad der taler for: jeg har nu i så lang Tid beskæftiget mig udelukkende med det Religieuse, at man dog måskee vil gjøre et Forsøg på at give det Udseende af at jeg har forandret mig, er blevet så alvorlig (som jeg ikke før har været), at de litteraire Angreb har gjort mig hellig, kort, at man igjen min Religieusitet betræffende vil give det Skin af, at Sligt er Noget man tyer til, når man er blevet ældre. Det er et Kjetterie som jeg anseer for yderst vigtigt at modarbeide. Nerven i min hele Forfatter-Virksomhed ligger egentlig her, at jeg var væsentlig Religieus, da jeg skrev Enten-Eller. Derfor var det min Mening, at det kunde være tjenligt, for en Gangs Skyld igjen at vise Muligheden. Just deri mener jeg min Opgave at ligge, bestandigt at kunne, hvad Verdens Forfængelighed og Verdslighed higer efter som sit Høieste, og fra hvilket Synspunkt de fornemt see ned på det Religieuse som Noget for reducerede Subjekter - bestandigt at kunne, men ikke væsentlig at ville. Verden er engang så svag, at når den troer, at Den der forkynder det Religieuse er En, som ikke kan præstere det Esthetiske, så overseer den det Religieuse.

Dette er en meget vigtig Grund pro. Men contra taler. Jeg er nu gået så afgjørende ind i det Christelige, har fremstillet meget deraf så strengt og alvorligt, at der vel nok ere De, som således ere påvirkede. For disse kunde det nu næsten blive til Forargelse at høre om, at jeg i en Feuilleton skrev om en Skuespillerinde. Og sandeligen man har også et Ansvar mod sådanne.

Ved at lade den Artikel trykke nu blev Forholdet det: der var måskee Den, som jeg fik gjort opmærksom på det Christelige, just fordi han slu-[18]gent læste hin lille Feuilletons-Artikel. Men der var måskee også Den, som næsten forargedes.

---

106 Juristen J. F. Giødvad (1811-1891) var én af *Fædrelandet*'s udgivere og en god bekendt af Kierkegaard.

Desuden har jeg i dette Øjeblik intet religieust Skrift færdigt fra Trykken, der kunde komme i de samme Dage.

Derfor, den skal ikke udgives. Min Stilling er for alvorlig, en lille diætetisk Feil kunde gjøre ubodelig Skade. En Artikel i en Avis især om Fru Heiberg vækker meget mere Sensation end store Bøger. Det gjælder nu Troskab i at tjene min Sag. Det kan have havt sin afgjørende Betydning at jeg begyndte som jeg begyndte, men nu ikke mere. Og Artiklen selv er jo også meget ældre.

NB. Dette er forstået om denne Sag, Indbildskhed, det er Reflexionen der vil gjøre mig så overordentlig vigtig, istedetfor i Tillid til Gud at være Den, jeg er.

Et blad fjernet - den til Giødvad og så lod jeg det være, og blev så syg om Eftermiddagen - Ak, jeg vil hellere skrive en Foliant, end udgive en Pagina.

Men ud må den nu, hvad der så end skeer, jeg vil bitterligen fortryde, at være blevet hængende i Reflexion.

———

Nei, nei den lille Artikel skal ud. Det er ikke Andet end tungsindig Reflexion jeg hilder mig i. Jeg har levet i den sidste Tid ganske sammen med den Tanke snart at døe, og derfor bestandigt produceret og produceret i Håb om, at det først skulde udgives efter min Død. Da vågner den Tanke at udgive hiin lille Artikel; det tiltaler mig så meget; Giødvad falder ind på samme Tid; jeg håber på det som på et Vink af Styrelsen - og så, så har nu min tungsindige Reflexion forvandlet det, der dog unegteligt, er en Ubetydelighed, en uskyldig Sag, en lille Glæde jeg havde ønsket mig at have af at glæde nogle enkelte Mennesker det har så min tungsindige Reflexion forvandlet til noget så uhyre, at det er, som måtte jeg vække Forargelsen,

som måtte Gud slippe mig. Det er Indolents, Tungsind, hverken mere eller mindre. Jeg har forsøgt om jeg da nu vilde udgive et af de allerede færdige Manuscripter. Men nei. Det har sat sig fast, at jeg skal døe, og jeg forvænner mig med at skye Uleiligheden og Møien med at udgive.

O, Sagen er, Gjenstanden er for lille, jeg tør ikke ret påkalde Guds Bistand men galt er det. Bliver jeg her hængende i Reflexion, så taber [19] jeg mig selv, jeg slipper aldrig igjennem. Og Giødvad som veed, at Artiklen er til, jeg beholder et bestandigt åbent Sår (som vil matte mig frygteligt ud, da jeg mod hans Bønner egentlig kun har tungsindige Påfund at sætte.)

Og hvad Forargelsen angåer, lad mig da for Alt ikke udgive mig for mere religieus end jeg er eller foranledige at blive taget til Indtægt af nogensomhelst pietistisk Overspændthed. Jeg har for Gud kunnet forsvare at skrive det nu vel, så kan, så skal jeg også udgive det, thi jeg skal være sand. Vel sandt, jeg vilde nu ikke mere gjøre det men det er jo også ældre. Derfor er også Artiklen underskrevet: Sommeren 1847 og altså al hiin ængstelige Tvivl fjernet.

Altså i Guds Navn - o, det er så svært, at bruge Guds Navn i Forhold til en sådan ringere Ting. Men det gjælder virkelig om noget Andet, om at være mig selv tro, om at have Frimodighed for Gud til at være mig selv, og tage Alt af hans Hånd.

Måskee vil det så netop vise sig, at det vil ende, som jeg begyndte, at jeg vil have Glæde af at have gjort det.

———

Desuden er da Alt det med Forargelsens Mulighed Noget som jeg sådan i et Øieblik behagede at falde på, som jeg hidtil aldrig har tænkt mig, som er mit Væsen ganske fremmed, stridende

med Det, som jeg netop må kalde Pointen i min tjenende Stilling i Forhold til Christendommen. Det skal endnu en Gang holdes oppe, dette om, at jeg ikke sådan har forandret mig i Årene, men at det oprindeligen var min redelige Mening at tjene Christendommen.

Fra nu af begynder så den i endnu strengere Forstand end hidtil afgjørende Fremstilling af det Christelige og så tør jeg ikke mere, og det følger af sig selv, at jeg heller ikke mere fåer selv Tid eller Oplagthed til at fremstille noget Æsthetisk.

Men det som er og var det værste på dette Punkt, er, at jeg har fået denne Sag så forvrøvlet i Reflexion, at jeg snart hverken vidste ud eller ind. Og derfor, selv om der slet ingen anden Grund havde været måtte der handles. Intet matter mig så rædsomt som negative Afgjørelser, at have været færdig til at gjøre det, altså fundet det ganske rigtigt, ønskeligt o:s:v:, og så pludselig sammenfyge Reflexions-Masser, i hvilke jeg næsten kan [20]
omkomme. Sligt kan aldrig hænge rigtigt sammen, at Noget, som i sig selv er en Ubetydelighed, og overveiet, pludselig i Sandhed skulde kunne have slig rædsom Realitet. Det er Tegn på at Reflexionen er bleven syg. Når så er, må der handles, for at frelse Livet. Indolentsen vil så blive ved at bilde En ind, at det negative var dog bedre - men det er lutter Løgn. Det eneste Rigtige så at flye til Gud og handle.

———

Det var da en Lykke, at jeg gjorde Alvor deraf, og Pfui! over mig, at der behøvedes således at rykkes ved mig, at jeg således kunde svulme op i tungsindig Reflexions Vattersot. Men derfor fik jeg heller ikke Lov at slippe før end jeg gjorde, som jeg skulde. Jeg vilde have fortrydt det på 1000 Måder om jeg ikke havde gjort det, og beredet mig selv en rædsom Plage, og aflivet eller afsjælet mig selv.

Førend jeg rykker frem for sidste Gang var det så vigtigt, og så sandt i min Individualitet, endnu engang at lokke Farten, at friste, og så vidt muligt samtidigt, at give et præsentisk Indtryk af min Differents Virtuositet.

Det er den foragtede og forsmåede Christendoms Sag jeg har den Ære at tjene. Men således skal det ikke være, at det er muligt, at det Sandsebedrag kunde opkomme, at det var, fordi jeg ikke mere formåede at bevæge og tumle mig i æsthetisk Lethed, at jeg var flyet til Christendom- men. O, nei, det skal med Guds Hjælp gjøres Verden umuligt. Dog er jeg ikke den Triumpherende der skal nyde således at dømme Verden ak, jeg er på andre Måder selv langt mere ydmyget.

Men nu føler jeg meget mere Glæde ved at gåe imøde hvad der venter mig, når jeg begynder sidste Gang, thi til at offres er jeg dog indviet - om så fordres. Men også Dette vilde jeg have fra mig, at en Mand som Professor Heiberg ikke skal klage over, at jeg ikke har gjort for ham og hans Alt hvad muligt er.

Men her ender jeg disse Optegnelser. De ere mig for vidtløftige, og dog udtømme de ikke hvad jeg bærer i mit Indre, hvor jeg dog langt lettere for Gud forståer mig selv, fordi jeg da kan fåe Alt sammen på een Gang. og dog tilsidst forståer mig bedst ved igjen at overlade Alt til ham.

———

[21] Skulde det træffe sig så besynderligt, at jeg på nogen Måde blev foranlediget til at udgive den lille Artikel »Krisen og en Krise« o:s:v:, særskilt: så skulde Pseudonymet beholdes, men Tingesten dediceres til Professor Heiberg

Hr.
Prof. J. L. Heiberg
Danmarks Æsthetiker
helliget af en subaltern Æsthetiker
Forfatteren.

Gud veed, jeg har altid meent Heiberg det vel, som jeg altid holder fast ved mine første Indtryk. Men han har ikke handlet forsvarligt mod mig. Og selv efter den Tid, har jeg dog gjort hvad der lod sig gjøre for at holde ham væsentligen i Hævd.

———

Det var dog en sand Lykke, at jeg kom til at udgive hiin lille Artikel - og derved til at blive mig selv tro indtil det Sidste, at mit Liv ikke må blive til Forstyrrelse istedetfor til Gavn.

Var jeg død uden den, jeg er forvisset om, at man var trådt til og sluddret, med vor Tids rædsomme letsindige Begrebs-Forvirring, Noget op om, at jeg var en Apostel. Store Gud, istedetfor at være til Gavn til at holde det Christelige i Hævd, var jeg kommet til at ruinere det. I Sandhed et deiligt Svogerskab for Apostle: at jeg også var sådan en Apostel. I Sandhed en deilig Frugt af mit Liv at hjælpe til at etablere den mesterlige Categorie: også sådan en Apostel og sådan.

Denne Forvirring, den rædsomme Forvirring, har jeg fra Begyndelsen våget over med Argus Øine. I en så sluddervorren Tid som vor, der lefler med Alt - når da den blot fåer Øie på En, som er noget Anderledes end Præsterne - o, så ligger det så nær, at afstedkomme Forvirringen. Har ikke Magister Adler aspireret dertil? Jeg har med Frygt og Bæven modarbeidet dette. Dertil mit stadige Udtryk: uden Myndighed; dertil Afhandlingen: om Forskjellen mellem Genie og Apostel. Men

alt Sligt havde dog ikke hjulpet men nu en Artikel om en Skuespillerinde.

[22] Jeg er som Menneske personligt et Stakkels ulykkeligt Barn, som en tungsindig Olding har gjort af Kjerlighed så ulykkelig som mulig - og hvem så Gud igjen har taget sig af, og for hvem han har gjort så »ubeskriveligt, o, så ubeskriveligt mere end jeg nogensinde havde ventet«, o, så ubeskriveligt, at jeg blot længes efter Evighedens Stilhed for ikke at bestille Andet end at takke. Jeg er som Menneske personligt i mere end almindelig Forstand en Synder, der har været langt nok henne på Fortabelsens Vei, hvis Omvendelse kun altfor ofte blev mærket og er mærket af Tilbagefald - en Synder, der dog troer at al denne Synd er ham tilgivet for Christi Skyld. om han end må bære Straffens Følge; en Synder, der længes efter Evigheden for at takke Ham og Hans Kjerlighed.

Som Forfatter er jeg et Genie af en noget egen Art - hverken mere eller mindre, ubetinget uden Myndighed og derfor bestandigt anviist at tilintetgjøre sig selv, at han ikke bliver Autoritet for Nogen. Det Sjeldne, hvis endelig Nogen vil vide det, er at jeg har og har havt lige så megen Phantasie som Dialektik og omvendt, samt at min Tænkning er væsentlig præsentisk.

16.

Længe har jeg vel nu ikke tilbage at leve i, men enten jeg har een Time eller 70 år, mit Valg er gjort, hvert Øieblik (forsåvidt jeg da må udvise nogen Tid til Rekreation, men om den beder jeg hos Gud om Forlov) til at fremstille Christendommen. Det er kun altfor sandt, at den væsentligen er afskaffet. Og i denne Henseende er jeg som en Spion.

17.

Det er overhovedet i Forhold til Christendommen de tvende afgjørende Misvisninger.

1. Christendommen er ingen Lære. (Så kom al Orthodoxiens Uvæsen op, med Strid om Dit og Dat, medens Existentsen bliver aldeles uforandret, så man strider om hvad der er det Christelige ligesom om hvad der er platonisk Philosophie og Deslige) men en Existents-Meddelelse. Der begyn- des desårsag forfra med hver Generation, al denne Lærdom om de forrige Generationer er væsentlig overflødig, men ikke at foragte når den forståer sig selv og sin Grændse, yderst farlig, når den ikke gjør det.

2. Det er (da Christendommen ingen Lære er) følgelig ikke i Forhold til den som i Forhold til en Lære ligegyldigt, hvo der foredrager den, når [23] han blot (objektivt) siger det Rette. Nei Christus har ikke indsat Docenter men Efterfølgere. Når Christendommen (just fordi den ikke er en Lære) ikke reduplicerer sig i Fremstilleren, så fremstiller han ikke Christendom- men; thi Christendommen er en Existents-Meddelelse og kan kun fremstilles ved at existere. Overhovedet er jo det, at existere deri, existerende at udtrykke det o:s:v: det er at reduplicere.

At reduplicere er at være det man siger. Menneskene er derfor uendelig bedre tjent med En, der ikke taler i alt for høie Toner, men er det han siger. Jeg har aldrig dristet mig til at sige at Verden er ond. Jeg gjør den Forskjel, jeg siger: Christendommen lærer, at Verden er ond. Men jeg tør ikke sige det, dertil er jeg langt fra reen nok. Men jeg har sagt: Verden er middelmådig, og just det udtrykker mit Liv. Men hvor mangt et Flødeskjæg af en Præst ståer og tordner om at Verden er ond og hvad udtrykker vel hans Liv. Jeg har aldrig dristet mig til at sige: at jeg vilde vove Alt for Christendommen. Så stærk er jeg endnu ikke. Jeg begynder med det min dre, jeg veed jeg har vovet Adskilligt, og så tænker jeg og troer jeg, at Gud vil opdrage mig til at lære at vove mere. Men Mynster han græder

ved Tanken om at han vil offre Alt, om end Alle faldt fra, han vil stå fast: Gud veed, hvad han har vovet. Således skulde man aldrig tale. Den Smule Blussen i en Time om Søndagen efterlader kun desto mere Mathed og Dorskhed. Hvad man ikke har gjort skal man aldrig sige om det vil jeg gjøre. Man kan så sige: Christendommen fordrer det; men da jeg ikke er således forsøgt, tør jeg Intet sige om mig selv. Jeg har således været uafhængig, derfor har jeg altid talet med stor Forsigtighed om Næringssorg; ofte mindet om, at jeg jo ingen Erfaring har, at jeg her taler som en Digter.

O, at der dog var Sandhed til i Meddelelse mellem Menneske og Menneske! En forsvarer Christendommen, en Anden angriber Christendommen og til syvende og sidst når man skulde revidere deres Existentser, bryder hverken den Ene eller den Anden sig stort om Christendommen; det er måskee deres Levevei.

See, hvad mig angåer, jeg har en Pæl i Kjødet fra tidligste Tid. Havde jeg ikke haft den, så havde jeg sagtens været langt henne i Verdslighed. Men jeg kan ikke, selv om jeg nok så gjerne ledes har jeg slet [24] ingen Fortjeneste, thi hvad fortjenstligt er der i, at En gåer ad en rigtig Vei, når han gåer i en Gangkurv, eller at en Hest følger Sporet, når den endog har skarpt Mundbid på.

18.

Det onde Princip i Verden er dog som jeg altid har sagt: Mængden - og Piat. Intet er så demoraliserende som Piat. Når jeg tænker på al det Vrøvl om mine Been og Buxer! Her enedes Alle, Exellencer og Skomagerdrenge, og Skraldemanden som holdt inde med at skralde blot for at see, og Tjenestepiger, og Kræmmersvendene, og dannede Piger, og unge Videnskabsmænd o:s:v: Og havde jeg havt en Ven til hvem jeg havde sagt: det er dog noget ærgerligt Noget så havde han

svaret: åh, det er jo Ingenting og derpå havde vi spadseret Arm i Arm, han fordybet i Betragtningen af mine Been og Buxer.

19.

Alt Andet har jeg kunnet holde ud, vilde have kunnet holde det ubeskriveligt langt lettere ud, alle Menneskenes Angreb (thi i den Henseende er jeg min Overlegenhed tilstrækkelig bevidst) - hvis ikke min finantsielle Fremtid havde piint på mig.

20.

Det bliver dog vistnok det Rigtige: engang at give Samtiden et bestemt og ikke-redupliceret Indtryk af hvad jeg siger mig selv at være, hvad jeg vil o:s:v: Det var det jeg havde tænkt mig som Program til den bevæbnede Neutralitet et Tidsskrift. Det skulde udkomme samtidig med 2det Oplag af Enten-Eller. Og i det vilde jeg revidere Stykke for Stykke hele Christendommen og fåe sat Springfjederen på.

Christendommens Sag er det jeg har indviet mig til og tilhørt fra først af. Og en sådan Skikkelse vil bestandig være Christenheden vigtig, En, der lokker Farten, for at see hvor vi ere om ikke det Hele er løbet fast i et Sandsebedrag, En, der fremstiller Christendommen aldeles hensynsløst, dog uden at angribe Peer eller Poul, men overladende til enhver at prøve sig selv.

Dog Ulykken er, at jeg ved ligefrem Meddelelse vinder Menneskene - og altså svækker Sandheden. Forvirringen i Christenheden her er så stor [25] (ɔ: Christendommen er afskaffet) at der behøvedes at En vitterlig blev slået ihjel for en Sags Skyld, at Folk kunde fåe Øinene op.

[Det følgende fra Kierkegaard's Dagbøger udelades, i det mindste indtil videre]

Johanne Luise Heiberg om Kierkegaard's overvejelser

Johanne Luise Heiberg skrev selv – senere – og givetvis *efter* at hun havde læst Kierkegaard's overvejelser [*»Et Liv genoplevet i Erindringen«*, bd 1, s. 86 ff - jf osse Bodil Wamberg i biografien *Johanne Luise Heiberg / Kærlighedens stedbarn*]:

»Det bifald, jeg i denne rolle vandt, skyldtes vel især min ungdom, thi en sekstenårig pige kan umuligt løse denne opgave. Imidlertid rostes jeg i bladene for min fine tænksomhed - en ros, der gjorde mig meget forlegen, thi denne fine tænksomhed var aldrig kommet indenfor mine tanker. Imidlertid gav denne fremstilling af Julie på dette tidspunkt, i forening med min i senere år givne fremstilling af samme rolle, anledning til Kierkegaards artikel i *»Fædrelandet«*: *»Krisen og en krise i en skuespillerindes liv,«* (som jeg senere kommer tilbage til). Jeg spillede dengang Julie som et barn, der synger en dejlig sang uden at kende til noder. Jeg følte en barnlig glæde over at udsige de dejlige tanker og gav mig hen, ikke anende vanskelighederne ved opgaven. Jeg blev båret af min fantasi, min følelse, og man lagde i mit spil, hvad mig ubevidst måske lå deri, men som jeg ikke havde gjort mig rede for. Nielsen, der spillede Romeo, sagde, at han var meget henrykt over at spille med sin unge Julie.«

Kierkegaard's tekst: Krisen og en Krise [...]

Teksten er en Public Domain version hentet fra:

https://tekster.kb.dk/text/sks-kks-txt-root.pdf

Kierkegaard, Søren: "Krisen og en Krise i en Skuespillerindes Liv I-IV", i Kierkegaard, Søren: Søren Kierkegaards Skrifter, Bd. 14, Søren Kierkegaard Forskningscenteret 2010 , s. 1485. Onlineudgave fra Søren Kierkegaards Skrifter: https://tekster.kb.dk/text/sks-kks-txt-root.pdf (senest tilgået 30. november 2024)

*93

I.

Tanken om det at være Skuespillerinde, det vil da sige af Rang, vækker vistnok hos de Fleste strax Forestillingen om et så fortryllende og glimrende Vilkaar i Livet, at derover som oftest ganske glemmes Tornene: de utrolig mange Trivialiteter, al den Ubillighed eller dog den Misforstand just i de afgjørende Øieblik, mod hvilke en Skuespillerinde kan have at kæmpe.

Lad os tænke os Forholdet så gunstigt som muligt; lad os tænke en Skuespillerinde, der er i Besiddelse af Alt hvad der fordres, for ubetinget at være rangerende; lad os tænke, at hun vinder Beundringens Anerkjendelse, og at hun (hvad upaatvivleligt er et stort Held) er heldig nok til ikke at blive Maalet for et eller andet hadefuldt Menneskes Forfølgelse: så lever hun da hen År efter År den misundte, den lykkelige Gjenstand for en stadigt vedvarende, anerkjendende Beundring. Det synes så herligt, det seer ud som var det Noget; men naar man seer nøiere til og seer i hvilken Møntsort denne

anerkjendende Beundring udredes, seer hvilket fattigt Indbegreb af lurvede Trivialiteter, der i Theaterkritikens Verden constituerer Fondet ad usus publicos (og det er jo af dette Fond at hin stadig anerkjendende Beundring ordenligvis udredes), så turde det vel være muligt, at selv dette det heldigste Vilkaar for en Skuespillerinde er tarveligt og fattigt nok. – Er det så som man siger, at det kongelige Theaters Garderobe skal være meget kostbar og værdifuld, så er det vist: Bladkritikens Garderobe er rædsom lurvet.

Videre. Den beundrede Konstnerinde lever da hen År efter År. Som man i borgerlige Husholdninger nøiagtigt veed forud, hvad man hver Dag skal have til Middag, således veed hun nøiagtigt forud Saisonens Accidenser. 2 à 3 Gange om Ugen bliver hun rost og beundret, indkaldt med Udmærkelse; allerede i Løbet af det første Fjerdingaar vil hun mere end een Gang have gjennemgaaet Bladkritikens Indbegreb af Talemaader og – Vendinger, som de med særligt Eftertryk kunne kaldes, thi de vende i et væk tilbage. 1 à 2 Gange, i gode Åringer 3 Gange, vil hun blive besunget af et eller andet forulykket Subject eller en vordende Digter; hendes Portrait bliver malet til hver Konstudstilling; hun bliver lithographeret, og er Lykken hende meget gunstig anbringes hendes Portrait endog paa Lommetørklæder og Hattepulle. Og hun, der som Qvinde er øm over sit Navn – som en Qvinde, hun veed, at hendes Navn er paa Alles Læber, selv naar de tørre sig om Munden med Lommetørklædet, hun veed, at hun er Gjenstand for Alles beundrende Omtale, også deres, som ere i yderste Vaande for at faae Noget at snakke om. Saaledes lever hun hen År efter År. Det synes så herligt, det seer ud som det var Noget, men forsåvidt hun skulde i ædlere Forstand leve af denne Beundringens kostelige Næring, hente Opmuntring fra den, styrkes og opflammes ved den til ny og ny Anstrængelse, forsåvidt dog selv det mest udmærkede Talent, og især da en Qvinde, i en svagere Time kan see sig mismodigt om efter en Yttring af virkelig Paaskjønnelse; så vil hun, hvad hun naturligvis selv ofte har sandet, i et sådant Øieblik ret føle,

hvor tomt alt Dette er, og hvor uretfærdigt, at misunde hende denne byrdefulde Herlighed.

Imidlertid gaaer der da År hen, dog i disse Nysgjerrighedens og Utaalmodighe[94]dens Tider ikke mange, så kommer allerede Snakken i Bevægelse om, at hun nu begynder at blive ældre, og så – ja, vi leve jo rigtignok i christelige Stater, men som man ofte nok seer Exempler paa æsthetisk Bestialitet, så er det også langtfra at den kanibalske Lyst med Menneske-Offringer er gaaet af Brug i Christenheden. Den samme inderlige Fadhed, der uafbrudt til hendes Pris slog paa Trivialitetens store Tromme og ærede hende yndeligen paa Bækkener, den samme Fadhed bliver nu kjed af den forgudede Konstnerinde, den vil have hende bort, vil ikke see hende mere, hun maa takke Gud til, om den ikke vil have hende slaaet ihjel; den samme Fadhed faaer sig en ny 16 Års Afgud, og til Ære for hende skal den forhenværende Afgud føle Trivialitetens hele Unaade – thi det er den store Vanskelighed, som er forbunden med at være Afgud, at det næsten er utænkeligt at man fra denne Ansættelse kan faae Afsked i Naade. Eller indtræder dette Tilfælde ikke, og ikke så grelt som her er fremsat, så skeer der stundom noget Andet, som synes meget bedre, men i Grunden er lige så slemt. Trivialiteten er da ved Tilløbet fra Fortiden i så god Fart med Beundringen, at den Forgudede endnu en tidlang, efter at hun, som det hedder, er bleven ældre, faaer Lov at gaae for Slutnings-Hastigheden. Tilsyneladende er der ingen Forandring foregaaet i Trivialitetens Udtryk om den forgudede Konstnerinde; dog synes man at ane en vis Usikkerhed, som forraader, at den lovprisende Rosiflengius så smaat indbilder sig, at have den Fortjeneste af Konstnerinden, at han galant vedbliver at sige det samme. Men det at være galant mod en Konstnerinde er netop den høieste Grad af Uforskammenhed, en klæbrig Næsvished og den modbydeligste Art Paatrængenhed. Enhver, der er Noget og væsenligen er Noget, har eo ipso en Fordring paa nøiagtigt at blive anerkjendt for dette Bestemte, for hverken mere eller mindre. – Er det således, som der jo siges, at Theatret er en

Helligdom: Profanationen er i det mindste ikke langt borte. Hvor byrdefuldt og pinligt, i det 16de År at maatte taale gamle skaldede eller halvfjantede Recensenters hykkelske Knæfald og Kjærlighedserklæringer i Skikkelse af Konstkritik, hvor bittert i en senere Tid at maatte døie Galanteriets Frækhed!

Men hvoraf nu dette Umenneskelige, som dog afstedkommer så megen Ubillighed ja Grusomhed mod de til Konstens Tjeneste indviede Qvinder, hvoraf, uden deraf, at æsthetisk Dannelse er så sjelden blandt Menneskene. De fleste Menneskers Konstkritik i Forhold til det Qvindelige har væsenligen Kategori og Tankegang tilfælles med enhver Slagtersvend, Garderofficier, Handels-Commis, der taler begeistret om en forbandet nydelig og satans rask Tøs paa 18 År. Disse 18 År, denne forbandede Nydelighed og denne Satans Raskhed, det er Konstkritiken – og tillige dens Bestialitet. Derimod, der hvor, æsthetisk seet, Interessen ret egenligen begynder, der hvor det Indre bliver lykkeligt og med intensiv Betydning aabenbar i Metamorphosen: der falde Menneskenes Mængde fra. Vedbliver man at beundre, så mener man, at være galant, eller at være skaansom; thi naar hun blot er 30 År gammel, så er hun i Grunden perdue!

Det var virkeligt at ønske, især for Menneskenes egen Skyld, for at de ikke skulle være udelukkede eller udelukke sig selv fra de betydningsfuldeste Nydelser, om man kunde faae denne Fordom tilgavns udryddet. Og en Fordom er det virkelig, ja en bestialsk Fordom; thi det er ikke så, at en Qvinde bliver [95] Skuespillerinde i sit 18de År, hun bliver det snarere i sit 30te, eller senere, hvis hun bliver det, thi denne Spillen Comedie i det 18de År er, æsthetisk seet, af tvivlsom Art. Det er så langt fra at være Galanteri at begynde sin Beundring med Udviklingens anden Gang, at det Modsatte let er Lefleri: at beundre en lille Jomfru paa 16 År. Jeg troer ikke ret paa, at en væsenlig dannet Æsthetiker kunde overtale sig til at gjøre en Skuespillerinde paa 16 År til Gjenstand for en Kritik, især hvis hun var meget smuk osv.; han vilde upaatvivleligt

perhorrescere denne Tvetydighed. Det er sandt, det vil ofte hænde, at den, der har gjort Furore som 18 Års Pige, ikke trænger igjennem. Faaer så at være; men så har hun heller ikke væsenligen været Skuespillerinde, så har hun gjort Furore paa Scenen aldeles i samme Forstand, som naar en ung Pige gjør Furore een Vinter eller to i det Venskabelige. Derimod er det også sandt, at når det lykkes med Metamorphosen, da kan der ikke være Tale om Galanteri; thi da først og da just er Beundringen, æsthetisk forstået, for Alvor i sin Ret.

See, der gjøres jo naturligvis meget ved Theatret for at sikkre Skuespillerindernes Fremtid: jeg troer, at det også vilde være meget gavnligt, om man fik denne aldeles uæsthetiske Overtro på de 18 År ret udryddet, og fik det gjort ret indlysende, at den betydningsfulde Afgjørelse indtræder langt senere – også dette vilde jo være til Betryggelse for Skuespillerindernes Fremtid. Og Sagen selv har ikke blot æsthetisk, men også i høi Grad psychologisk Interesse, så det forundrer mig, den ikke oftere gjøres til Gjenstand for Overveielse. Det Interessante er, ved Hjælp af det Psychologiske rent æsthetisk at kunne beregne Metamorphosen, eller dog at kunne forklare den, når den er indtrådt.

En lille Artikel i et Blad er imidlertid ikke det Sted, der egner sig for en udførligere Undersøgelse, som gjennemgåer flere Tilfælde. Her vil jeg derfor blot forsøge rent psychologisk og æsthetisk at skildre een Metamorphose, vistnok en vanskelig, men just derfor også en skjøn og betydningsfuld. Jo mere der nemlig har været givet og jo mere der altså har været indsat på første Udtræk, desto vanskeligere er det at fåe et nyt Udtræk, og jo mere et dog i Grunden uæsthetisk Publicum forgudende og støiende har været opmærksomt på det Første, desto lettere forvandles dette samme Publicum til en ængstelig, mistænksom eller endog tvær Modstand mod Metamorphosen. En Skuespillerinde, der aldrig har havt det Held at være i afgjort Besiddelse af det, der i så høi Grad fængsler og fortryller de uæsthetiske Tilskuere, kan måskee, som Vederlag

derfor, have Held til i al Stilhed at gjøre sin Metamorphose. Også dette er skjønt, og netop at det gåer så stille af, men det er også lettere, just fordi den Metamorphosen forberedende stille Forvandling ikke efterstræbes af Nysgjerrighed og ikke forstyrres af Misforstand, men er unddraget Publicums Indfald og Nykker. Thi Publicum er underligt; når Tiden i Løbet af 10 År f. Ex. har taget sig den Frihed at gjøre dets erklærede Yndling – 10 År ældre: så bliver Publicum vred – på Yndlingen.

96

II.

Ieg tænker mig altså en Skuespillerinde i hendes første Begynden, i hendes tidlige Ungdoms første Lykke, i det Øieblik, da hun første Gang viste sig og første Gang gjorde glimrende Lykke. Dette kan jeg æsthetisk rigtigt her tale om og have Glæde af at tale om, thi denne Undersøgelse er ideel, beskæftiger sig ikke med en virkelig Skuespillerinde på 16 År, der lever samtidigt. Også af en anden Grund er det her æsthetisk i sin Orden at skildre en sådan første Ungdom; thi da Undersøgelsens egenlige Gjenstand er Metamorphosen, så er jeg end ikke i Afhandlingens Tanke samtidig med hin Ungdommelighed. Skildringen af det Første er for at lægge til Rette, er poetisk og philosophisk en Erindring, aldeles uden Veemod; der dvæles ikke ved det Første, tvertimod, der hastes snarere bort derfra, som man altid haster til det Høiere, og Forfatteren er jo æsthetisk overbevist om, at Metamorphosen er det Høieste.

Hun debuterer da i hendes 17de År. Hun er i Besiddelse af – ja, hvad det er hun er i Besiddelse af er meget vanskeligt at bestemme, just fordi det er et ubestemmeligt Noget, som dog almægtigt gjør sig gjældende, ubetinget lystres. Det vrantneste, det kedsommeligste Menneske, det hjælper ham ikke at han

forhærder sig, han må lystre; en Mathematiker, det hjælper ham ikke, at han sætter sig på Bagbenene og siger, hvad beviser så det, han må lystre, han er i Grunden overbevist: ergo er hun i Besiddelse af – ja, hvad det er hun er i Besiddelse af er meget vanskeligt at bestemme, just fordi det er et ubestemmeligt Noget. Forunderligt. Ellers pleier man dog at kunne nøiagtigt angive hvad et Menneske er i Besiddelse af, og når man så kan det, så kan man igjen nøiagtigt see, hvor langt han kommer med det – han er i Besiddelse af. Og derimod, en ung Skuespillerinde, der er i Besiddelse af denne ubestemmelige Besiddelse, hun forarmerlige som i et Nu alle Eiendomsbesiddere!

Denne ubestemmelige Besiddelse er, for dog lidt nærmere at bestemme den: Lykke; hun er i Besiddelse af Lykke. Lykke betyder ikke her, at hun er så heldig at have gode Venner og anselige Connexioner, eller så heldig at være bleven antagen ved Theatret på fordelagtigt Vilkår, eller så heldig, at Directeuren og Recensenterne interessere sig for hende; nei Lykke betyder her, hvad Cæsar talte med Skipperen om, da han sagde til ham: Du fører Cæsar – og hans Lykke. Ja, dersom det ikke var at udfordre Lykken, da kunde hun dumdristigt vove hver Aften, hun spiller, at lade sætte på Placaten: Jfr. N. N. og hendes Lykke – i den Grad er hun i Besiddelse af Lykken. Hun har ikke Lykken med sig, og allerede dette er da såre meget, at denne almægtige Magt behager at give en ung Pige Geleide; nei Lykken selv står på Pinde for hende. Og forsåvidt hun ikke skal siges at være i Besiddelse af Lykken, måtte det da være fordi hun er som besat af Lykken – i den Grad følger den hende, hvor hun gåer og står, i Alt hvad hun foretager sig, i den mindste Bevægelse med Hånden, i ethvert Vink af Øiet, i ethvert Kast med Hovedet, i ethvert Sving af Skikkelsen, i Gangen, i Stemmen, i Mimiken, kort Lykken følger hende således, at den ikke i et Secund tillader den konstforstandige Kritiker at see, hvad hun vilde formåe uden Lykken, om han end allerede er æsthetisk opmærksom på, hvorvidt det Bedste

af alt Dette dog [97] ikke i en ganske anden Forstand tilhører hende.

Hendes ubestemmelige Besiddelse betyder videre, for dog at bestemme den lidt nærmere: Ungdommelighed. Dette betyder ikke det Statistiske, at hun accurat i Mandags otte Dage fyldte det 16de År, ei heller, at hun er en ung Pige, der på Grund af Skjønhed og andet Sådant passende præsenteres til Skue og forsåvidt upassende kaldes en Skuespillerinde; nei, hendes Ungdommelighed er igjen en ubestemmelig Rigdom. Først og fremmest er den Livlighedens Spil af Kræfter, hvad man også kunde kalde Ungdommelighedens livsfriske, righoldige Uro, hvad man altid og uvilkårligt taler med Forkjærlighed om, som når det siges, at det lykkeligt begavede Barn er Uroen i Familien. Uro, når derved forståes Endelighedens Spektakel, kan man snart fåe nok af, men Uro i prægnant Forstand, Uendelighedens Uro, den glade, livsfriske Oprindelighed, der foryngende, forfriskende, helbredende rører Vandet, er en stor Sjeldenhed, og i denne Forstand er hun Uroen. Dog denne Uro betyder igjen Noget, og noget meget Stort, den betyder en væsenlig Genialitets første Vælighed. Og denne Uro betyder intet Tilfældigt, den betyder ikke, at hun ikke kan ståe stille, tvertimod, den betyder, at selv når hun ståer stille aner man denne Uro derinde vel at mærke i Ro. Den betyder ikke, at hun kommer løbende ind på Scenen, tvertimod den betyder, at blot hun bevæger sig, aner man Uendelighedens Fart. Den betyder ikke, at hun taler så hurtigt, at man ikke kan følge hende, den betyder tvertimod, at, når hun taler ganske langsomt, fornemmer man Pustet og Beåndelsen. Denne Uro betyder En ikke, at hun snart må blive træt, lige det Modsatte, den åbenbarer en elementarisk Utrættelighed, som Vindens, som Naturlydens; den åbenbarer, at Skjælmeriet er uudtømmelig rigt, at det bestandig kun forråder, at hun eier meget mere; den åbenbarer, at hendes Coquetteri (og aldeles uden Coquetteri er en sådan Skikkelse utænkelig) ikke er Andet end et lykkeligt, uskyldigt Sinds glade, seierrige Bevidsthed om sin ubeskrivelige Lykke. Dette er derfor egenligen ikke Coquetteri,

men er dog et Incitament mere for Tilskueren; det betrygger nemlig Tilforladeligheden af det Hele, og betrygger Overgivenheden med absolut Sikkerhed.

Man skulde troe, at Tilforladelighed på den ene Side, og på den anden Side Skjælmeri, Livlighed, Lykke, Ungdommelighed vare aldeles uensartede Bestemmelser, som slet ikke hørte sammen. Dog er dette langtfra så, de høre just absolut sammen. Dersom Skjælmeri og Livlighed ikke ubetinget er betrygget ved en absolut Tilforladelighed, at her er nok, nok for hende, nok for en halv Snes Andre: så er det eo ipso uheldigt og Nydelsen væsenligen borte. Uadskilleligheden kan man også kjende derpå, at der ganske conseqvent ligger et til Skjælmeri Svarende i at sætte Skjælmeri og Tilforladelighed sammen, som når en ældre, men dog endnu livlig Mand med hele Forkjærligheden for en skjælmsk ung Pige siger: det er min Sandten en tilforladelig lille Jomfru; han siger ikke, at hun er skjælmsk, men at hun er tilforladelig, og dog siger han just derved at hun er skjælmsk, og dette er ikke hans Opfindelse, men hun ligesom afnøder ham dette Udsagn ved Skjælmeriet.

Man skulde troe, at Overgivenhed på den ene Side, og absolut sikker Betryggelse på den anden Side vare uensartede Bestemmelser, som slet ikke høre sammen, eller som [98] kun Klodderagtighed kunde falde på at sætte sammen; og dog ere de just uadskillelige, og det Dialektiske Opfinder af denne Sammensætning. Det gjælder om Alt, hvad der er Naturbestemmelse og som sådant et Enkelt, et Usammensat, at det må være absolut sikkret. I hvad der er sammensat kan der bedre savnes Noget, men hvad der er Enkelt, er Umiddelbarhed, må være absolut, eller, hvilket er det Samme, når det er, er det absolut. Lidt Overgivenhed er eo ipso at forkaste som noget Uskjønt. Den rette Overgivenhed virker derfor, netop ved den absolute sikkre Betryggelse, først og fremmest beroligende på Tilskueren, hvad dog måskee undgåer de Flestes Opmærksomhed, der mene, at Overgivenhed virker pirrende, hvilket kun gjælder om den

uægte Overgivenhed eller om lidt Overgivenhed. Lad os tage et Exempel af den umiddelbare Comik, af Lune. Når man en Aften seer Rosenkilde komme ind på Scenen, ligesom directe fra Uendeligheden og med dennes Fart, besat af alle Lunets Ånder, når man strax ved dette første Syn uvilkårligt siger til sig selv »nå, iaften har han en ordenlig Storm«: så føler man sig eo ipso ubeskrivelig beroliget. Man ånder ud netop for ret at slåe sig til Ro; man sætter sig tilrette, som den der agter længe at blive siddende i samme Stilling; man næsten beklager, at man ikke har taget Mad med, thi Vederhæftigheden og Betryggelsen, der overtaler til Beroligelse, er så stor, at man glemmer, at der kun er Tale om en Time i Theatret. Medens man leer og leer, og i al Stilhed jubler med i Lunets Overgivenhed, føler man sig bestandig beroliget, ubeskrivelig overtalt og ligesom dysset ved den absolute Betryggelse, fordi hans Lune gjør det Indtryk på En: dette kan blive ved så længe det skal være. Og derimod, dersom en umiddelbar Comiker ikke først og fremmest absolut beroliger, dersom der blot bliver en lille Smule Angst i Tilskueren, om hvorvidt hans Lune vil strække til: så er Nydelsen væsenligen tabt. Man taler ellers om, at en Comiker må kunne fåe Tilskuerne til at lee, rigtigere siger man måskee: han må først og fremmest kunne absolut berolige, så kommer det af sig selv med Latteren; thi den rette Latter, denne Latter ret af Hjertens Grund, den bryder ikke frem ved en Pirring, men netop af en Beroligelse. Således også med Overgivenhed: den må først og fremmest berolige ved absolut Betryggelse, det vil sige, er den i Sandhed tilstede i en Skuespillerinde, så virker den først absolut beroligende. Det er i denne Beroligelse, overtalt ved den absolute Betryggelse og Vederhæftighed, at Tilskueren igjen overgiver sig – i Overgivenheden. See, her er det atter: Overgivenhed og Vederhæftighed synes en underlig Sammensætning, at sige om Overgivenhed at den er vederhæftig en underlig Tale; og dog er det correct, og kun et nyt Udtryk for Skjælmeri, thi den vederhæftige Overgivenhed er just Skjælmeri.

Hendes ubestemmelige Besiddelse betyder videre, for dog lidt nærmere at bestemme den: Sjælfuldhed, at hun i umiddelbar Lidenskabs Stemning er samstemmende med Idee og Tanke; at hendes endnu ureflecterede Inderlighed er væsenligen i Pagt med Idealiteten; at enhver en Tankes eller Idees Berøring slåer an, og giver fuldtonig Gjenklang; at hun er en oprindelig, specifik Modtagelighed. Således forholder hun sig i Sjælfuldhed til Forfatterens Ord; men til sig selv forholder hun sig i det Mere, der ret egenligen må kaldes Klangen i Forhold til Replikken, og Samklangen i Forholdet til hele Skikkelsen. Hun tager ikke blot Forfatteren Ordet [99] rigtigt af Munden, men hun giver ham det således igjen, at det i Skjælmeriets Medlyden, i Snildets Medviden om sig selv er som sagde hun tillige: kan Du gjøre mig det efter.

Hendes ubestemmelige Besiddelse betyder endeligen: at hun er i den rette Rapport til den sceniske Spænding. Enhver Spænding kan, dette er det Dialektiskes egen Dialektik, virke på en dobbelt Måde; den kan gjøre Anstrængelsen åbenbar, men den kan også gjøre det Modsatte, den kan skjule Anstrængelsen, og ikke blot skjule den, men bestandigt omsætte den i, forvandle og forklare den til Lethed. Letheden grunder da usynligt i Spændingens Anstrængelse, men denne sees ikke, den anes end ikke, kun Letheden åbenbares. En Tyngde kan tynge Noget ned, men den kan også omvendt skjule, at den tynger og udtrykke Tyngden ved det Modsatte, ved at hæve Noget i Veiret. I daglig Tale taler man om at gjøre sig let ved at afkaste Byrder, og denne Betragtning ligger til Grund for alle trivielle Livsanskuelser. I høiere, i poetisk og philosophisk Forstand, gjælder det Modsatte: man bliver let ved Hjælp af – Tyngde, man svinger sig høit og frit ved Hjælp af – et Tryk. Himmellegemerne svæve således ved Hjælp af en stor Tyngde; Fuglen flyver ved Hjælp af en stor Tyngde; Troens lette Svæven er ved Hjælp af en uhyre Tyngde; Håbets høieste Sving er just ved Hjælp af Trængsel og Gjenvordigheders Tryk. Men den sceniske Illusion og Vægten af Alles Øine er en uhyre Tyngde, der lægges på et Menneske; hvor derfor den lykkelige

Rapport mangler, der vil end ikke Routine i nok så høi Grad ganske kunne skjule Byrdens Tyngde, men hvor den lykkelige Rapport er, der forvandler Vægten af Byrden sig i eetvæk til Lethed. Således med den unge Skuespillerinde; i Scenens Spænding er hun i sit Element, just der er hun let som Fuglen, netop Vægten giver hende Lethed, og Trykket giver det høie Sving. Der er ikke Spor af Angst; mellem Coulisserne er hun måskee angest, men på Scenen er hun lykkelig og let som Fuglen, der har fået sin Frihed, thi nu først, i Trykket, er hun fri og har fået Friheden. Hvad der hjemme på Studereværelset, hvad der mellem Coulisserne viser sig som Angst, er ikke Afmagt, men lige det Modsatte, er Elasticitet, som ængster hende, just fordi hun ingen Tyngde har på; i den theatralske Spænding forklarer denne Angst sig absolut lykkeligt som Potensation. Det er overhovedet en meget borneret Betragtning, at en Konstner eller Konstnerinde ikke må være angest, og fremfor Alt et mådeligt Kjende på den store Konstner, at han ikke er angest. Netop jo flere Kræfter han har, desto større er hans Angst, så længe han er udenfor den Spænding, der nøiagtigt svarer til hans Kræfter. Dersom man tænkte sig den Naturkraft, der bærer Himmellegemerne, i en Personification udenfor sin Opgave, ventende på at skulle overtage den: så vilde den sidde i Dødsens Angst, og først i det Øieblik, den fik Byrden på, vilde den være sorgløs og let. Derfor er det een af de største Qvaler for et Menneske, at have en for stor Elasticitet i Forhold til den lille Verdens Spænding, i hvilken han lever, en sådan Ulykkelig kommer aldrig til at føle sig ganske fri, netop fordi han ikke kan fåe Tyngde nok på sig. Sagen er kun, at Angsten slåer absolut rigtig til, at den i Forhold til den sceniske Konstner bestandig er udenfor Scenen, aldrig på Scenen, hvilket just pleier at hænde den, der ikke er angest udenfor.

Hendes bestemmelige Besiddelse er naturligvis let at angive. Hun har ikke blot naturlig [100] Ynde, men hun har tillige Skole, hun har som tjenende Moment det Meste af hvad en Dandserinde sætter Alt ind på. Hendes Diction er correct,

nøiagtig, hendes Stemme ikke misbrugt, men dannet, uden Skrig, uden Hiatus slutter den sig helt og bestemt om Ordet, som hun ikke beholder hos sig eller for sig selv, men heller ikke ufrit giver fra sig; hun articulerer ypperligt, selv når hun hvisker; hun veed at bruge Stemmen, og fremfor Alt, hvad der så lykkeligt svarer til hendes Forudsætninger, at bruge den i den ubetydelige, den let henkastede, converserende Repliks Svinkeærinder.

Så debuterer hun da i sit 17de År. Hendes Optræden er naturligvis en Triumph; og i samme Øieblik forvandler hendes Tilværelse sig til et National-Anliggende. Som Regimentets Datter ansees af hele Regimentet for Datter, således bliver hun Nationens Datter. Det blotte første Syn af hende er tilstrækkeligt til at forvisse Enhver om, at en sådan sjelden lykkelig qvindelig Begavethed vanskeligt findes i meer end eet Exemplar i hver Generation. Det bliver altså en National-Pligt at beundre, et fælles Anliggende at omfrede denne sjeldne Plante, ak, og om det just ikke kan kaldes en Pligt, så bliver det dog en Selvfølge af den menneskelige Svaghed, at det bliver en Nysgjerrighedens Interesse at see, hvor længe hun nu kan holde sig. Ja, den menneskelige Glæde over det Sjeldne er besynderlig, næsten i Glædens første og høieste Øieblik begynder Nysgjerrighedens Snigmord. Dette er nemlig ikke Misundelse, langtfra, det er en Slags Forfippethed hos Beundringen, der så at sige hverken veed ud eller ind for Jubel, indtil den ganske rigtigt hitter på, strax i det første År at udvikle denne dræbende Spænding, der af pure Beundring næsten mistroisk beundrer.

For end engang at minde om, hvad der oftere er blevet fremsat: hvis der levede en væsenlig Æsthetiker samtidig og han opfordredes til at forsøge kritisk at vurdere denne Skuespillerinde eller en Præstation af hende, så vilde han vistnok sige: nei, hendes Tid er endnu ikke egenligen kommen.

III.

Der er gået 14 År, hun er i sit 31de. Igjennem disse ikke få År har hun været en Gjenstand for hin stadigt beundrende Anerkjendelse. Lad mig antyde denne Tidens Forsvinden ved at benytte dette Mellemrum til nogle Betragtninger. Thi lad os ikke bedrage ved Tilsyneladelsens løse Overslag over Accidensernes[107] Totalsum og derved ledes til ubilligen at misunde hende Beundringen, lad os hellere betænke, hvor megen Klodderagtighed der blander sig i denne trivielle Anerkjendelses stadige Overhalinger; og fremfor Alt lad os ikke glemme, hvad det vil sige og betyde, at det dog egenligen i disse 14 År er blevet de Samtidige en Vane at beundre hende, lad os, hvis vi ville regne rigtigt, ikke, ubilligt mod hende, glemme at subtrahere dette fra Beundringens formentlige Herlighed. O, hvor sjeldent er der vel fundet et Menneske, end sige en Samtid, der ikke gav efter i Vanens Svig, så selv om Udtrykket ikke forandredes, dette uforandrede Udtryk dog ved Vanen blev noget Andet, så dette ordrette Samme dog nu lød så svagt, så mechanisk, så ubetonet, skjønt der sagdes det samme. O, der tales i Verden meget om Forførere og Forførelser: men hvor Mange ere vel de, som ikke ved Vanen bedrages af dem selv, så de synes uforandrede, men dog ere som udtærede i det indvortes Menneske; så de vel elske de samme Mennesker, elske dem, men så mat, så fattigt; så de vel bruge de samme ømme Udtryk, men så svagt, så kraftesløst, så afsjælet. Dersom en Konge vilde besøge en ringe Familie – ja, den vilde føle sig udmærket, stolt, næsten overvældet af sin Lykke; men dersom Majestæten vilde vedblive hver Dag at besøge den samme Familie, hvor længe skulde det vel vare, inden Kongen næsten måtte gjøre Anstrængelser for dog at skaffe det lidt Betydning, at han besøgte Familien, der dog uforandret, af Vane vedblev at sige: vi takke for den store Ære.

107 Accidens, se ovenfor hovedafsnit I (med tilhørende ordforklaring).

Af alle Sophister er Tiden den farligste, af alle farlige Sophister er Vanen den underfundigste. At man lidt efter lidt forandres i Årene er allerede vanskeligt nok at blive opmærksom på; men Vanens Svig er, at man er den uforandrede Samme, at man siger det uforandrede Samme, og dog er så forandret, og dog siger det så forandret.

Netop derfor have alle Sandhedens i Sandhed unyttige det er uegennyttige Tjenere, hvis Liv er idel Kamp med Tilværelsens Sophismer, hvis Bekymring ikke er, hvorledes man selv bedst kan komme derfra, men hvorledes man sandest kan tjene Sandheden og i Sandhed gavne Menneskene: de have vidst Besked om at benytte Sandsebedragene – for at prøve Menneskene. Når således en udmærket Mand lever meget skjult, når han kun sjeldent viser sig, da forvænnes Menneskene ikke ved at see ham. Derimod udvikler der sig et ypperligt, et, si placet, hensigtsmæssigt Sandsebedrag: at denne Udmærkede må være noget ganske Overordenligt, og hvorfor, er det fordi man veed at vurdere hans ypperlige Egenskaber; ak nei, – fordi man seer ham så sjeldent, at dette sjeldne Syn frembringer en phantastisk Virkning. At dette lader sig gjøre, er en gammel Erfaring; Methoden, mesterlig udtrykt af Shakespeare i Henrik den 4des Tiltale til Prinds Henrik, er med Held benyttet af en talrig Skare af Konger og Keisere og Geistlige og Jesuiter og Diplomater og kløgtige Hoveder o. s. v., iblandt hvilke der vistnok vare mange fortrinlige, adskillige som også vilde tjene [102] Sandheden, men alle vare de dog enige i at ville virke ved Hjælp af et Sandsebedrag, hvad enten det nu var blot for selv at profitere deraf ved at sikkre sig Mængdens stupor, eller de fromt måskee også kløgtigt mente, at skaffe Sandheden en almindeligere Udbredelse ved Hjælp af – et Sandsebedrag. De ubetinget uegennyttige Sandhedens Tjenere have derimod altid havt for Skik at færdes meget mellem Menneskene, de have aldrig leget Skjul med Mængden, for så igjen at lege Forundringslegen, når de den sjeldne Gang viste sig som Forundringens studsende Gjenstand, de have tvertimod altid vist sig ret egenligen i

daglige Klæder, levet med den menige Mand, talt på Gader og Stræder, givende Afkald på al Anseelse – thi når Mængden seer en Mand hver Dag, så tænker Mængden som så: ikke Andet. Ak ja, »mundus vult decipi«, men de uegennyttige Sandhedens Vidner have aldrig villet entrere på dette Sandsebedrag, de have aldrig villet være halvt med Mængden om det Næste: »decipiatur ergo«, de have tvertimod bedraget ved det Modsatte, det er, de have dømt Verden ved at synes ubetydelige.

Dersom en Forfatter, som hverken har et betydeligt Fond af Ideer, ei heller er meget flittig, engang i Ny og Næ udgiver en pyntelig Examens-Skriverbog, der er særdeles nitid og med mange rene Blade elegant udstyret: så seer Mængden med Forundring og Beundring dette pyntelige Phænomen; den tænker, har han været så længe om at skrive den, og står der så lidt på Siden, så må det være noget Overordenligt. Dersom derimod en righoldig Forfatter, der har Andet at tænke på end på Pyntelighed, og på at profitere af et Sandsebedrag, anstrængende sig med større og større Flid, seer sig istand til at kunne arbeide med en usædvanlig Hurtighed, så bliver Mængden vant dertil, og tænker: det må være Jadsk. Thi om Noget er udarbeidet eller ikke, kan Mængden naturligvis ikke bedømme, den holder sig til – Sandsebedraget. Dersom en Præst, som f. Ex. den forøvrigt så høitbegavede afdøde Hofprædikant i Berlin, Theremim, kun prædiker hver ottende Søndag eller vel endog kun hver tolvte, men da også i Majestæternes og det hele kongelige Husesallerhøieste og høieste Nærværelse: så udvikler der sig strax et Sandsebedrag i Forhold til en sådan Oberhofprædikant. Han bliver – ja, i Sandhed bliver han naturligvis hvad han i Sandhed er: den Høitbegavede, men i Mængdens Øine bliver han, foruden at være Oberhofprædikant, tillige Stadsprædikant, eller en stadselig Oberhofprædikant, noget Stadseligt, Noget lig Kongens Guld-Karreet, som man med Forbauselse seer et Par Gange om Året. Mængden vil studse: den vil i sin Visdom tænke således: bruger en sådan Taler 3 Måneder alene til at

udarbeide en Prædiken og lære den udenad, så må den også være overordenlig. See, Trængselen på den nysgjerrigt og længe forventede ottende eller tolvte Søndag var så stor, at Oberhofprædikanten næsten ikke selv kunde slippe op på Prædikestolen – havde han kun prædiket een Gang om Året, havde vel Trængselen været så stor, at han ikke havde kunnet slippe ned igjen, eller at bevæbnede Gravere og Politibetjente vare blevne fornødne, for at skaffe den høiærværdige Oberhofprædikant Indgang og Udgang. Så stor var Trængselen, og var det hændt, at En havde sat Livet til i Trængselen, så var Trængselen næste Gang bleven endnu større, thi ikke blot i Forhold til Sandheden, men også i Forhold til Nysgjærrigheden, gjælder det: »sanguis martyrum est semen ecclesiæ«.

[103] Og nu en Skuespillerinde, der gjennem 14 År har været en stadig Gjenstand for Beundring. Man har jo nu så ofte seet hende og sovet på den Beundring; man veed jo, at hun bliver i Landet – thi er hun en af dem, der reise i Europa, så kan hun dog have sit Håb til Sandsebedragets Assistance; man veed jo, hun må blive her i Byen, thi i Danmark er der kun een By og eet Theater; man veed jo, hun må spille, da hun er engageret; Mangen er, trods sin Beundring, dog måskee uforskammet nok til at være vidende om, at hun må spille, fordi det er hendes Næringsvei; man veed jo, at man kan fåe hende at see, som oftest to Gange om Ugen. Det forståer sig, man vedbliver stadigt at beundre; men hvor Mange ere vel i en Samtid De, som vide at bevare den Inderlighedens og Skjønsomhedens Årvågenhed, at de i Beundringens 14de År kan see hende med samme Oprindelighed, med samme Oprindelighed, som hun bevarer! Nei, Menneskenes Slægt ligner også i denne Henseende Børnene på Torvet, at når de mærke, at de have Noget, kunne fåe Lov at beholde det, så blive de utaknemmelige, om ikke ligefrem utaknemmelige, så dog dvaske i Beundringens Vane. Mod Ingen ere derfor Menneskene så utaknemlige, som mod Gud, netop fordi de have en dvask Forestilling om, at ham kan man da altid have, –

ak, han kan jo ikke engang ved at døe lade dem føle, hvad de tabte. O, menneskelige Beundring, hvor er du idel Forfængelighed, ikke mindst, når du mener at være stadig!

Der er da ingen Forandring foregået i Beundringens og Anerkjendelsens Udtryk, kun i Betoningen; hin det første Indtryks spiritus asper er sagtnet i en forkrænkelig, tilvant Beundrings spagfærdigere Beåndelse. Skuespillerindens Actier ståe uforandrede i den noterede Pris, dog ikke slet så stive; en snigende, ængstelig, i Grunden velmenende, men dog ved sin Nysgjerrighed forræderisk Reflexion begynder at munkle om, at hun bliver ældre. Ingen vil vedgåe det, og dog siges det, og dog vil Ingen vedgåe at have sagt det. Netop fordi hendes Tilværelse har været et National-Anliggende er Forlegenhedens Spænding pinligere. Man mener hende det vel (thi hvad Del Enkeltes Misundelse kan have i en sådan Opinions Tilbliven, ville vi her ikke dvæle ved), man er egenlig vred på Tiden, at den vil gjøre hende ældre, da man nu engang beqvemt har indrettet sig i den Beundringens Vane, at hun bestandig skulde blive 18 År; men dog, dog kan man ikke berolige sig i Forhold til denne Tanke om, at hun bliver ældre. Ingen tænker på, hvorledes man utaknemmeligt gjør hende Metamorphosen vanskeligere og vanskeligere, hvorledes man utaknemmeligt lønner hende, ved at forvandle Erindringen til en Modstand i det afgjørende Øieblik; – og Ingen tænker på, at dette Hele turde være Galimathias, som intetsteds har hjemme, mindst i Æsthetiken, da just med Metamorphosen hendes Tidsregning ret egenligen vil begynde.

104

IV.

(Sidste Artikel.)

Altså nu til Metamorphosen. Det, der constituerede denne Skuespillerinde, var ikke, hvad man ellers kalder qvindelig Ungdommelighed. Således forstået er denne Ungdommelighed Årenes Bytte; om Tiden tager nok så kjærligt, nok så omhyggeligt, den tager alligevel dette Timelige. Men der var i denne Skuespillerinde en væsenlig Genialitet, som forholdt sig til den Idee: qvindelig Ungdommelighed. Dette er en Idee, og en Idee er noget ganske Andet end det Phænomenale selv at være 17 År gammel, hvilket jo også er den mest ideeløse Piges Tilfælde, der bliver 17 År gammel. Havde dette Genialitetens Forhold til Ideen ikke været, kunde der ikke være Tale om en Metamorphose; men netop fordi dette er Tilfældet, og Ideen er den, den er, kan Metamorphosen blive den sjeldne. Som Naturen ved sin Fremsynethed og ved sin erindrende Tilbageseen, hvad Naturforskerne skjønt have kaldt det Promethiske og det Epimethiske, bevarer Continuerligheden: således må også i Åndens Forhold Det, som egenligen skal constituere Metamorphosen, være tilstede fra Begyndelsen, medens det ikke afgjørende tages i Brug eller afgjørende viser sig som dette, førend der er gået nogen Tid – dette er just Metamorphosen.

Den, der kun har qvindelig Ungdommelighed ligefrem forstået, kan ingen Metamorphose fåe, thi qvindelig Ungdommelighed således forstået er ikke dialektisk i sig selv, er kun eet Liv, der ikke ved det Dialektiskes Tiltræden kan blive skilt og udsondret, men blot fortæret. Tiden er det Dialektiske, som kommer udenfra, og den fortærer derfor, hurtigt eller langsomt, den udialektiske Ungdommelighed. Men hvor der er eet Liv mere, der vil Tiden, idet den tager Noget af den ligefremme Ungdommelighed, netop gjøre Genialiteten mere åbenbar, og åbenbar i Idealitetens rent æsthetiske Forhold til Ideen. Hun vil naturligvis ikke blive ung igjen i den latterlige Forstand, hvori Slagtersvende og Publicum taler om en satans rask Tøs, men kun i Idealitetens Forstand vil hun blive ung og yngre. Hun er nu ret egenligen Gjenstand for en væsenlig Kritik, nu da hun anden Gang og i anden Potens kommer til at

forholde sig til den samme Idee eller nøiagtigere udtrykt, netop fordi det er anden Gang, kommer hun til rent ideelt at forholde sig til Ideen. Sagen er ganske simpel; man kan spørge således: hvilken Indfatning er den væsenligen tilsvarende til en Genialitet, hvis Idee er qvindelig Ungdommelighed. De fleste Mennesker ville desto værre formodenligen svare: det er qvindelig Ungdommelighed eller at være 17 År gammel. Men dette er vistnok en Misforståelse, som strider mod det Dialektiskes egen Tankegang. Rent ideelt og dialektisk er Fordringen: at Indfatningen, eller det hvori Ideen er, forholder sig til Ideen på en Afstand fra Ideen. I Forhold til alle Naturbestemmelser gjælder det, at den første Gang er det Høieste, er Culminationen; i Idealitetens Forstand gjælder det, at den anden Gang er det Høieste, thi hvad er Idealitet Andet end just: den anden Gang. Ungdommelighedens Idee som Opgave og det selv at være aldeles ung svare i Idealitetens Forstand ingenlunde correct til hinanden. Forsåvidt uæsthetiske Tilskuere ere af den modsatte Mening, da er det fordi de bedrages af et Sandsebedrag, der forvexler Glæden over Jfr. N. N.'s phænomenale [105] Ungdommelighed med Skuespillerindens væsenlige Idealitet. Lad os tage et andet Exempel. Der er en Lyrik, som man måtte kalde Ungdommelighedens Lyrik; ethvert ungt Menneske, der er erectioris ingenii, har lidt af den. Men så er der et ungt Menneske, der qva Yngling har denne Ungdommelighedens Lyrik, og tillige har en Genialitet, hvis Idee er Ungdommelighedens Lyrik: nu spørges, når vil han præstere sin bedste Lyrik, mon i det 20de År? Ingenlunde. Hans bedste Lyrik vil netop komme i en noget ældre Alder, når Tiden har taget hans Ungdommeligheds lykkelige Tilfældigheder, så han nu rent ideelt, og derved tillige i dybere Forstand tjenende forholder sig til sin Idee. De, der kun have Sands for hin første Ungdommeligheds lykkelige Tilfældigheder, de mangle æsthetisk Dannelse, og opdage derfor ikke, at dette Lykkelige er det Tilfældige, det Forgængelige, medens Genialiteten og Forholdet til Ideen er det Evige og Væsenlige.

Den betydeligste Opgave, der er sat en Skuespillerinde, som forholder sig til den Idee: qvindelig Ungdommelighed i dennes mest lyriske Potensation, er vistnok Julie i Romeo og Julie. Mon virkeligen nogen Æsthetiker vilde falde på, at en Skuespillerinde på 17 År kunde spille Julie? Man taler rigtignok trompetende om dette hele Spil af Kræfter, dette Fyr, denne Ild og dette meget andet Deslige; men man taler egenligen derom i Galleri-Kategorier, og Sligt strækker ikke til for at bedømme en Opfattelse af Julie. Det, Galleriet vil see, er naturligvis ikke en ideal Præstation, en Idealitetens Gjengivelse: Galleriet vil see Jfr. Julie, en satans nydelig og forbandet rask Tøs på 18 År, der leger Julie eller udgiver sig for Julie, medens Galleriet forlystes ved den Tanke, at det er Jfr. N. N. Derfor kan Galleriet naturligvis aldrig fåe det i sit Hoved, at en Skuespillerinde netop for at gjengive Julie må væsenligen have en Afstand i Alder fra Julie. Og dog er det således, og hint beundrede Overmål af Kræfter i det 18de År egenligen, æsthetisk, en Misforståelse, thi i Idealiteten gjælder det: den bedste Kraft er Bevidstheden og Gjennemsigtigheden, der veed at disponere over de væsenlige Kræfter, vel at mærke i en Idees Tjeneste. Der gives vistnok Opgaver for en Skuespillerinde, i Forhold til hvilke de 18 År ere qvod desideratur: men disse Opgaver ere netop ikke de eminente Opgaver. Der er Opgaver, hvor dette Overmål af den første Ungdommeligheds Kræfter, skal benyttes som en yndig Leg. Disse Opgaver kan da en sådan Skuespillerinde overtage, og det kan da betragtes som en skjøn, også betydningsfuld Tidsfordriv, indtil hun bliver så meget ældre, at hun med de væsenlige Kræfter kan bære de eminente Opgaver. At fremstille en lille Jomfru på 16 År i et fransk Drama, det vil være den passende Opgave. Men denne flygtige, gækkende Skrøbelighed at løbe med er også som Intet at regne i Sammenligning med at skulle bære Vægten af Julies intensive Fylde. Det følger af sig selv, at det vilde være Misforståelse, at enhver, der engang kunde fremstille en sådan næsten kun skizzeret Figur, derfor også med Tiden skulde blive istand til at overtage de eminente Opgaver. Nei, langtfra. Men just derfor er det det Sjældne, når Den, der absolut lykkeligt,

bestandigt friskt og forynget dannede sig i de flygtige Bølgepigers lette Skikkelser, når hun i Tidens Fylde forklarer sig i den eminente Hypostase.

Metamorphosen vil da blive: en, i eminent Forstand, Tilbagevenden til sit Første. Dette [106] skal nu nærmere belyses ved at vise de dialektiske Bestemmelser i Metamorphosen. Tiden er, som sagt, det Dialektiske, der kommer udenfra, men hun var oprindelig dialektisk i sig selv, netop derfor kan hun gjøre Tiden Modstand, så dens Dialektik kun gjør det Dialektiske i hende åbenbart – i Metamorphosen.

Tiden har gjort sin Ret gjældende; den har taget Noget af den umiddelbare, den første, den ligefremme, den tilfældige Ungdommelighed. Men derved vil Tiden igjen netop gjøre hendes Genialitet væsenligere åbenbar. Hun har tabt i Galleriets Øine, hun har vundet i Idealitetens Forstand. Galleri-Forvexlingernes Tid er forbi; skal hun spille Julie, kan der ikke mere være Tale om at gjøre furore som Jfr. Julie, skal hun spille den, må det blive en eminent Præstation, eller endnu rigtigere en Præstation i eminent Forstand. Og dette er just Metamorphosen. Hårdt mod Hårdt hedder det, og således også her: Dialektik mod Dialektik, så har Tiden ingen Magt til egenligen at tage, den er kun en tjenende Magt, der tjener til at gjøre åbenbar.

Tiden har gjort sin Ret gjældende; den har taget Noget af hin første Ungdommeligheds lykkelige Tilfældigheder eller tilfældige Lykke, men den har tillige dannende og forædlende udviklet hende, så hun nu i fuld og bevidst, i erhvervet og indviet Rådighed over sin væsenlige Kraft i Sandhed kan være sin Idees Tjenerinde, hvilket er det væsenlige æsthetiske Forhold og væsenligen forskjelligt fra det 17de Års umiddelbare Forhold til den egne Ungdommelighed. Det er dette tjenende Forhold til Ideen, der egenligen er Culminationen, netop denne bevidste Sig-Ydmygen under Ideen er netop Udtrykket for Præstationens eminente

Opløftelse. Det 17de Års Ungdommelighed er meget for knibsk, meget for overmodig, meget for lykkelig til i dybeste, eller, hvilket er det Samme, i høieste Forstand at tjene. Men det, ganske at være tjenende, er Inderligheden; det 17de Års Inderlighed er væsenlig en Higen ud efter, der i al sin Lykke dog aldrig kan være sikker for en eller anden Tilfældighed; eller hvis det undgåes, at Tilfældigheden viser sig, må man dog hver Gang sige: det var en Lykke, thi muligt er det bestandigt. Først i det absolut tjenende Forhold til Ideen er Tilfældigheden absolut gjort umulig.

Tiden har gjort sin Ret gjældende; der er et Noget, som er blevet forbigangent; men da vil igjen en Erindringens Idealitet kaste en høieste Belysning over hele Præstationen, et Incarnat, som end ikke var i hin den første Ungdommeligheds Dage. Kun i Erindringen er der absolut Ro, og derfor just det Eviges stille Brand, dets uforkrænkelige Gløden. Og beroliget er hun i sin væsenlige Genialitets Evighed; hun vil ikke barnagtigt eller vemodigt længes efter det Svundnes Blussen, dertil er hun netop i Metamorphosen bleven både for varm og for rig. Denne rene, beroligede og foryngende Erindren vil som et idealiserende Lys gjennemlyse hele Præstationen, der i dette Lys vil være ganske gjennemsigtig.

Disse ere Metamorphosens Momenter. Lad os nu blot til Slutning for endnu engang fra en anden Side at belyse dens Eiendommelighed, comparativt med den sammenstille en anden Metamorphose. Vi vælge en qvalitativ forskjellig; just dette vil give Sammenligningen væsenlig Interesse, medens det vil forhindre al nysgjerrig Qvantiteren betræffende hvilken der er den rareste osv. Denne anden Metamorphose er Continuerlighedens, hvilken igjen nærmere bestemmet [107] er en Proces, en Succession, en stadig Forvandling i Årene, så Skuespillerinden, efterhånden som hun bliver ældre, forandrer Fag, tager ældre Roller, igjen med samme *Fuldendthed som hun i en yngre Alder udfyldte yngre. Denne Metamorphose kunde man kalde den ligefremme Perfectibilitet. Den har især

ethisk Interesse, og den vil derfor i høi Grad glæde ja ligesom overbevise en Ethiker, der i Kamp for sin Livsanskuelse stolt peger på et sådant Phænomen, som på sin Seier, i stille, inderlig Taknemmelighed kalder en sådan Skuespillerinde sin almægtige Allierede, fordi hun, bedre end han, og netop på eet af de allerfarligste Puncter beviser hans Theori. Den Metamorphose derimod, om hvilken vi have talt, er Potensationens, eller den er en intensivere og intensivere Tilbagevenden til sit Første. Denne Metamorphose vil absolut beskæftige en Æsthetiker, thi Potensationens Dialektik er netop den æsthetisk-metaphysiske Dialektik. Lykkeligere end Archimedes vil han dithyrambisk råbe »heureka«, idet han peger på Phænomenet; beruset i Beundring og dog ædru i dialektisk Besindighed vil han kun have Øie for dette Eneste, og forståe det som sit Kald at skaffe Plads, for at det Vidunderlige kan blive seet og beundret just som sådant. – Continuerlighedens Metamorphose vil i Årenes Løb ligeligt udbrede sig over det væsenlige Omfang af Opgaver indenfor Qvindelighedens Idee; Potensationens vil i Årenes Løb forholde sig intensivere og intensivere til den samme Idee, hvilken vel at mærke, æsthetisk forstået, er sensu eminentissimo Qvindelighedens Idee. Vil man om den Skuespillerinde, der svarer til Continuerlighedens Metamorphose, sige, at hun, i Idealitetens Forstand, vel bliver ældre, men ikke ældre i Timelighedens Forstand; så må man om den anden sige, at hun bliver yngre. Men om dem begge må der siges, at Tiden ingen Magt har over dem. Der er nemlig een Modstand mod Årenes Magt, det er Perfectibiliteten, den udfolder sig just i Årene; og der er en anden Modstand mod Årenes Magt, det er Potensationen, den bliver netop åbenbar i Årene. Begge Phænomener ere væsenligen Sjeldenheder, og begge have de det tilfælles, at de med hvert År blive sjeldnere. Netop fordi de ere dialektisk sammensatte, vil også deres Existens År for År blive dialektisk; hvert År vil gjøre Forsøget på at bevise sin Sætning om Årenes Magt, men Perfectibiliteten og Potensationen vil seierrigt modbevise Årenes Sætning. Dette giver atter absolut Ro i Tilskueren, thi det 17de Års

Ungdommelighed er dog skrøbelig, men Perfectibiliteten og Potensationen er den absolute Tilforladelighed.

Måtte det ved denne lille Artikel være lykkedes mig, at bidrage Noget til at gjøre det indlysende, hvor betrygget, trods Årene, den væsenlige Skuespillerindes Fremtid er, skulde det være mig en kjær Tilfredsstillelse, så meget mere, som jeg er forvisset om, at der på så mange Måder er Misforstand nok i Forhold til den rette Opfattelse af en Skuespillerindes Fremtid, idet den samme Misforståelse, der misforstået og uæsthetisk overvurderer Begyndelsen, misforstået og uæsthetisk seer feil af det Senere, eller rettere af det Høieste.

Sommeren 1847.

Inter et Inter

.

Peter von Scholten [1784-1854, 1840'erne]

Wilhelm Heuer: *Peter Carl Frederik von Scholten*. 1832.

SMK Open. Inventarnummer KKS12355 [må benyttes frit]

1840'erne

https://biografiskleksikon.lex.dk/Peter_v._Scholten [108]

https://da.wikipedia.org/wiki/Peter_von_Scholten

Hermann Lawaetz: Peter v. Scholten

108 Hans Jonatan blev født i 1784, samme år som Peter von Scholten

Forlag: Lindhardt og Ringhof
- Format: epub
- Sprog: Dansk
- ISBN-13: 9788728363416
- Udgivelsesdato: 10-11-2022 [Oprindelig: 1940]
- Udgiver: Lindhardt og Ringhof
- Sideantal: 296 Sider

https://www.dfi.dk/viden-om-film/filmdatabasen/film/peter-von-scholten

PETER VON SCHOLTEN / Palle Kjærulff-Schmidt, Danmark, 1987 / 113 min. DK/Spillefilm:

Stort anlagt historisk film om den fremskridtsvenlige guvernør på de dansk-vestindiske øer. Man følger hans konflikter med myndighederne i København og med lokale embedsmænd og plantageejere, indtil han i 1848 imødegår et ulmende slaveoprør ved på egen hånd at ophæve negerslaveriet.

Info fra DFI:

Sven Holm: Peter von Scholten. "En filmroman". Tiderne Skifter 1987 (ukommenteret udgave af manuskriptet). [Kan hjemlånes via bibliotek.dk]

En udansk dansker : - eller hvordan man klapper sammen mellem to stole **Lasse Ellegaard** Levende billeder, Årg. 3, nr. 1 (1987) [Kan bestilles som digital kopi fra KB via bibliotek.dk]

Bogens verden: tidsskrift for litteratur og kultur. **Erichsen, Peter Johannes** Kollisionskurser 1987 Årg. 69, nr. 3 (1987) 212-217 [Kan bestilles som digital kopi fra KB via bibliotek.dk]

Fuld af lys **Bo Green Jensen** I: Tusind øjne, Årg. 11, nr. 97 (1987) [Kan bestilles som digital kopi fra KB via bibliotek.dk]

Niels Olaf Gudme: Den kødelige erkendelse. Interview med **Sven Holm** og **Claes Kastholm Hansen**. 79/1985.

Mogens Kløvedal: Skrevne billeder. Levende Billeder 2/1987. [Kan bestilles som digital kopi fra KB via bibliotek.dk]

Flagskibets forlis : **Peter von Scholten** som illustreret klassiker. **Dan Nissen**. Kosmorama, Årg. 33, nr. 180 (1987) [Kan bestilles som digital kopi fra KB via bibliotek.dk]

Frederik von Scholten (1796-1853): *Plantagen Prosperity* (Skt Croix), april 1838. Bagest en sukkermølle og et sukkerkogeri.

Omtrent på dette tidspunkt er H.C. Andersen begyndt at arbejde på *Mulatten*. Om han har mødt Frederik von Scholten på ét eller andet tidspunkt, om de har brevvekslet og om Scholten – på én eller anden måde - har inspireret Andersen vides ikke.

Frederik von Scholten var bror til Peter von Scholten.

Se evt https://en.wikipedia.org/wiki/Frederik_von_Scholten

http://www5.kb.dk/images/billed/2010/okt/billeder/object277793/en/
[KB, billedet er fri af ophavsret]

Billedet er vist og omtalt i Claus Bjørn: *Gyldendal og Politikens Danmarkshistorie 1800-1850*, Kbh 1990, s. 99.

Tronskifterne (1839 og) 1848

1839 … 1848: Frederik 6' (konge 1808-1839) døde 1839 og blev efterfulgt af Christian 8' (konge 1839-1848).

Derefter fulgte Frederik 7' (konge 1848-1863). Frederik 7' 'gav' os **Grundloven af 1849**.

Overgangen fra Enevælde til Demokrati, 1849 ff

Da *Mulatten* blev sat op på Det Kongelige Teater i København (premiere 1840) var demokratiet endnu ikke indført. Kongen herskede enevældigt (og havde til støtte et embedsapparat og

et militær). Størstedelen af befolkningen boede på landet, men bybefolkningen voksede.

Teatret blev styret 'ovenfra' med afsæt i kongelige privilegier og det var først fra overgangen til folkestyret i 1849 at privilegierne blev afskaffet og at teatre som *Casino* i København blev oprettet.

Johanne Louise Heiberg (som spillede en bærende rolle i *Mulatten*) har fortalt om den politiske og teatermæssige overgang fra 1849 i sine erindringer [*Et liv genoplevet i erindringen*, bd 3, kap I om 1849-1850].

Hendes mand – Johan Ludvig Heiberg (bryllup 1831) – blev enedirektør for Det Kongelige Teater i 1849 (direktør fra 1849 til 1856). Heiberg var litteraturkritiker og dramatiker og havde fx skrevet *Elverhøj* i 1828 på bestilling som bidrag til festlighederne da Frederik 6's yngste datter skulle giftes.

Queen Mary [Ca 1848-1905]

Ill Nationalmuseet: Illustration af Queen Mary. Fra Ch. E. Taylor, Leaflets from the Danish Westindies, 1888. s. 158.

https://da.wikipedia.org/wiki/Queen_Mary

https://natmus.dk/historisk-viden/temaer/danmarks-kolonier/dansk-vestindien/fireburn/

17.04.2019 https://www.tv2kosmopol.dk/kobenhavn/fra-flamingo-til-permanent-sort-kvinde-skal-blive

05.03.2021 https://kunsten.nu/journal/i-am-queen-mary-skal-fortsat-minde-os-om-kolonitiden/

Supplerende materiale om 1800-, 1900- og 2000-tallet

Historiske oversigter

Claus Bjørn: *Gyldendal og Politikens Danmarkshistorie 1800-1850*, Kbh 1990.

Det pågældende bind kan (i sin 2. udgave) findes på lex.dk: https://danmarkshistorien.lex.dk/.taxonomy/738

https://danmarkshistorien.dk/vis/materiale/den-danske-slavehandel

---

Frankrig og Fransk Vestindien i 1700-tallet TMP

I Påskedagene 2025 faldt jeg – meget tilfældigt – over en film på DR der havde fokus på en fransk chevalier - Joseph Bologne de Saint-George. Filmen gav sig ikke ud for at være stærkt *dokumentarisk*, men snarere at være underholdende – dog på en måde som kunne føre den nysgerrige tilskuer videre.

Emnemæssigt og historisk ligger H. C. Andersen's *Mulatten* og *Chevalier* forholdsvis tæt på hinanden. Desuden ligger Dansk Vestindien (St. Croix m.fl.), Guadeloupe og Martinique tæt på hinanden, se kortet s. 301.

DR præsenterede filmen således:

'Amerikansk [og engelsk-sproget] autentisk drama fra 2022. I 1700-tallets Paris skaber en ung sort mand sensation. Manden er Joseph Bologne, junker af Saint-Georges. Bologne er søn af

en fransk plantageejer og en afrikansk slave, men ikke desto mindre stiger han til usete højder i det parisiske selskabsliv. Han bliver en fejret komponist, violinist og fægter. Og han indleder en skæbnesvanger kærlighedsaffære og lægger sig ud med Marie Antoinette og hendes hof. … Udløber: 10. maj 2025'.

Henvisninger:

https://en.wikipedia.org/wiki/Chevalier_de_Saint-Georges

https://fr.wikipedia.org/wiki/Joseph_Bologne_de_Saint-George

https://en.wikipedia.org/wiki/Chevalier_(2022_film)

https://en.wikipedia.org/wiki/Guadeloupe

Frantz Fanon: *Fordømte her på jorden* [1961, 2002]

Fransk Vestindien og *Dansk* i 1800-tallet

Frantz Fanon stammede fra Fort de France der er hovedstad i det franske oversøiske departement – **Martinique** – som H.C. Andersen valgte som scene for sit drama.

Med dette valg kunne Andersen præsentere slaveriet – *et andet sted i Vestindien* - end i *Dansk* Vestindien, men det var ikke så meget de politiske og sociale problemer Andersen havde fokus på, som det psykologiske og personlige spil mellem hans dramas meget forskellige karakterer.

I 1840 havde Frankrig – og Martinique – været gennem revolutionen i 1789 og Napoleon's regime frem til Waterloo 1815. I Danmark var man et noget andet 'sted', Norge var tabt – og indgik i union med Sverige fra 1814 (til 1905).
Man kan formode at Andersen – i 1840 - ville skabe noget der på den ene side var dramatisk og 'fængslende', på den anden side ufarligt i en samfundsmæssig forstand.

Andersen brød sig næppe om slaveriet, hverken generelt eller i Danmark, men det lå ham fjernt at rette en egentlig kritik mod samfundsordenen, Enevælden – og det danske monarki og dets tjenere på højt niveau.

Frantz Fanon i 1900-tallet [1925-1961]

Frantz Fanon blev født i 1925 og døde (af leukæmi) i USA allerede i 1961 – da han kun var i midten af 30'erne.

I 1943 meldte Fanon sig til de Frie Franske Styrker. Efter krigen læste han medicin og psykiatri på Universitetet i Lyon.

Han fik ansættelse på et hospital i Algeriet – der på dét tidspunkt var en fransk koloni. Algeriet blev selvstændigt året efter Fanon's død i juli 1962.

At Fanon udviklede sig til at blive en meget skarp kritiker af den franske kolonimagt er vel ikke så mærkværdigt, når man tager hans baggrund, hans politiske og lægelige erfaringer - og den franske politiske, politimæssige og militære praksis i betragtning?

Biografiske artikler:

https://lex.dk/Frantz_Fanon [meget kort artikel]
https://da.wikipedia.org/wiki/Frantz_Fanon

https://en.wikipedia.org/wiki/Frantz_Fanon
https://fr.wikipedia.org/wiki/Frantz_Fanon

https://www.britannica.com/biography/Frantz-Fanon

Sociologisk Leksikon [oprindelig trykt bog, 2011], heri en kort artikel om Fanon.

Anmeldelse af Sociologisk Leksikon:
https://tidsskrift.dk/slagmark/article/view/104071/153012

Sociologisk Leksikon. I-bog

ISBN: 978-87-412-6550-6 :

https://sociologiskleksikon.digi.hansreitzel.dk/?id=55

Adgang til i-bogen kan købes – som enkeltbrugerlicens - for 4 år ad gangen.

Fanon >< Bourdieu:

Raphael Dalleo har i 2016 udgivet et samleværk med titlen: *Bourdieu and Post-Colonial Studies* [Liverpool University Press]. Heri indgår en artikel af Roxanne Curto der har særligt fokus på Algeriet. Et Abstract kan findes her:

https://academic.oup.com/liverpool-scholarship-online/book/43332/chapter-abstract/363101492?redirectedFrom=fulltext [Abstract 2016]

Andre artikler:

https://da.wikipedia.org/wiki/Martinique
https://da.wikipedia.org/wiki/Algeriet

Thomas Piketty: *Racisme skal måles for at overvinde diskrimination*. Information s Forlag, Kbhvn. 2022

Forlaget skriver:

Det diskuteres jævnligt, i hvilket omfang racisme findes, men ifølge Thomas Piketty kan racisme måles. Den er indlejret i de samfundsmæssige og økonomiske strukturer. Og selvom der overalt kan observeres ulighed, som har at gøre med menneskers ophav, er der begrænset politisk vilje til at sætte ind over for diskrimination og racisme.

Vil vi bekæmpe diskrimination, er det nødvendigt at bekæmpe klassemæssig ulighed i bredere forstand og udtænke en transnational model, som giver os mulighed for at måle og modvirke racisme.

Thomas Piketty (f. 1971) er professor ved École d'économie de Paris, som han i 2006 var med til at etablere. Han er forfatter til bestsellerne *Kapitalen i det 21. århundrede* (2013) og *Kapital og ideologi* (2019) samt E*n kort historie om lighed* (2022).

Danmark – En kolonimagt. Redaktion: Mikkel Venborg Pedersen. Gads Forlag, Kbh 2017

Vestafrika – Forterne på Guldkysten. Redaktion: Per Oluf Hernæs. Gads Forlag. Kbh 2017

***Vestindien – St. Croix, St. Thomas og St. Jan*.**
Redaktion: Poul Erik Olsen. Gads Forlag, Kbh 2017

I serien *Danmark og Kolonierne* indgår også et bind om Indien og ét om Grønland.

Thorkild Hansen's slavetrilogi [1967-1970]

Thorkild Hansen: (1) *Slavernes Kyst*, (2) *Slavernes skibe* – (3) *Slavernes øer*. Gyldendal, Kbh 1967-1970; jeg har benyttet en bogklubsudgave fra 1972.

I bd (3) fortælles om **Hans Jonatan** (kapitel 7, afsnit 3) – senere følger kapitler om **Peter von Scholten** (kap 8) og **General Buddo** (kap 9).

Alex Haley: *Roots* [*Rødder*] [1974 ff]

Alex Haley: *Roots*. Doubleday & Company, New York, 1976. En 'condensed' version blev udgivet af Reader's Digest i 1974. En dansk udgave – *Rødder* – blev udgivet af Information's Forlag i 1977 i 2 bd.

Der foreligger en TV-version som bl.a. blev udsendt i Danmark i 1970'erne, se: https://da.wikipedia.org/wiki/Alex_Haley

Per Olov Enquist: *Fra regnormenes liv (1856)* [1981]

Per Olov Enquist udgav i 1981 *Från regnormarnas liv* der angiveligt foregår *i 1856*.

Svensk TV-version fra 1997 med Lena Endre og Tomas von Brömmsen som Johanne Luise Heiberg og H.C. Andersen. Per Olov Enquist stod for manus og instruktion:

Se: https://www.youtube.com/watch?v=VJ47msTtX34

-

Dansk udgave: *Fra regnormenes liv. Et familiemaleri fra 1856*, Samlerens Forlag/forfatteren og Dansklærerforeningen/Skov, Fotografisk genoptryk efter 2. udgave 1983 [87-587-0061-7].

Efterskriften indledes således: *Per Olov Enquists skuespil Fra regnormenes liv skildrer et møde mellem H.C. Andersen og Johanne Luise Heiberg, som påviseligt er opdigtet. Alligevel kan der være mening i indledningsvis at opsøge de to berømtheder i den virkelighed som var deres […]*

-

Tore Leifer har præsenteret Johanne Luise Heiberg - og Wilhelm Marstrand's portræt af hende - på Det Nationalhistoriske Museum på Frederiksborg Slot.

Anledningen var at Ellen Hillingsøe spillede Johanne Luise Heiberg i Folketeatret's turne [2022, 2023] *Fra regnormenes liv,* se https://dnm.dk/podcast-tore-leifer/fruheiberg/

Se også: https://folketeatret.dk/teaterprogrammer/tidligere-forestillinger/saeson-2122/program-fra-regnormenes-liv/

Alex Frank Larsen's TV-serie (4 episoder): *Slavernes Slægt* (2005)

Serien er genudsendt af DR i Påsken 2025 og kan streames frem til 02.03.2028

 # 1: De ukendte rødder:
https://www.dr.dk/drtv/se/slavernes-slaegt_-de-ukendte-roedder_510005

 # 2: Tivoli-drengens klan:
https://www.dr.dk/drtv/se/slavernes-slaegt_-tivoli_drengens-klan_510006

 # 3: Brobyggerne:
https://www.dr.dk/drtv/episode/slavernes-slaegt_-brobyggerne_510003

 # 4: Flugten til friheden:
[sidste del handler om Hans Jonatan og hans efterkommere - Se nærmere , s. 133]:
https://www.dr.dk/drtv/se/slavernes-slaegt_-flugten-til-friheden_510004

La Amistad (februar 1839). Spielberg's film 1997

I Alex Frank Larsen's serie henvises til *La Amistad* [ɔ: *Venskabet* [spansk]] – ɔ: til begivenheder der fandt sted i

februar 1839 og til Steven Spielberg's film om dem der havde premiere i 1997. [109]

Om H. C. Andersen har hørt om begivenhederne eller læst om dem vides ikke.

Henvisninger:

Spielberg's film er omtalt på internettet og kan lejes eller købes.

https://en.wikipedia.org/wiki/Amistad_(film)

https://da.wikipedia.org/wiki/Amistad_(film)

---

https://en.wikipedia.org/wiki/United_States_v._The_Amistad

https://www.archives.gov/education/lessons/amistad:

In February of 1839, Portuguese slave hunters abducted a large group of Africans from Sierra Leone and shipped them to Havana, Cuba, a center for the slave trade. This abduction violated all of the treaties then in existence. Two Spanish plantation owners, Pedro Montes and Jose Ruiz, purchased 53 Africans and put them aboard the Cuban schooner Amistad to ship them to a Caribbean plantation. On July 1, 1839, the

109 I 1944 blev der indgået en aftale mellem Mexico og USA om at dele vandet i Rio Grande-bassinet (se fx https://lex.dk/USA's_geografi og https://en.wikipedia.org/wiki/Amistad_Reservoir).

Africans seized the ship, killed the captain and the cook, and ordered Montes and Ruiz to sail to Africa.

Additional Background Information

Montes and Ruiz actually steered the ship north; and on August 24, 1839, the Amistad was seized off Long Island, NY, by the U.S. brig Washington. The schooner, its cargo, and all on board were taken to New London, CT. The plantation owners were freed and the Africans were imprisoned on charges of murder.

Although the murder charges were dismissed, the Africans continued to be held in confinement and the case went to trial in the Federal District Court in Connecticut. The plantation owners, government of Spain, and captain of the Washington each claimed rights to the Africans or compensation.

President Van Buren was in favor of extraditing the Africans to Cuba. However, abolitionists in the North opposed extradition and raised money to defend the Africans. Had it not been for the actions of abolitionists in the United States, the issues related to the Amistad might have ended quietly in an admiralty court. But they used the incident as a way to expose the evils of slavery and generate significant opposition to the practice.

The brig Washington that seized the Amistad was commanded by Lt. Thomas R. Gedney. In maritime law, compensation is allowed to persons whose assistance saves a ship or its cargo from impending loss. Lt. Gedney claimed that it was with great difficulty and danger that he and his crew were able to recapture the Amistad from the Africans. They claimed that, had they not seized the vessel, it would have been a total loss to its "rightful" owners. Gedney and his crew believed they were entitled to salvage rights (or the full $65,000). At that time in

U.S. history, even individuals acting in their official capacity as officials of the government were entitled to salvage rights.

In a libel, or written statement, in admiralty court, Gedney described the encounter with the Amistad. Because he sought salvage of the schooner and its cargo, he was very detailed in his account and itemized all of its cargo, estimating its value at $40,000 and the value of the Africans as slaves at $25,000. He relayed that the Africans could speak only native African tongues and that one of the two Spanish plantation owners, Jose Ruiz, spoke English. Gedney included in his statement the account of the mutiny as told by Ruiz.

Abolitionists hired Roger S. Baldwin, a lawyer from New Haven, and two New York attorneys, Seth Staples and Theodore Sedgewick, to serve as proctors, or legal representatives, for the Africans.

The proctors submitted to the district court an answer to the libels of Lt. Gedney, Pedro Montes, and Jose Ruiz. It conveys the position of the Africans: "... each of them are natives of Africa and were born free, and ever since have been and still of right are and ought to be free and not slaves ..." It states that they were not a part of a Spanish domestic slave trade and instead had been forcibly kidnapped from the African coast. And further that, while suffering “great cruelty and oppression” on board the Amistad, they were “incited by the love of liberty natural to all men” to take possession of the ship by force and seek asylum somewhere.

The district court ruled that the case fell within Federal jurisdiction and that the claims to the Africans as property were not legitimate because they were illegally held as slaves. The U.S. District Attorney filed an appeal to the Supreme Court.

In the trial before the Supreme Court, the Africans were represented by former U.S. President, and descendant of American revolutionaries, John Quincy Adams. Preparing for his appearance before the Court, Adams requested papers from the lower courts one month before the proceedings opened. For 8 ½ hours, the 73-year-old Adams passionately and eloquently defended the Africans' right to freedom on both legal and moral grounds, referring to treaties prohibiting the slave trade and to the Declaration of Independence.

The Supreme Court decided in favor of the Africans, stating that they were free individuals. Kidnapped and transported illegally, they had never been slaves. Senior Justice Joseph Story wrote and read the decision: "...it was the ultimate right of all human beings in extreme cases to resist oppression, and to apply force against ruinous injustice." The opinion asserted the Africans' right to resist "unlawful" slavery.

The Court ordered the immediate release of the Amistad Africans. Thirty five of the survivors were returned to their homeland (the others died at sea or in prison while awaiting trial).

CC0 Materials created by the National Archives and Records Administration are in the public domain.

Rikke Lie Halberg & Bertha Rex Coley: *Dansk Vestindien – fra dansk koloni til amerikansk territorium*

Rikke Lie Halberg & Bertha Rex Coley: *Dansk Vestindien – fra dansk koloni til amerikansk territorium*. Frydenlund, Fredriksberg, 1. udgave, 4. oplag 2021. Bogen er beregnet på undervisning i gymnasiet, HF og HHX og indgår i serien HIS2RIE, jf: https.www.his2rie.dk

Dumpning af en buste af Frederik 5. Rematerialisering forklaret for børn

Se Silas Marker's artikel i K Forum [November 2020]:

https://kforum.dk/article195134k.ece

Artiklen præsenteres således: *Hærværk eller happening? Debatten om dumpningen af en buste af Frederik V i vandet raser. Modstanderne af aktionen har især bidt mærke i ét ord, der endnu ikke for alvor er blevet forklaret i debatten: rematerialisering.*

1771-1827: *Danmarkshistorien på vrangen*

1771-1827: *Danmarkshistorien på vrangen (4:6) - Slaveri gennem tiderne*. DR 2020.

DR skriver: Siden tidernes morgen har mennesker behandlet andre mennesker som deres ejendom. Slaver og trælle er blevet betragtede som nærmest laverestående end dyr, og i krige og konflikter har det nogle gange været bedre at fange fjenderne og udnytte deres arbejdskraft end at myrde dem.

Liv Thomsen fortæller den fantastiske historie om **Jan Leton** [1771-1827], der i 1800 tallet foretager den lange rejse fra syd til nord, fra en amerikansk slaveplantage til en nordjysk fiskerlandsby. Og hun rejser tilbage i tiden sammen med historikere og arkæologer for at undersøge, hvilken rolle slaveri har haft i danmarkshistorien.

Tilrettelæggelse: Liv Thomsen Medvirkende: Jeanette Varberg, Kurt Villads Jensen, Ulrik Langen, Poul Duedahl Udløber: 4. marts 2025:

https://www.dr.dk/drtv/episode/danmarkshistorien-paa-vrangen_-slaveri-gennem-tiderne_150965

1805 ff: *Unge Andersen* ... [2005]

Rumle Hammerich: *Unge Andersen*

https://www.filmvurdering.medieraadet.dk/vurderinger/unge-andersen-0 [2005]

https://www.dfi.dk/viden-om-film/filmdatabasen/film/unge-andersen

Et undervisningsmateriale til spillefilmen *Unge Andersen* (Danmark, 2005).

Se: https://filmcentralen.dk/grundskolen/undervisning/unge-andersen v/ *Judith og Ulrich Breuning*.

Kommentar af *Christian Monggaard, Information* 11.03.2005:

https://www.information.dk/2005/03/andersen-uden-andersen

Odense Teater havde i 2005-2006 en musical på programmet over *Mulatten: Kærlighedens Farve*

https://faa.dk/forside/rossen-i-erotisk-musical-2022-12-22

Samtale med Kasper Wilton v/ Lene Kryger:
https://fyens.dk/kultur/andersens-erotiske-drama

Anmeldelse af Henrik Lyding:
https://jyllands-posten.dk/kultur/teater/ECE3840461/Odense-Teater-K%C3%86RLIGHEDENS-FARVE/ [2006]

Musical om von Scholten [2008-2010]

Se: https://www.scenekunstarkiv.dk/arrangement/?Code=EV0001072-0910

Rikke Rottensten:
https://www.kristeligt-dagblad.dk/kultur/l%C3%A6rerig-og-bev%C3%A6gende-von-scholten

Gregers Dirckinck-Holmfeld:
http://gregersdh.dk/von-scholten-folketeatret-st-scene-20-2-2010-anm/

Jeannette Ehlers [2015 ...]. Reference til *Mulatten*

TMP: Uddrag fra Wikipedia:

I 2015 åbnede Ehlers en udstilling på Astrid Noacks Atelier på Nørrebro med titlen "Because the Spirits. A Conversation.". På udstillingen brugte hun den folkekære forfatter H.C. Andersens skuespil *Mulatten* til at diskutere dansk kolonihistorie og slaveoprør. I skuespillet diskuterer to sorte, om de skal gøre oprør. Ehlers' udstilling var en del af en udstillingsrække, der åbnede i protest mod Golden Days, og

som blev udgivet i bogen Heritage Is Commoning samme år.[5] [6]

Maya Albana: *Det sorte kapitel*. Dokumentar. 1 time. 2018. Har været vist på DR og findes pt på *Filmstriben*. Maya Albana introducerer kunstneren og veninden Jeannette Ehlers og samler sig om hendes og La Vaughn Belle's statue af den sorte oprører Queen Mary [Mary Thomas].

Se: https://lex.dk/Mary_Thomas
Se: https://fjernleje.filmstriben.dk/film/9372628467/det-sorte-kapitel

Se Rasmus Elmelund's interview i *Information*:

Jeannette Ehlers: 'God kunst har altid en eller anden form for politik i sig. Jeannette Ehlers blev i 2018 kendt i den brede offentlighed for monumentet 'I Am Queen Mary', det første danske mindesmærke over Danmarks kolonihistorie. Siden har statue- og racismedebatten taget fart – og en storm rev hovedet af 'I Am Queen Mary'. Vi har mødt kunstneren, der af avisens kunstredaktion blev kåret til årets kunstner 2020': https://www.information.dk/kultur/2021/02/jeannette-ehlers-god-kunst-altid-form-politik [19.02.2021].

Om gymnasieprojekt om trekantshandelen [2015]

https://stiften.dk/aarhus/skal-vi-sige-undskyld-for-at-vi-brugte-slaver

https://socialister.dk/danmarks-kolonihistorie-i-film-og-boeger/ [hevisning til ph.d. Naja Berg Hougaard i tidsskriftet Marronage]

https://academicworks.cuny.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=3752&context=gc: [trykfejl rettet 03.05.2024]

Absences and Epistemologies of Ignorance: A Critical Multi-Sited Study on the Teaching of the Danish Colonial and Slave Trading Past [2018] [trykfejl rettet 03.05.2024]

Filmen *Viften* [2023]

Anna Neye: *Emma Gad for Hvide*, Gyldendal, Kbh 2017.

Filmen *Viften* [2023].

https://www.dfi.dk/viden-om-film/filmdatabasen/film/112507

Manus og medvirkende: Anna Neye Poulsen:

https://www.dfi.dk/viden-om-film/filmdatabasen/person/anna-neye

Instruktør: Frederikke Aspöck

Anmeldelser:

Ralf Christensen: *Dansk slaverifortid får én på kasketten i den sarkastiske og revsende 'Viften'*. *Information* 20. april 2023.

Nordisk Råd's Filmpris for 2023:

https://www.norden.org/da/news/den-danske-film-viften-vinder-nordisk-raads-filmpris-2023

1805 ff: Jesper Wung-Sung: *Hans Christian* [2024]

Jesper Wung-Sung: *Hans Christian*. Roman, Politikens Forlag, 1. udgave, København, 2024, Printed in Germany 2023.

Bogen giver sig ud for at være H.C. Andersen's egenhændige barndoms- og ungdomsnoter. Selv om der er hentet godt og grundigt i hvad H.C. Andersen selv har skrevet (hvad enten det har været tæt på sandheden - eller han har 'pyntet på' sandheden), så er værket i sagens natur et *nutidigt* digterværk.

Se Sarah Hvidberg's interview med Jesper Wung-Sung her:

https://pov.international/jesper-wung-sung-en-droem-for-to-aar-siden-var-afgoerende-for-at-jeg-skrev-bogen-om-h-c-andersen/

Interviewet er udgivet af pov.international i samarbejde med https://forfatterweb.dk/forfatterstafet:

https://forfatterweb.dk/forfatterstafetten-forar-2024#anchor14230

I interviewet indgår bl.a. en oplæsning af et stykke af romanen og en meget positiv omtale af Andersen's roman *Kun en Spillemand* [som Søren Kierkegaard anmeldte, se ovenfor s. 140]

Se omtalen forskellige steder, fx Erik Skyum-Nielsen's i *Information* 08.03.2024*, se:*

https://www.information.dk/kultur/anmeldelse/2024/03/jesper-wung-sung-skrevet-gedigent-mesterstykke-biografisk-roman-hc-andersen

og

Anna Sophie Hermansen's i *weekendavisen 07.03.2024:*

https://www.weekendavisen.dk/2024-10/boeger/portraet-af-kunstneren-som-ung-og-virkelig-irriterende-mand

---

Jens Andersen: *Andersen – en biografi,* bind 1, Gyldendal, Kbh 2003, s. 433 ff.

Torben Brostrøm og Jørn Lund: *Flugten i sproget. H.C. Andersens udtryk*, Gyldendal, Kbh 1991. Ét af bogens vigtigste synspunkter er udtrykt sådan: *Selve Andersens liv er et kunstprodukt, en eksistens i sproget* [s. 120].

Preben Kihl og Kirsten Gregersen:
Myten om H.C. Andersens ordblindhed og sprogmangler - stavning og syntaks i dagbøger og tidlige skrifter [110]

[Denne artikel blev bragt første gang i 2001 i: Anderseniana, Museum Odenses tidsskrift om H.C. Andersen].

https://museumodense.dk/artikler/myten-om-h-c-andersens-ordblindhed-og-sprogmangler/

---

110 I artiklen står: "Praktisk taget alle sammenligninger modsiger hypotesen om H.C. Andersens ordblindhed, men bestyrker en antagelse om, at han stavede normalt eller bedre på alle alderstrin." Og: "En analyse af [H.C. Andersens] stavefejl i hele datamaterialet viste, at fejlene hovedsageligt var fonologisk plausible på alle alderstrin og havde samme struktur og fejltyper som stavefejlene i de vigtigste danske undersøgelser af normal stavning".

Slave af Danmark

(1:4) Vold i paradis [2025]

DR [Danmarks Radio] har udsendt / er ved at udsende en serie i 4 dele under titlen: *Slave af Danmark*.

1' episode kan findes her:
https://www.dr.dk/drtv/episode/slave-af-danmark_-vold-i-paradis_507285

DR har udsendt følgende om 1' episode: 'Louisa arbejder i marken med sine børn, da Henrietta og Ludvig Schimmelmann kommer for at vælge de to smukkeste drenge på plantagen. I København har Heinrich Schimmelmann en ganske særlig gave med til kongens fødselsdag. En gave fra sukkermarkerne i Vestindien'. Udløber: 2. sep 2025

(2:4) En god forretning [2025]

https://www.dr.dk/drtv/episode/slave-af-danmark_-en-god-forretning_507284

DR: 'I huset på St. Croix sætter Regina livet på spil for at komme af med det liv, der mod hendes vilje vokser i hendes mave. Hjemme i København er Ernst Schimmelmann nu Danmarks største slaveejer og en af landets rigeste mænd. Men forretningen kunne blive endnu bedre, hvis de slavegjorte ikke stak af eller døde så hurtigt'. Udløber: 9. sep 2025

(3:4) Adskillelsen [2025]

https://www.dr.dk/drtv/episode/slave-af-danmark_-adskillelsen_507286

DR: 'Henrietta og Ludwig flytter endelig tilbage til Danmark og tager Regina med. I København drømmer Ernst om at gøre Danmark til det første land i verden der forbyder handlen med slaver i Vestafrika. I Amaliegade drømmer Regina om at se sine børn igen '. Udløber: 27. sep 2025

(4:4) Flugt og frihed [2025]

https://www.dr.dk/drtv/episode/slave-af-danmark_-flugt-og-frihed_507287

DR: 'Da englænderne angriber København, flygter Reginas nu 17-årige søn for at deltage i krigen. Men Henrietta vil ikke af med ham og hyrer en advokat for at få ham tilbage. Imens planlægger Reginas datter et oprør på St. Croix, og Louisa tager en afgørende beslutning'. Udløber: 28. sep 2025

Se nærmere om **Hans Jonatan**, s. 133.

Supplementer til *Slave af Danmark* serien

DR [Af Therese Bach Øvlisen, Tinna Viskum, Theis Lange Olsen 23.03.2025:] Danske slaveejere var brutale – men dén historie skal skoleelever ikke lære.

Flere historikere kritiserer det undervisningskrav til kolonitiden, som elever i folkeskolen skal undervises efter.

Se: https://www.dr.dk/nyheder/indland/danske-slaveejere-var-brutale-men-den-historie-skal-skoleelever-ikke-laere

Wikipedia

https://da.wikipedia.org/wiki/Slave_af_Danmark

Frederiksborg Slot

https://dnm.dk/podcast-tore-leifer/koloni/ [07.03.2025]

“Lydløse paa deres nøgne fødder vandrer slaverne gennem to hundrede aar af Danmarkshistorien” – sådan skriver Thorkild Hansen i dokumentarromanen “Slavernes kyst”.

Men den del af vores historie er ikke længere så lydløs og usynlig.

50 år senere, i 2017 kom et stort fembinds-bogværk om Danmark som kolonimagt, skrevet af nogle af vores bedste historikere.

I 2023 kom den satirisk-kritiske film “Viften”, og nu, i 2025, har DR kastet sig ud i en såkaldt dramadokumentarisk serie, “Slave af Danmark”.

I første afsnit af DR’s serie er der en scene, hvor værten, Nola Gaardmand, går rundt på Frederiksborg og ser på vores malerier af slavegjorte og slaveejere.

Vi har inviteret **Nola Gaardmand** på besøg i samlingen for at tale om Danmarks fortid som caribisk kolonimagt.

-

DR: Kampen om historien

Kolonialismens sorte bog [11.03.2025] 56 min. P1

https://www.dr.dk/lyd/p1/kampen-om-historien/kampen-om-historien-2025/kolonialismens-sorte-bog-11032515112

DR's nye dramadokumentariske serie 'Slave af Danmark' sætter fokus på slavernes vilkår på De Vestindiske Øer i det 18. århundrede og på den blanding af merkantilistisk og racistisk tankegang, der lå til grund for brugen af slavearbejdskraft.

Både herhjemme og internationalt oplever kolonihistorien i disse år en renæssance med fokus på mange af de emner, der enten har været fortrængt eller slet ikke fortalt.

Hvorfor er det først inden for de sidste otte til ti år, at vi for alvor har sat fokus på dette sted i vores kollektive historie?

Hvordan tager den danske kolonifortælling sig ud i sammenligning med f.eks. den britiske?

Og er der fortsat områder, som mangler at blive afdækket?

Det er spørgsmålene i denne uges udgave af Kampen om historien, hvor **Adam Holm taler med Gunvor Simonsen, ph.d. og lektor i historie ved Københavns Universitet og Erik Gøbel, historiker, forfatter og seniorforsker ved Rigsarkivet.**

Medvirkende: Bent Blüdnikow.
Redaktør: Thomas Vinter Larsen.
Redaktion: Clara Faust Spies.
Musik: Adi Zukanovic.

DR: Klog på sprog

Da det var okay at eje mennesker [14.03.2025]

https://www.dr.dk/lyd/p1/klog-paa-sprog/klog-paa-sprog-2025/da-det-var-okay-at-eje-mennesker-11032507115

56 min.P1

Slaver bliver slave-gjorte, at give frihed bliver at tage frihed. Hvilke ord og vendinger bruger vi, når vi taler om den danske kolonitid? Vi søsætter vores sproglige jolle i kølvandet på DR's store dramadokumentariske projekt "Slave af Danmark", der stævner gennem havene med skumsprøjt for boven hver søndag.

Gæster: Christian Ammitzbøll Thomsen, forskningsprofessor på Nationalmuseet. Martin Kristiansen DR's Sprogredaktør. Jeannette Ehlers, kunstner.

DR: Supertanker [med henvisninger til *Forbrydelsens anatomi*]

Kolonimagten og slavenationen [17.03.2025] 56 m

https://www.dr.dk/lyd/p1/supertanker/supertanker-2025/kolonimagten-og-slavenationen-danmark-11032511121

Vores fortidige adfærd i lande uden for Danmark ånder os i nakken. Bl.a. vores rolle som kolonimagt baseret på slaveri i Vestindien (i dag, U.S. Virgin Islands). Hvordan kan vi i dag

tage ansvar for historiske uretfærdigheder begået for flere generationer siden?

Vært: Carsten Ortmann.

Medvirkende: Seniorforsker på DIIS **Astrid Nonbo Andersen** der i 2017 udgav: *Ingen undskyldning*. *Erindringer om Dansk Vestindien og kravet om erstatninger for slaveriet*

og DR-journalisterne

Sara Røjkjær Knudsen og **Rikke Precht Møller** fra serien *Forbrydelsens anatomi*.

William Smith aka Hezekiah Smith. Fotograferet i Horsens Statsfængsel, Januar 1909. Han var (gætter jeg) født ca 1873.
Kilde: Rigsarkivet: https://api.rigsarkivet.dk/ao/v1/images/47264372

Se: https://videnskab.dk/kultur-samfund/mordere-fra-dansk-vestindien-blev-sendt-i-spjaeldet-i-horsens/ [Flere illustrationer]

DR: Forbrydelsens anatomi [15.03.2025]

https://www.dr.dk/lyd/p1/forbrydelsens-anatomi-4675134318000

I episode 1 og 2 stilles spørgsmålet om hvor vidt **fortællingen om Queen Mary** er historisk korrekt - om den har et historievidenskabeligt grundlag – eller om den snarere må opfattes som en historisk myte – der hviler på en digterisk fortolkning.

- 1: Hezekiah Smith's forbrydelse

https://www.dr.dk/lyd/p1/forbrydelsens-anatomi/mordet-i-sukkerplantagen/hezekiahs-forbrydelse-11032562101

Man kan læse om Hezekiah Smith i Poul Erik Olsen (red): *Vestindien*, s. 320 ff. (Se ovenfor - s. 266). Han blev – efter en flugtperiode og en fængsling i USA - indsat i Statsfængslet i Horsens i 1908.

- 2: Queen Mary's flamme [1878 og frem]

https://www.dr.dk/lyd/p1/forbrydelsens-anatomi/mordet-i-sukkerplantagen/queen-marys-flamme-11032562102

Queen Mary [med fødenavnet Mary Thomas] blev pågrebet efter Fireburn-opstanden i 1878; hun tilstod at have været én af lederne, men trak senere sin tilståelse tilbage. Hun blev fundet skyldig i *'Delagtighed i Plyndring og Ildspaasættelse under Opstanden'* og dømt til døden, siden benådet til fængsel på livstid, først på St. Croix, så i Kvindefængslet på Christianshavn i København i 1882.

- 3: [Oprøret på St. Jan 1733]

https://www.dr.dk/lyd/p1/forbrydelsens-anatomi/mordet-i-sukkerplantagen/slavereglementet-11032562103

- 4: Før vi forsvinder [arkivstudier]

https://www.dr.dk/lyd/p1/forbrydelsens-anatomi/mordet-i-sukkerplantagen/foer-vi-forsvinder-11032562104

Hezekiah Smith blev benådet fra Statsfængslet i Horsens i 1923 - ɔ: efter salget af Øerne til USA der (som en sideeffekt) gjorde ham statsløs - og sendt ud af landet (hvorefter han forsvandt ud af arkiverne). Det sidste man har er en efterlysning på St. Croix.

Hans mor - **Queen Mary** - var i 1882 blevet indsat i Kvindefængslet på Christianshavn, men blev i 1887 sendt til fortsat afsoning i Christiansted på St. Croix. Hun døde i 1905 – på dét tidspunkt var hun (så vidt vides) løsladt.

DR: Bakspejl

Koloni til salg [02.03.2025]

https://www.dr.dk/lyd/special-radio/bakspejl/bakspejl-2025/bakspejl-koloni-til-salg-11162511013

32 min.

Danmark sælger St. Croix, St. Thomas og St. Jan til USA i 1917. En handel, der indeholder store pengesummer, men der er også en anden del af aftalen. En detalje, som bliver vigtig for Danmarks magt over en anden koloni.

Medvirkende: Rikke Lie Halberg.
Tilrettelæggelse og lyddesign: Martin Grønne.
Redaktion: Celine Klint.
Redaktør: Hanne Barslund.

Pas på! Advarsel fra St. Thomas til Grønlænderne

https://jyllands-posten.dk/indland/ECE17974202/fra-en-tidligere-dansk-slavekoloni-er-her-et-velment-raad-til-de-groenlaendere-der-tror-paa-trumps-loefte-om-rigdom/

Hvem – hvad – hvor – hvordan – hvornår – hvorfor?

Midt i det hele, en onsdag aften, opdagede jeg noget der på mere end én måde kunne hjælpe til at komme et stykke længere.

Peter Kær er ved at bane sig frem med lidt solid kunstformidling – denne gang sammen med 3 unge mennesker der havde fået til opgave at komme med heftige spørgsmål og at hjælpe med at konkludere (nærmest efter en politibetjents manual: *Hvem – hvad – hvor – hvordan – hvornår – hvorfor?*).

Udgangspunktet var billedet på næste side … der har heddet *meget* forskelligt! … Peter Kær's udsendelse kan findes hér:

https://www.dr.dk/drtv/episode/farver-fra-fortiden_-en-fake-guldalder_508491 (udløber 29.03.2027)

Billedet er hentet på SMK og kan benyttes frit:

https://open.smk.dk/artwork/image/KMS8833

Se denne artikel – af Birgitte von Folsach - der stammer fra 2022 hvor Fuglsang Kunstmuseum, Nivaagaards Malerisamling, Ribe Kunstmuseum og Skovgaard Museet var gået sammen om en Marstrand-udstilling:

https://www.perspectivejournal.dk/taet-paa-wilhelm-marstrands-portraetter/

National Park Service. Virgin Islands

Christiansted

Christiansted National Historic Site was established in 1952 as the first unit of the National Park Service in the Virgin Islands of the United States.

https://www.nps.gov/chri/index.htm

https://www.nps.gov/chri/planyourvisit/basicinfo.htm

https://www.nps.gov/chri/planyourvisit/upload/CHRI-Small.pdf

Generelt om H.C. Andersen m.fl.:

Lex.dk (Den Store Danske):

https://denstoredanske.lex.dk/H.C._Andersen

Udforsk Andersen:

Gå på opdagelse i forfatterskabet

https://hcandersen.dk/

Flg er nedtaget 30.04.2024

hcandersen.dk er skabt af H.C. Andersen Centret ved Syddansk Universitet i samarbejde med Museum Odense og med bidrag fra Det Danske Sprog- og Litteraturselskab. Sitet er blevet udviklet med støtte fra Kulturministeriet.

hcandersen.dk er udarbejdet af fagfolk fra H.C. Andersen Centret ved Syddansk Universitet.

Grundlaget er de 18 trykte bind, der udkom under hovedtitlen *ANDERSEN. H.C. Andersens samlede værker*. De blev fra 2003 til 2007 udgivet af et hold ledet af Klaus P. Mortensen for Det Danske Sprog- og Litteraturselskab.

hcandersen.dk er pt under udvikling [2024]

Med tiden vil teksterne blive publiceret som tekst med oprindelig bogstavering, på moderne dansk og på engelsk – og desuden som ebog (i PDF-format og i ePub-format).

Henvisninger:

https://dsl.dk/projekter/andersen/andersen

https://dsl.dk/publication?id=114

Se bd X, s. 30-38 [*H.C. Andersens skuespil* – bemærkninger om *Mulatten* og *Maurerpigen*].

Se bd XI hvor *Mulatten* og *Maurerpigen* er optrykt og kommenteret.

Klaus P. Mortensen [1942-2021], se https://denstoredanske.lex.dk/Klaus_P._Mortensen

---

1840 ff: Andersen: *Mulatten. En Digters Bazar* ...

1840: https://andersen.sdu.dk/vaerk/register/info.html?vid=614

Hans Christian Andersen: *Mulatten – romantisk drama* i Johan de Mylius: *HCA – et livs digtning*, Forlaget Aschehoug (Egmont), København 2005, især s. 515-607.

https://museumodense.dk/artikler/en-genvurdering-af-to-dramaer-af-h-c-andersen/

Hans Christian Andersen: *En Digters Bazar* (1842). Værket findes i et par udgaver, som bind 6 i *Romaner og Rejseskildringer* (DSL og Gyldendal, København 1944) og som en tobindsudgave fra Lademann (indledning ved Kjeld Heltoft og efterskrift ved Helge Topsøe-Jensen).

Digital version (efter 1842-udgaven) ved Lars Bjørnsten, se: https://www.hcandersen-homepage.dk/?page_id=1405

Hans Christian Andersen: *Mit Livs Eventyr,* bind 1 v/ H. Topsøe-Jensen, Gyldendal 1973, bemærk ikke mindst kapitel VIII der omhandler perioden 1839-1842 – dvs dén tid hvor Andersen arbejdede på *Mulatten*, hvor han arbejdede på at få teatret – det nuværende Kongelige Teater – til at antage stykket og den efterfølgende tid med premiere og modtagelse.

Hofteatret er under ombygning [frem til 2025?]

Teatermuseet / Hofteatret er under ombygning. Det forventes at genåbne engang i 2025?

https://hofteatret.dk/pa-vej-mod-det-nye-hofteater/

Emner man kunne se nærmere på:

Med udgangspunkt i 1840-versionen:

- Placering af handlingen i sted og tid.

- Dramaets samfundsbeskrivelse. Klasser. Racer. Køn. Alder. Familjemæsigt.

- Dramaets menneskeopfattelse. Psykologien (ift historien, sociologien, biologien).

- Dramaets temaer.

- Naturen i *Mulatten*, geografisk, botanisk, zoologisk, psykologisk.

- Dramaets sprog og den dramatiske form.

- Hvad kan grunden være til at Digteren – H. C. Andersen – har forlagt handlingen til Martinique (og Frankrig)?

- Karakteristik af dramaets personer (personernes udvikling over tid).

- Digterens opfattelse af kunstneren.

- Placering af *Mulatten* i Digterens forfatterskab (frem til 1840, frem til 1875).

- Sammenligning med romanerne – *O.T.* og *Kun en Spillemand*. Betydningen af at der indgår en *fortæller* i romanerne.

- Hvordan ville man tackle 'emnerne' hvis man trak på AI ? [111] [112]

- Hvor rammer AI rigtigt? Hvor forkert eller skævt?

Lanceringen af AI – til flere forskellige formål – har givet forskellige problemer for forlag, forfattere m.fl.

Danske Forlag[113] har i oktober 2024 opfordret til at tech-selskaber respekterer forlags og forfatteres rettigheder når de udvikler og træner AI:

https://www.danskeforlag.dk/nyheder/underskriv-erklaering-om-at-tech-selskaber-skal-respektere-bla-forlag-og-forfatteres-rettigheder-naar-de-traener-ai/

111 AI = Artificial Intelligence, ɔ: Kunstig intelligens, se fx: https://denstoredanske.lex.dk/kunstig_intelligens. Se endvidere: https://denstoredanske.lex.dk/GPT

112 Det drøftes – 'i skrivende stund' – hvordan man bedst kan eller bør forholde sig de udfordringer og muligheder AI kan give. Se fx: https://www.danskindustri.dk/di-business/arkiv/nyheder/2023/10/regeringen-vil-afsatte-trecifret-mio.-belob-til-forskning-i-kunstig-intelligens/

113 Danske Forlag er interesseorganisation for forlag i Danmark.

Med udgangspunkt i nutiden [2023, -24, -25 ...]?

- Forholdet mellem ret og uret i fortiden.

- Bør der gives undskyldninger for fortidens gerninger?

- Bør der gives erstatninger eller kompensationer?

- Hvordan bør man forholde sig til de fortidige statuer, mindesmærker, navngivninger af pladser, gader og veje?

- Hvordan bør man forholde sig til evt nutidige (der refererer til fortiden)?

- Et eksempel: Jacques-François-Joseph Salys rytterstatue af Frederik den 5'.

- Et andet eksempel: 'Rematerialiseringen' af Saly's buste af Frederik den 5' på Kunstakademiet i Kbh. Forholdet mellem historien og skulpturens historik.

- Et tredje eksempel: Skulpturen af 'Queen Mary'. Opsætning både ved Vestindisk Pakhus og ved de tidligere Vestindiske Øer. Forholdet mellem historien og skulpturens historik.

Der er mange måder man kan undersøge og diskutere emnerne og problemerne, ligesom der er mange teknikker og genrer der kunne være relevante: Essays. Artikler. Videofilm. Billeder, fotos og film. Sidst, men ikke mindst kunne man overveje at skabe et moderne drama, rimet eller ej.

Emner som desværre må falde udenfor (i det mindste i denne omgang) TMP

Udgangspunktet er *Mulatten* TMP

Udgangspunktet for denne materialesamling er *Mulatten* og dén kontekst stykket blev skabt i.

Andre temaer er dog taget med hvis det var syntes at være rimeligt eller direkte påkrævet – fx for at sé *Mulatten* i en bredere sammenhæng déngang og nu.

Der kunne have være taget mere med om Johanne Luise Heiberg's modstandere, hvis der var gjort noget ud af at belyse den nye teaterfaglige og teaterpolitiske kontekst.

Flytter man fokus fra *Mulatten* – og Andersen's synspunkter omkring 1840 - og over til billedkunsten, så blev det hurtigt tydeligt at den økonomiske, teknologiske, politiske, militære og kunstneriske udvikling trak brud og nytænkning med sig inden for litteratur, teater og billedkunst.

Romantikken blev forladt, impressionismen udviklede sig … og blev i *sin* tur forladt …

Camille Pissarro [1830-1903] TMP

En kunstner der bidrog til at sætte en ny dagsorden var den dansk-franske billedkunstner Camille Pissarro (der blev født på St. Thomas 1830 og som døde i Frankrig i 1903).

Pissarro var eksperimenterende, tænkte anti-hierarkisk og stræbte efter kunstnerisk frihed. Han var med til at 'formulere' og demonstrere forskellige former for impressionistisk praksis.

Se evt den engelske dokumentarfilm fra 2022 (Nogen (måske DR) har omdøbt den originale titel – *Pissarro. Father of impressionism* – til: *Impressionismens danske fader*):

https://www.youtube.com/watch?v=6TqJQTyLKcE
Intro til:

https://www.dr.dk/drtv/se/impressionismens-danske-fader_447146 - **udløber: 30. jun 2026**

https://denstoredanske.lex.dk/Camille_Pissarro
https://da.wikipedia.org/wiki/Camille_Pissarro
https://en.wikipedia.org/wiki/Camille_Pissarro

Kort [wikimedia]

https://commons.wikimedia.org/wiki/File:CIA_map_of_the_Caribbean.png#

Kan forstørres ved at klikke på linket. Kopier evt linket til en computer med en stor skærm. Versionen nedenfor er meget formindsket.

Kilde: U.S. Central Intelligence Agency (CIA), Public domain, via Wikimedia Commons

De Vestindiske Øer / Virgin Islands (U.S.) ligger øst for Puerto Rico. Martinique ligger sydøst derfor.

Bemærkninger til den digitale version 2023-2025

Denne version bygger på førsteudgaven som H.C. Andersen selv udgav i 1840 kort efter at *Mulatten* var blevet opført på *Det Kongelige Teater* (dengang kaldet *den kongelige danske Skueplads*) – og som *Det Kongelige Bibliotek* [KB] har lagt på internettet i en både læsbar og søgbar form, se:

https://www.kb.dk/e-mat/dod/130021041263.pdf

KB har i udgaven skrevet:

Materialet er fri af ophavsret. Man kan kopiere, ændre, distribuere eller fremføre værket, også til kommercielle formål, uden at bede om tilladelse. Husk altid at kreditere ophavsmanden.

-

Der er meget godt at sige om KB's søgbare version, selv om den har begrænsninger hvad angår præcisionen i læsningen af de enkelte bogstaver og ord.

Min version [114] er overført fra de originale 'krøllede bogstaver' (frakturskrift [115], gotisk skrift, dansk skrift) til latinsk skrift (antikva [116]). I fagsproget kaldes en sådan overførelse *en translitteration* [117].

---

114 Georgia er valgt som skrifttype, se https://en.wikipedia.org/wiki/Georgia_(typeface)
115 Jf https://denstoredanske.lex.dk/frakturskrift
116 Jf https://denstoredanske.lex.dk/antikva se også https://denstoredanske.lex.dk/skriftsnit_-_typografisk
117 https://denstoredanske.lex.dk/translitteration og https://ordnet.dk/ddo/ordbog?query=translittereret&search=Søg

Jeg har forsøgt mig med et OCR-program [118] (muligvis det samme som KB har brugt), men der opstod en del problemer med præcisionen, hvorfor jeg endte med at begynde 'forfra' ved at gå materialet igennem linje for linje, tegn for tegn – og i *mange* tilfælde har jeg tilsidesat OCR-fortolkningen.

At forsøgene på at foretage en OCR-behandling af H.C. Andersen's drama er skredet skyldes – muligvis – at typografien har været svære at tackle, at 'krøllerne' har været *særlig* besværlige?

I januar 2024 har jeg fundet et andet – og formentlig nyere – OCR-program (se s. 195).

-

Så vidt muligt står der det samme på de enkelte sider og de enkelte linjer i 2024-versionen som i 1840-originalen – hensigten er at gøre det nemmere at sammenligne den gamle originale og den nye digitale version.

Basisprogrammel, PDF og ePub

Jeg har valgt Writer (LibreOffice) som basisprogram, fordi det fungerer udmærket, fordi det er gratis og fordi man let kan eksportere tekstmaterialet til de to (parallelle) versioner jeg har lagt på nettet: en primær PDF-version [119] og en supplerende ePub-version [120]. [Begge i en *eksporter direkte* version].

118 Jf https://denstoredanske.lex.dk/OCR. Producenten af det pågældende program har oplyst at det ikke er beregnet på danskprogede tekster.
119 https://denstoredanske.lex.dk/pdf og https://da.wikipedia.org/wiki/Portable_Document_Format
120 https://denstoredanske.lex.dk/ePub og https://da.wikipedia.org/wiki/EPUB

Writer (LibreOffice) kan stort set det samme som andre tekstbehandlingsprogrammer, dog mangler der en diktatfunktion som Microsoft og Google fx tilbyder.

Hvis man arbejder på en Windows-maskine (version 11 [121]), så vil jeg anbefale at man bruger Edge som browser og som standard for PDF og ePub. Der er mange andre muligheder, men Edge gør det muligt – taget med et gran salt – at teste højtlæsning [122].

Edge er konstrueret af Microsoft som anbefaler at man bruger Bing som søgemaskine – selv foretrækker jeg at bruge Google's søgemaskine på grund af dens udbredelse.

121 Microsoft har meddelt at man vil ophøre med at supporte Windows 10 fra og med 14.10.2025, se:
https://learn.microsoft.com/da-dk/lifecycle/products/windows-10-home-and-pro
Microsoft har sammenlignet de to versioner, 10 og 11:
https://www.microsoft.com/da-dk/windows/compare-windows-11-home-vs-pro-versions?r=1

122 Den digitale højtlæsning (tilknyttet Edge) er dog ikke helt i øjet fordi den hviler på en fortolkning af H.C. Andersen's skrivemåde i 1840. En mere gnidningsfri digital højtlæsning ville forudsætte at teksten var bearbejdet som Mylius har gjort.

Tillempninger af 1840-versionen. Brug af farver

Indlysende typografiske fejl i H. C. Andersen's version fra 1840 og senere fortolkninger er rettet uden videre. Har der været tvivl er det markeret.

- **Replikker** er skrevet med **sort**,
- **personnavne** med **blåt**,
- **regi**-bemærkninger med **grønt** (med en mindre skriftstørrelse) og
- **problemer** med **rødt**.

Aa eller **aa** er rettet til å [123] fordi det gør det lettere at bruge automatisk oplæsning af teksten (både i PDF- og i ePUB-versionerne).

Denne digitale version er skrevet ved hjælp af *Libre Office Writer* (25.2.) – og derefter primært *eksporteret* til PDF (i A5 format). Desuden har jeg sekundært forsøgt at *eksportere* til en ePub-version.

Denne digitale version må bruges frit hvis det anføres at *Mulat*-originalen stammer fra Det Kongelige Bibliotek, og at den foreliggende digitale version er benyttet, jf. s. 302.

-

Denne version [1.1 fra marts 2025] vil i de kommende måneder blive gennemgået for yderligere mangler, fortolkningsfejl, trykfejl m.v. - Bl.a. vil jeg sammenholde mine rettelser (eller manglende rettelser) med listen i den trykte DSL-udgave [2005, bd XI, s. 600].

123 Bortset fra i ordet *Canaan / Kanaan*.

Planen har været at udsende en 'final' version [1.0] omkring 1. maj 2024 – og at ajourføre denne med mellemrum [1.1 ...] i løbet af 2024-2025.

-

Der vil senere blive tilføjet nogle flere bemærkninger til stykkets indhold og nogle flere henvisninger til relevant litteratur og materiale.

-

Der findes en anden – moderne - version af *Mulatten*, nemlig Johan de Mylius' bogtrykte gengivelse i hans *HCA – et livs digtning*, se dér s. 515-607.

Mylius' version er omsat til moderne dansk, hvad der er argumenteret udmærket for på s. 20 i *HCA* - .... Når Mylius (og andre formidlere) har valgt at gå væk fra frakturskriften og i stedet har valgt latinske bogstaver og desuden at 'oversætte' sproget til moderne dansk, så skyldes det at man derved gør det samme som en udenlandsk oversætter ville gøre – og desuden vil man gøre indholdet nemmere at forstå for nutidige danske læsere, særlig for dét store flertal der ikke har mange erfaringer med frakturskrift. [124]

Jeg har valgt at gå en anden vej end Mylius, kun at ændre dér hvor teksten er *særlig* vanskelig – det betyder at jeg kun har omsat frakturskriften til den nutidige latinske bogstavering og desuden er nøjedes med at justere hvor det vil være særlig nyttigt i en digital og søgbar udgave.

---

124 Torben Brostrøm [1927-2020], litteraturkritiker på *Information*, gymnasielærer og senere professor på Danmarks Lærerhøjskole (nu en del af Aarhus Universitet) har bøjet sig for Mylius' valg, se nærmere sidst i hans meget positive anmeldelse af *HCA*-udgivelsen: https://www.information.dk/2007/07/andersen-omnibus

Hensigten har været at give dansksprogede læsere mulighed for at få noget mere med – hvad den oprindelige sprogtone angår - end 'fuldt moderniserede' læsere vil få. [125]

Forslag til kommentarer, henvisninger, fodnoter osv modtages gerne og vil blive overvejet 'næste gang' jeg har min version til gennemsyn.

God fornøjelse [126]

Bjørn Andersen [127]

webmaster@holberg.nu [128]

Mørkøv ved Holbæk, april 2024 [ajourført marts-april 2025].

---

125 Et sidespring. Mens jeg var ved at færdiggøre den digitale version faldt jeg over et interessant interview som Rune Lykkeberg (chefredaktør for *Information*) har fået med den tyrkiske forfatter Orhan Pamuk i 2023. Pamuk bor og arbejder i Tyrkiet og skriver på tyrkisk. Et vigtigt tema i hans forfatterskab er forholdet mellem det gamle og det moderne Tyrkiet (i forskellige perioder). Se: *De, der råber op om Vestens ondskab, skjuler deres egen undertrykkelse*, *Information* 29. september 2023. https://www.information.dk/kultur/2023/09/orhan-pamuk-raaber-vestens-ondskab-skjuler-egen-undertrykkelse [for abonnenter]. Udgangspunktet for interviewet er Pamuk's seneste bog: *Pestnætter*.

Som Mylius fortæller (i *HCA*, s. 516) gik *Mulatten* så godt at H.C. Andersen kunne tage på en lang rejse til Europa og Orienten (bl.a. Tyrkiet). (Se H.C. Andersen's *En Digters Bazar* (1842), som omtales i *HCA,* s. 608-610 og s. 630 ff).

126 Fra efteråret 2023 til foråret 2024.

127 BA er kultursociolog og udgiver af holberg.nu siden 2007.

128 Vær rar at skrive noget *rimeligt* i *emne*-rubrikken (hvis der *ikke* står noget sådant dér vil jeg tænke at mail'en sandsynligvis er *spam* og at den derfor bør kasseres ulæst).

Bagsidetekst

H.C. Andersen havde mange kunstneriske ambitioner; én af dem var at få succes som *romantisk dramatiker*. I 1839-40 arbejdede han på et eksotisk drama – *Mulatten* - der - angiveligt - foregik på den franske ø Martinique og ikke på de dansk vestindiske øer - som fx St. Croix. Andersen's mål var næppe af politisk frigørende art, snarere af kunstnerisk eller psykologisk.

H.C. Andersen ønskede at **Johanne Luise Heiberg** skulle spille en hovedrolle i *Mulatten*, hvad hun accepterede - selv om hun var temmelig skeptisk over sin rolle, over teaterstykket og over digterens 'tilgang' som dramatiker. Johanne Luise Heiberg værdsatte H.C. Andersen som eventyrdigter, men mente (og formentlig i stigende grad) at han slet ikke duede som dramatiker. Andersen fik imidlertid ret stor succes med *Mulatten*, derimod ikke med det efterfølgende drama - *Maurerpigen*. Han havde ønsket at fru Heiberg også skulle spille en hovedrolle i dette stykke, og det skuffede ham i høj grad at hun - meget tydeligt - sagde fra.

Honoraret for *Mulatten* bidrog til finansieringen af en længere rejse ned i Europa og til det daværende Osmanniske Rige.

Mulatten kan findes på Det Kongelige Bibliotek (KB) hvor stykket kan læses og hvorfra det kan downloades med de originale krøllede bogstaver. Jeg har omsat de krøllede til nutidige latinske. Derimod har jeg ikke moderniseret teksten til et nutidigt dansk (når bortses fra ændringer af aa til å). Sidetallene følger den krøllede version. På den ene side syntes jeg det var en god idé at gøre teksten *nemmere at læse* og at digitalisere den, på den anden side ville jeg ikke gå længere end højst nødvendigt, indholdet og H.C. Andersen's formentlige hensigter taget i betragtning. En modernisering kan heldigvis findes i en udmærket trykt form ved **Johan de Mylius** (se s. 306).

Lige for tiden læser jeg supplerende litteratur om kolonitiden og om afskaffelsen af slaveriet og vil - i løbet af 2023-2025 - rette fejl og justere listen over henvisninger og noter. Kommentarer og forslag modtages gerne.

BA

Indhold

Første Act....1
Anden Act....26
Tredie Act....43
Fjerde Act....68
Femte Act....95
Personerne....113
Skuespiller Wilhelm Holst (billede)....116
Skuespiller (Ole) Christian Kragh (billede)....117
Skuespiller Johanne Luise Heiberg. (billede)....118
Skuespiller Anna Nielsen (billede)....119
Skuespiller N.P. Nielsen (billede)....120
Kong Christian den Ottende....121
[HCA's tilegnelse til den nye konge]....121
Mulatten....122
[Teksten på det oprindelige titelblad]....122
Stykket og handlingen....125
Hensigten med denne digitale udgave....126
Uddrag af Andersen's *Mit Livs Eventyr*....127
Supplerende materiale om 1700- og 1800-tallet....130
Inspiration til overvejelser og sammenligninger....130
1710, Slaveskibene ud for Costa Rica: *Fridericus Quartus* og *Christianus Quintus*....131
1700-tallet, Ludvig Holberg, Frederik Svane Africanus....132
1700-tallet, Frederik 5's tid, Nicolas-Henri Jardin....133
Hans Jonatan [1784-1827]....133
Komponisten C.E.F. Weyse [1774-1842]....136
Komponisten J.P.E. Hartmann [1805-1900]....136
Juristen og forfatteren Henrik Hertz [ca 1798-1870]....137
H.C. Andersen's romantiske romaner [1836, 1837]....138
H.C. Andersen's O.T. [1836]....138
H.C. Andersen's *Kun en Spillemand* [1837]....139

Søren Kierkegaard's anmeldelse af *Kun en Spillemand* [1838]....140
Tronskifterne 1839 (og 1848)....142
Hvad der inspirerede Andersen. Den franske novelle *Les épaves* [1838]....142
H.C. Andersen: *Maurerpigen* [1840]....145
Andersen's indledning til *Maurerpigen* [1840]....145
Bertel Thorvaldsen [1770-1844] - Foto 1840....149
Johanne Luise Heiberg's skepsis [i 1840, som den er udtrykt i et senere tilbageblik]....151
TRONSKIFTET [Christian 8's tiltrædelse]....156
Wilhelm Marstrand: *Johanne Luise Heiberg*. 1858 Forarbejde S/H til maleri [1858-1859]....168
»DE NYGIFTE«, »MULATTEN«, »DOROTHEA OG GOMEZ ARIAS«....168
Andersen og andres kritik af ham....186
Johan Ludvig Heiberg: *Nye Digte* [1841]....190
En Sjæl efter Døden / En apocalyptisk Comedie....190
Thomas Overskou's teaterhistorie [udkast januar 2024]. .194
Thomas Overskou, s. 405-408 [OCR til latinske bogstaver]....195
Vilh. Pedersen: Skitser af S. Kierkegaard [1845-1850]....214
Søren Kierkegaard: *Krisen og en Krise i en Skuespillerindes Liv* [dateret 1847, men først trykt 1848]....216
Om Kierkegaard's grunde til at udgive Krisen 216
Peter P. Rohde's gengivelse af SK's dagbøger....217
Johanne Luise Heiberg om Kierkegaard's overvejelser….228
Kierkegaard's tekst: Krisen og en Krise [...]....229
I....229
II....234
III....242
IV....246
Peter von Scholten [1784-1854, 1840'erne]....254
Tronskifterne (1839 og) 1848....257
Overgangen fra Enevælde til Demokrati, 1849 ff....257
Queen Mary [Ca 1848-1905]....259
Supplerende materiale om 1800-, 1900- og 2000-tallet....260
Historiske oversigter....260
Frankrig og Fransk Vestindien i 1700-tallet TMP....260

Frantz Fanon: *Fordømte her på jorden* [1961, 2002].....261
Fransk Vestindien og *Dansk* i 1800-tallet.....261
Frantz Fanon i 1900-tallet [1925-1961].....262
Fanon >< Bourdieu:.....263
Thorkild Hansen's slavetrilogi [1967-1970].....266
Alex Haley: *Roots* [*Rødder*] [1974 ff].....266
Per Olov Enquist: *Fra regnormenes liv (1856)* [1981].....267
Alex Frank Larsen's TV-serie (4 episoder): *Slavernes Slægt* (2005).....268
La Amistad (februar 1839). Spielberg's film 1997.....268
Rikke Lie Halberg & Bertha Rex Coley: *Dansk Vestindien – fra dansk koloni til amerikansk territorium*.....272
Dumpning af en buste af Frederik 5. Rematerialisering forklaret for børn.....273
1771-1827: *Danmarkshistorien på vrangen*.....273
1805 ff: *Unge Andersen* ... [2005].....274
Odense Teater havde i 2005-2006 en musical på programmet over Mulatten: Kærlighedens Farve.....274
Musical om von Scholten [2008-2010].....275
Jeannette Ehlers [2015 ...]. Reference til *Mulatten*.....275
Om gymnasieprojekt om trekantshandelen [2015].....276
Filmen *Viften* [2023].....278
1805 ff: Jesper Wung-Sung: *Hans Christian* [2024].....279
Slave af Danmark.....281
(1:4) Vold i paradis [2025].....281
(2:4) En god forretning [2025].....281
(3:4) Adskillelsen [2025].....282
(4:4) Flugt og frihed [2025].....282
Supplementer til *Slave af Danmark* serien.....283
DR [Af Therese Bach Øvlisen, Tinna Viskum, Theis Lange Olsen 23.03.2025:] Danske slaveejere var brutale – men dén historie skal skoleelever ikke lære.....283
Wikipedia.....283
Frederiksborg Slot.....283
DR: Kampen om historien.....284
DR: Klog på sprog.....286
DR: Supertanker [med henvisninger til *Forbrydelsens anatomi*]..286
- 1: Hezekiah Smith's forbrydelse.....288
- 2: Queen Mary's flamme [1878 og frem].....288
- 3: [Oprøret på St. Jan 1733].....289

- 4: Før vi forsvinder [arkivstudier]....289
DR: Bakspejl....289
Pas på! Advarsel fra St. Thomas til Grønlænderne....290
Hvem – hvad – hvor – hvordan – hvornår – hvorfor?....290
National Park Service. Virgin Islands....292
Christiansted....292
Generelt om H.C. Andersen m.fl.:....293
Lex.dk (Den Store Danske):....293
https://denstoredanske.lex.dk/H.C._Andersen....293
Udforsk Andersen:....293
Gå på opdagelse i forfatterskabet....293
https://hcandersen.dk/....293
Flg er nedtaget 30.04.2024....293
hcandersen.dk er pt under udvikling [2024]....294
1840 ff: Andersen: *Mulatten. En Digters Bazar* 294
Hofteatret er under ombygning [frem til 2025?]....295
Emner man kunne se nærmere på:....296
Med udgangspunkt i 1840-versionen:....296
Lanceringen af AI – til flere forskellige formål – har givet forskellige problemer for forlag, forfattere m.fl....297
Med udgangspunkt i nutiden [2023, -24, -25 ...]?....298
Emner som desværre må falde udenfor (i det mindste i denne omgang) TMP....299
Udgangspunktet er *Mulatten* TMP....299
Camille Pissarro [1830-1903] TMP....299
Kort [wikimedia]....301
Bemærkninger til den digitale version 2023-2025. 302
Basisprogrammel, PDF og ePub....303
Tillempninger af 1840-versionen. Brug af farver....305
Bagsidetekst....308

(Sidetallene skulle passe så nogenlunde; sidetallene i drama-teksten skulle svare til sidetallene i KB's original. Digitale hop må evt gøres i den pågældende digitale *læsers* indholdsoversigt)